

3 SOIHTU

1979 Sosialistisen Opiskelijaliiton julkaisu · 43. vuosikerta

70-LUKU

Suomalainen kompromissi

Opiskelijaliike

Irrationalismi

**Keskustelua armeijasta
ja pop-kulttuurista**

V

3 SOIHTU

1979 Perustettu 1931

JULKAISIJA SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

SISÄLLYS

Pääkirjoitus	1
70-luku — oikeistolaistumisen vuosikymmen Taisto Sinisalo	5
Suomalainen kompromissi, Urho Jokinen	21
Opiskelijaradikalismmin uusi vaihe?, Yrjö Hakanen	38
Järjen ja epäjärjen filosofia, Juha Manninen	52

KESKUSTELUJA

Armeijan kehittämissuunnasta kamppailtava jo nyt, Juhani Lehto	71
Pop-kulttuurin antihumanismi, Nikolaj-Klaus von Kreitor	74
'Kriittisen teorian' kritiikkiä, Markku Koski	78

Toimitus

Hannu Nieminen (vastaava), Kimmo Sarje (toimitussihteeri), Kirsi Alasaari, Christian Blom, Olli-Pekka Haavisto, Sami Heikinheimo, Kimmo Henriksson, Pirkko Hirvonen, Paavo Joensuu, Juuso Juntunen, Jussi Kotkavirta, Eeva Kärnä, Jorma Lindfors, Pentti Määttänen, Kalevi Rantanen, Pertti Rovamo, Christoffer Tigerstedt, Matti Vartiainen.

Levikki: Mirjam Korhonen.

Toimitus ja konttori

3. linja 7 b 37 00530 Helsinki 53 puh.
(90) 736 112

Tilaushinnat

Vuosikerta 1979 (6 numeroa)

- kotimaahan 50.—
- ulkomaille 60.—
- tukitilaus 100.—

Tilaukset ps-tilille 762 69—4, korttiin nimi, osoite ja merkintä "Soihdun tilaus"

Osoitteenmuutoksen

pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä

Lukijain kannanotot

ja toivomukset lehden sisällön suhteen ovat tervetulleita. Lähettäkää toimituksen osoitteeseen. Pyydämme lähettämään myös lehden ulkoasua ja mahdollisia painoteknisiä puutteita koskevat huomautukset.

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere
ISSN 0356-6056 Soihtu

Ajan haasteita

Ympäristökysymys, naiskysymys, byrokratia tuntuvat hallitsevan ajankohtaista keskustelua. Ne ovat tärkeitä ongelmia ja keskustelu osoittaa tervettä vastuuntuntoa. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että vielä vain harvoin nähdään ydinongelmia ja alkulähteitä; tärkeätkin asiat tahtovat peittyä muodinmukaisuuteen ja vaistonvaraisuuteen.

Esimerkiksi ympäristöliikkeen yhä poliittisemmän luonteen saavan liikehännän objektiivinen perusta on kiistämätön. Tieteellisteknisen kumouksen myötä kasvavat mahdollisuudet hyödyntää luonnonvaroja ihmiskunnan käyttöön ennennäkemättömästi. Samalla nämä mahdollisuudet joutuvat yhä suurempaan ristiriitaan kapitalismin yksityiselle voitontavoittelulle perustuvan luonteen kanssa. Kärkevästi tämä ilmenee ydinvoiman hyödyntämisessä: ydinvoima on kapitalismissa alistettu niin pommina kuin energialähteenäkin yksityisen pääoman voitontavoittelulle — ei kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiselle.

Kehitys luo ongelmia myös demokraattisille voimille. Millaisin riskein voidaan kapitalismissa pyrkiä toteuttamaan täysipainoinen, ihmisarvoinen elämä kaikille yhteiskunnan jäsenille? Voiko olla olemassa riskitöntä vaihtoehtoa? Samaten naiskysymyksen ajankohtaisen kärkevoitymisen tausta voitaneen nähdä kasvavassa ristiriidassa naisen yhteiskunnallis-tuotannollisten valmiuksien ja sosiaalisen ja poliittisen aseman välillä. Kapitalismi ei luonnonvoimaisesti suinkaan tasoita sukupuolten välistä epätasa-arvoa, vaan päinvastoin kärjistää sitä säilyttämällä naisen aseman halpana työvoimareservinä.

Entä sitten byrokratianvastaisuus — jopa instituutioiden ylipäänsä näkeminen byrokratiassa yksilön alistamisena? Sen perusta palautuu yhä syvenevään ristiriitaan monopolien politiikan ja kansan tarpeiden välillä, porvarillisen demokratian muodollistumiseen. Kansanjoukkojen hallitseminen vaatii monopoleilta yhä tehokkaampaa lkoneistoa, valtiomonopolistinen byrokratia paisuu ja ulottuu myös

puolueisiin, ammattiyhdistysliikkeeseen ja muihin kansalaisjärjestöihin.

Näitten kysymysten tärkeyttä ja ajankohtaisuutta korostaa se tapa, jolla porvaristo on niitä käsitellyt. Huolestuneena liikehdinnän radikaalista luonteesta porvarillinen joukkotiedotus masinoi mielipidekampanjoja, markkinoi gallupdemokratiaa, latistaa ongelmat massavuhteen tasolle — pyrkii kaikkiin keinoin välttämään vähänkin vakavampaa pohdiskelua.

Vallankumousliike ei ole kuitenkaan vastannut haasteeseen sen vakavuuden vaatimalla tavalla. Kärjistäen voisi sanoa, että on tyydytty laimeasti kritikoimaan näiden kysymysten pohjalta nousseita pikkuporvarillis-radikaaleja liikkeitä niiden tekemistä tai vielä tekemättömistä virheistä, mutta oma itsenäinen panos keskusteluun on ollut vähäistä.

Voidaan osoittaa ainakin kaksi virheellistä lähestymistapaa uuteen liikehdintään. Ensiksikin siihen suhtaudutaan kuten valmiiseen ja lopullisesti muotoutuneeseen instituutioon. Siihen asennoidutaan kuten poliittisiin järjestöihin — jopa kuten puolueisiin, kun asiaan tulisi suhtautua joukkotyön kannalta ennen niin että näissä liikkeissä toimivia henkilöitä ei yleensä ole vielä voitettu minkään ideologian puolelle — liikkeiden kannattajia ei ole jaettu minkään poliittisten voimien kesken. Kyse on perustaltaan demokraattisesta, joukkoluonteisesta liikehdinnästä.

Toiseksi, edelläkuvattu asennoituminen liikehdintää kohtaan joutaa myös sokeuteen itse ongelmien suhteen. Jos ongelmana nähdään vain joukkojen väärä tietoisuus ja siitä versoava toiminta — pikkuporvarillis-radikaalit liikkeet ja niiden yhteiskunnallinen rajoittuneisuus — eikä niitä todellisia ongelmia, jotka liikettä nostavat, mennään alusta pitän harhaan. Niinpä esimerkiksi ympäristöliikkeen heittäämä kysymys ydinvoimasta ei voi olla kommunisteille vain kysymys Suomen energiataloudesta ja sen turvaamisesta, vaan kyse on myös laajasta maailmankatsomuksellisesta asiasta, johon on myös sellaisena osattava vastata. Vastaukset ongelmiin eivät löydy ulkopuolelta katsoen. On tunnustettava niiden objektiivinen luonne — ei vain muodollisesti, vaan myös käytännössä, organisoimalla tutkimus- ja selvitystoimintaa. On osallistuttava liikehdintään ja järjestettävä yhteistyötä ongelmien ratkaisemiseksi.

Tämä ei tarkoita että voitaisiin suhtautua kriittikittömästi kaikkiin voimiin, joita esim. ympäristöliikkeessä toimii — tiedetäänhän mm., että öljymonopolit rahoittavat NATO-maissa joitakin atomivoiman

vastaisia järjestöjä. Tällaisia piirteitä on tietenkin vastustettava. Samaten on arvosteltava esiintyviä pyrkimyksiä rajoittaa ydinvoimakysymys koskemaan vain ydinennergian tuotantoa — ja jättää ydinaseteollisuus ja asevarustelu huomiotta tai vähätellä sitä.

* * *

Vallankumousliikkeen tavoitteena on yhdistää kaikki joukkojen demokraattiset liikkeet, osoittaa niille yhteinen suunta taistelussa monopolien vallan murtamiseksi, demokraattisten muutosten puolesta. Sellaisena foorumina, joka kokoaisi yhteistä monopolienvastaista, demokraattista taistelua — riippumatta siihen osallistuvien voimien ideologisista, maailmankatsomuksellisista tms. erimielisyyksistä, perustuen yhteisille poliittisille tavoitteille — ovat kommunistit halunneet kehittää Suomen Kansan Demokraattista Liittoa. Miten SKDL tänään vastaa tällaisiin haasteisiin? Ajankohtaista pohjaa tarkastelulle antaa lähestyvä SKDL:n 12. liittokokous sekä sen käsiteltäväksi SKDL:n johdon laatima luonnos uudeksi periaateohjelmaksi.

Demokraattinen, monopolienvastainen liike on luonteeltaan kansainvälistä. Perustan ja innostavan esimerkin ja tuen tälle taistelulle antavat Neuvostoliitto ja muut sosialistiset maat. Kuitenkin periaateohjelmaluonnoksessa vähätellään työtätekevän kansan käymän taistelun kansainvälisyyttä ja sosialististen maiden merkitystä; sosialistiset maat jopa rinnastetaan imperialistisiin maihin. Tällainen suhtautuminen demokraattisten voimien kansainvälistä taistelua sekä Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita kohtaan luonnollisesti heikentää SKDL:oa.

Toiseksi SKDL:n voima perustuu siihen, että se on poliittinen yhteistoimintajärjestö, joka kokoaa erilaisia ideologisia, maailmankatsomuksellisia ym. voimia yhteisten monopolienvastaisten ja demokraattisten tavoitteiden puolesta. Kuitenkin periaateohjelmaluonnos sisältää laajasti ideologisia aineksia, jotka ovat jyrkässä ristiriidassa jopa sen jäsenjärjestöjen — mm. SKP:n ja SOL:n omien periaateohjelmien kanssa. Ideologisena asiakirjana periaateohjelmaluonnos sulkee SKDL:n ulkopuolelle kaikki voimat, jotka politiikassa voitaisiin saada yhteisten tavoitteiden taakse, mutta jotka eivät ideologisesti voi hyväksyä pikkuporvarilliselle sosialismille perustuvaa ja avoimen torjuvasti olemassaolevaan sosialismiin suhtautuvaa ideologiaa.

Kolmanneksi. SKDL:n jäsenyyttä ovat useita vuosia jo odottaneet mm. sellaiset laajat järjestöt kuin Kulttuurityöväen Liitto, Sodan ja Fasisminvastainen Työ, Tutkijaliitto. On koko joukko muitakin järjestöjä, jotka voisivat merkittävästi vahvistaa SKDL:oa ja laajentaa sen yhteyksiä työtätekeviin joukkoihin. Kuitenkaan SKDL:n johto ei ole jäsenanomuksia halunnut hyväksyä eikä laajentaa SKDL:n joukkopohjaa.

Kaikkiaankaan tulevan liittokokouksen valmistelut eivät lupaa lainkaan hyvää SKDL:n tulevalta kehittämiseltä. Mutta asioihin on vielä mahdollista vaikuttaa — ja saattaa periaateohjelma ja koko SKDL:n toiminta oikeille raiteille ja sen myötä lujittaa ratkaisevasti demokraattista, monopolienvastaista rintamaa maassamme.

5. 5. 1979.

70-luku — oikeistolaistumisen vuosikymmen

Taisto Sinisalo:

SKP:n varapuheenjohtaja Taisto Sinisalo kiinnittää artikkelissaan huomiota ennen muuta viime vuosikymmenen poliittisen elämän voimakkaaseen oikeistolaistumiseen Suomessa. Maaliskuun eduskuntavaalit osoittivat, että kokoomus on lisännyt kannatustaan vuodesta 1966 lähtien 60 %, samalla kun SKDL:n kannatus on laskenut alhaisemmaksi kuin koskaan ennen. Entisten neljän suuren puolueen tai liiton tilalle on nyt syntynyt kaksi suurta, SDP ja kokoomus, ja kaksi keskisuurta, keskusta ja SKDL.

Sinisalo patistaa kommunisteja ja kansandemokraatteja itsekritiikkiin ja uudelleen arvioon. Vanhoja virheitä ei enää kannata toistaa. Huonosta politiikasta kärsii ensisijaisesti työtätekevä kansanosa. Ajan oloon kommunistien poliittisen luonteen hämärtämisellä, heidän poliittisen uskottavuuden vähentämisellä voi olla myös vakavia seurauksia maamme ulkopoliittisen kehityksen kannalta.

Näköalattomuuteen ei kuitenkaan ole syytä. Sinisalon mukaan SKP:n toimintakuntoisuutta on parannettava ja SKDL:n vetovoimaisuutta lisättävä. Kommunistit eivät toimi vain joukkoja varten vaan niiden avulla. Nykyinen monin tavoin ilmenevä tyytymättömyys olisi kyettävä suuntaamaan suurpääoman ja oikeiston vastaiseksi kamppailuksi. Kommunistien toiminnan suuntaviivat on ilmaistu "Demokraattisen käänteiden puolesta" -ohjelmassa. Olisi outoa ja perin virheellistä sivuuttaa joitakin kuukausia puolueen edustajakokouksen jälkeen sen päätökset. — Toimitus.

Vaalitulosten sanoma 1970-luvun poliittisesta kehityksestä on varsin yksiselitteinen. Se voitaneen kirjata kolmeen päätelmään:

— oikeiston vaikutus on kasvanut
— sosialidemokratia on vahvistanut asemiaan työväenliikkeessä

— SKDL:n kannatus on laskenut alhaisemmalle tasolle kuin koskaan ennen.

Ei ole tietenkään mitään aihetta liioitella tilannetta, mutta vielä suurempi virhe olisi vakavien arviointien välttämättömyyden kieltäminen. SKP:n keskuskomitea oli varmasti oikeassa lausueessaan 27. 3., että ”työtätekevän väestön, kansan suuren enemmistön kannatukseen nojaavat työväenpuolueet ovat nyt vakavan arviointitilanteen edessä.”

Näköalattomuuteen ei kuitenkaan ole mitään aihetta. On olemassa kaikki edellytykset voimistaa toimintaa oikeiston takaisinlyömiseksi. Mutta yhtä tärkeää on havaita, että poliittisten asenteiden kehitys ei lupaa mitään automaattista suunnanmuutosta. Päinvastoin täytyy korostaa, että oikeiston kannatuksen kasvulla ei ole jotain salaperäistä rajaa, johon se itsestään pysähtyisi. Pikemminkin saattaisi olla osuvaa sellainen surullissävyytteinen leikinlasku, jota on optimisteista ja pessimisteistä käyty: pessimistin tuntee siitä, että hänen mukaansa asiat eivät enää voisi olla huommin, kun puolestaan optimisti tietää, että ne voivat olla, ja hän perustaa johtopäätöksensä sille.

Tilanne asettaa konkreetiset vaihtoehdot:

— jatketaanko entistä politiikkaa ja odotetaan, jos kuitenkin ”suhdanteet” muuttuisivat,

— annetaanko nykyisten oikeistopaineiden vaikuttaa ja suoritetaanko vielä uusia avauksia oikealle, jota esimerkiksi keskustelu historiallisesta kompromissista merkitsee, vai

— ryhdytäänkö todella työväen ja demokraattisten voimien yhteistoimintapolitiikan sisällön ja muotojen arviointiin?

Tässä vaihtoehdot lienevät.

Puolueen päälinja on selvä vastaus näihin vaihtoehtoihin. Puolueen päälinja on ”demokraattisen rintaman rakentaminen taistelussa monopoleja ja poliittista taantumusta vastaan työtätekevien demokraattisten oikeuksien laajentamiseksi, rauhan lujittamiseksi ja sosialismin edellytysten luomiseksi”.

Tätä linjaa puolue on konkretisoinut 17. edustajakokouksen demokraattisten voimien yhteistoimintaohjelmaehdotuksessa, keskuskomitean vuoden 1976 ”Demokraattinen tie ulos kriisistä” ohjelmassa ja vajaan vuoden takaisessa 18. edustajakokouksen päätöksissä ja erikoisesti sen

pääasiakirjassa "Demokraattisen käänteän puolesta." Tässä asiakirjassa sanotaan: "Yhteiskuntamme syvä kriisi voidaan voittaa vain uudella, toisenlaisella politiikalla, jossa työväenluokka on johtavana ja liikkeellepanevana voimana. Suurpääoman linjaa voidaan torjua, työtätekevän kansan elinettä voidaan puolustaa tehokkaasti. Demokraattisten voimien yhteistyöllä maamme talous on mahdollista saattaa uuteen nousuun. Tämä edellyttää, että muutetaan maan talous- ja sisäpolitiikan suuntaa." Viitaten näihin ohjelmiin keskuskomitea viimeisessä kokouksessaan totesi: "Ne vastaavat kansamme valtaosan perusetuja ja luovat pohjaa vakaville keskusteluille ja neuvotteluille yhteisen linjan löytämiseksi niin, että voidaan pysähdyttää oikeiston eteneminen ja ratkaista edessä olevat suuret ongelmat..."

Vaalitulosten arvioinnissa tulisi erikoisesti nyt olla ohjeena V. I. Leninin lausunto, jonka hän on esittänyt vaaleista kapitalistisissa maissa: "Joukkojen täytyy selviytyä tästä vaalikamppailusta entistä puoluekantaistimpina, eri luokkien etuja, tehtäviä, tunnuksia, näkökantoja ja toimintamenetelmiä selvemmin tajuavina." Tämä on erikoisen tärkeää nyt jolloin suuntautuminen 1980-luvulle tapahtuu kärjistyneen luokkataistelun oloissa.

Kokoomuksen suuren nousun kymmenluku

Oikeiston vaikutuksen kasvu on ollut maamme poliittisen kehityksen hallitseva piirre jo pitempään. Työväenliikkeen näkökannalta on huomionarvoista, että maaliskuun vaaleissa porvarienemmistö vahvistui, vaikka keskustapuolueetkin menettivät asemiaan. Kokoomuspuolueen vaikutuksen huomattava kasvu on oikeiston kehityksessä keskeisintä.

Kokoomuksen äänimääräosuudet ovat kehittyneet eduskuntavaaleissa 1960- ja 1970-luvulla seuraavasti: 1962 15,1 %, 1966 13,8 %, 1970 18,0 %, 1975 18,4 % ja nyt 1979 21,6 %. Vuodesta 1966 kokoomuksen kannatus on kasvanut yli 60 %.

Kokoomuksen kannatuksen kasvussa on kysymys huomattavan suurten ihmisjoukkojen poliittisen kannatuksen siirtymisestä kokoomukselle. Kokoomuspuolue sai 1962 347.000 ääntä, 1966 327.000, 1970 458.000, 1975 505.000 ja nyt 1979 yli 626.000.

Kokoomuksen kannatus on vakiintunut varsin korkealle tasolle. Sen osoittivat vaalit. Puolue pystyi saamaan takaisin vuoden 1978 presidentinvaaleissa menettämänsä äänet ja vielä lisäämään huomattavasti kannatustaan. Kokoomuksen vaikutus erityisesti nuorisoon on ilmeisesti ollut suurta.

Kokoomus on nyt vahvempi kuin milloinkaan aikaisemmin. Se on vaarallinen vastustaja, joka on kyennyt modernisoimaan taktiikkansa sekä kansainvälis- että sisäpoliittisissa kysymyksissä. Vaalitulos, samalla kun se osoittaa kokoomuksessa olevan erilaisia oikeistovoimia ja myös tiettyä erimielisyyttä "maltillisen oikeiston taktiikkaan" nähden, vahvisti holkerilaisen suuntauksen asemia.

Nykyisessä tilanteessa korostuu kokoomuspuoluetta koskevan arvion ja siitä tehtävien johtopäätösten merkitys. SKP on arvioinut kokoomuksen linjatarkistukset taktisiksi. SKP pitää kokoomusta oikeiston ja suurpääoman tärkeimpänä poliittisena voimana maassamme. Kokoomuksen luonnetta hahmotettaessa on nähtävä sen luokkasisältö ja tehtävä porvariston vallankäytön järjestelmässä. Tosiasiassa kokoomus ei edusta mitään "maltillista oikeistoa" suhtautumisessaan maamme rauhanpolitiikkaan ja suomalais-neuvostoliittolaisiin suhteisiin. Sen pyrkimyksenä on muuttaa YYA-sopimukseen perustuva ulkopoliittikkamme niin sanotuksi "puolueettomuuspolitiikaksi", joka on päävaaramamme rauhan ja turvallisuuden politiikalle. SKP:lla ei ole mitään syytä tarkistaa kokoomusta koskevia käsityksiään, vaan päinvastoin voimistaa toimintansa kokoomuksen vaikutuksen vähentämiseksi ja puolueen eristämiseksi.

Tietenkään, SKP:n kokoomusta koskeva arvio ei voi oikeuttaa sen äänestäjäkunnan perusteetonta leimaamista. Sellainen voisi vain vahingoittaa demokraattisten voimien tehtävää; voittaa kokoomusta äänestäneet työtätekevät ihmiset ja nuoriso taantumuksen tukijoiden joukosta edistyksen rintamaan. Tämä tehtävä on kommunistien ja kaikkien demokraattien päähaaste.

SMP, SKL ja RKP

Oikeiston vaikutuksen kasvua lisää SMP:n ja Kristillisen Liiton vaalimenestys.

SMP kykeni tulokseen, jota on pidettävä yllätyksenä. Silällä on yhtymäkohtia vuoteen 1970. On perusteetonta vähätellä SMP:n aseman kehitystä korostamalla sen paikkaluku- ja äänimääräkehityksen välistä ristiriitaa. SMP ikään kuin palautti voimaansa ne 90 000 ääntä, joilla se viime vaaleissa sai vain kaksi edustajapaikkaa. Kuitenkin näissä vaaleissa SMP lisäsi myös äänimääräänsä. Vaikka SMP:n etuna olivat vaaliliitot, on huomattava, että koko oikeiston vaalitulos edellytti 14 900 ääntä edustajapaikkaa kohden, kun luku SKDL:n osalta oli vajaa 14 800.

Kristillisen Liiton asema maamme poliittisessa elämässä vakiintui näissä vaaleissa. Se voimistaa tämän oikeistopuolueen asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia. Kun otetaan huomioon myös Ruotsalaisen Kansanpuolueen perinteinen

oikeistolaisuus, joka on korostunut viime aikoina, voidaan todeta, että oikeisto käydessään 80-luvulle on varsin pitävissä asemissa. Oikeiston vaikutus on kasvanut muuallakin kuin eduskunnassa. Suurta huomiota on kiinnitettävä erilaisiin kansalais- ja joukkojärjestöihin, joihin kokoomuksella on tiiviit yhteydet, samoin kuin tietysti avoimesti oikeistolaisten järjestöjen toimintaan.

Sosialidemokratian vahvistuminen työväenliikkeessä

Maamme poliittiseen kehitykseen sisältyy myös työväenliikkeessä oikeistovaikutuksen kasvu: sosialidemokraattien eteneminen kommunistien kustannuksella.

Tämä ilmenee varsin selvästi 1960- ja 1970-lukujen poliittisessa kehityksessä.

SKDL:n ja SDP:n poliittinen kehitys eduskuntavaaleissa on ollut seuraava:

	SKDL		SDP		SDP:n % osuus näiden kahden puolueen äänistä
V. 1962	507.000	ääntä	448.000	ääntä	46,9
V. 1966	503.000	„	645.000	„	56,18
V. 1970	420.000	„	594.000	„	56,6
V. 1975	519.000	„	684.000	„	56,7
V. 1979	517.000	„	690.000	„	57,16

Kun SDP sai 1962 46,9 % SKDL:n ja SDP:n yhteisäänistä, niin nyt se sai 57,2 %. SDP paransi suhteellisesti asemaansa näissäkin vaaleissa SKDL:n nähden. Vaikka sen suhteellisessa asemassa kaikkiin annettuihin ääniin nähden on alentumista, saavutti se historiansa suurimman äänimäärän. SDP:n etenemistä kommunistien kustannuksella on myös tapahtunut ay-liikkeessä sekä joissain muissa työväenjärjestöissä.

SDP:n roolia arvioitaessa on tietenkin otettava huomioon sen tietyt uudet ulkopoliittiset asenteet, mutta on myös muistettava puolueen epäyhtenäisyys ja oikeistoaines-ten suhteellisen vahva vaikutus. Esimerkiksi Mauno Koiviston kaltaisten poliitikkojen vaikutuksen kasvu voi heijastua myös SDP:n ulkopoliittiseen linjaan. Koiviston läheiset yhteydet kansainväliseen suurpääomaan ovat tunnetut. Sisäpolitiikassa SDP edustaa nykyaikaista reformistista virtausta työväenliikkeessä, joka on saanut kasvavaa merkitystä valtiomonopolistisen kapitalismin porvarillisessa vallankäytön järjestelmässä.

Oleellista Suomen poliittisessa elämässä on ollut kommunistisen puolueen merkityksen väheneminen. Aikanaan SKDL:lla oli suurin eduskuntaryhmä, ja koko sodanjälkeisen ajan se on ollut keskeinen poliittinen voima. Tällä hetkellä se on uhatta menettää asemiaan.

Viime vuosien poliittisen kehityksen tuloksia on kommunistisen liikkeen luonnollisesti ja ensisijaisesti tarkasteltava puolueen asemaan ja sen kehitykseen liittyvästä näkökohdasta.

SKDL:n asema eduskuntavaaleissa on ollut seuraava:

1945	23,5 %	annetuista äänistä
1948	20,0 %	” ”
1954	21,6 %	” ”
1958	23,2 %	” ”
1962	22,0 %	” ”
1966	21,2 %	” ”
1970	16,6 %	” ”
1972	17,0 %	” ”
1975	18,9 %	” ”
1979	17,8 %	” ”

Tämä merkitsee sitä, että kannatuksen keskimääräisluvuissa kymmenluvuttain SKDL:n asemassa on tapahtunut seuraava kehitys: 1940-luku 21,7 %, 1950-luku 22,4 %, 1960-luku 21,5 % ja 1970-luku 17,5 %.

Tämä kevään vaaleissa SKDL:n ääniosuuden pudotus oli suurin, ja SKDL:n eduskuntaryhmä jäi pienemmäksi kuin koskaan aiemmin. 1960-luvulla liikkeessämme suoritettulle ”avaukselle oikealle” ovat vaalitulokset vakava haaste, joka osoittaa paljon mainostetun ”uudistusliikkeen” poliittisia seuraamuksia. Ne ovat käyneet kohtalokkaiksi niin kommunistiselle puolueelle kuin koko maan poliittiselle kehitykselle.

Puoluekartan muutos: kaksi suurta — kaksi keskisuurta

Pitkän aikaa sodanjälkeisenä kautena maamme poliittista elämää ilmensi selvästi kolmen suuren puolueen tai poliittisen liiton. SKDL:n, Maalaisliiton ja SDP:n, keskeinen asema. Ojtitakin vuosia sitten oli perusteltua tehdä johtopäätös, että kolmen suuren rinnalle oli kohonnut neljäs merkittävä poliittinen voima: kokoomus. Nykyisin tilanne on edelleen muuttunut oikeistovoimien eduksi. Puoluekartalla on tosiasiaa olemassa kaksi suurta, SDP ja kokoomus, ja kaksi keskisuurta, SKDL ja keskustapuolue, poliittista voimaa sekä ryhmä pieniä puolueita.

3/1979
SOIHTU

Viime vaalien tuloksen perusteella poliittinen ryhmitys on selvä:

- 1) Noin 50 edustajapaikan puolueet:
 - SDP 690.000 ääntä, 23,9 % annetuista äänistä' 52 edustajapaikkaa
 - Kokoomus 626.000 ääntä, 21,6 %, 47 edustajapaikkaa
- 2) Noin 35 edustajapaikan puolueet:
 - SKDL 517.000 ääntä, 17,9 %, 35 edustajapaikkaa
 - Keskustapuolue 503.000 ääntä, 17,4 %, 36 edustajapaikkaa
- 3) Pienet porvarilliset puolueet.

Oikeistovaikutuksen kasvun maaperä

Johtopäätösten tekeminen edellyttää, että voitaisiin selvittää ne tekijät joihin oikeistovaikutuksen kasvu perustuu.

Objektiivisesti ei tilanne ole suinkaan ollut suotuisa oikeistolle. Kapitalismi on elänyt sodanjälkeisen ajan pahimman kriisin kautta. Sosialismin kehitys on jatkunut vakaina ja suunnitelmallisena. Rauhanomaisen rinnakkainolon politiikka on käynnistänyt jännityksen lieentymiskehityksen, joka luo yhä suotuisimpia edellytyksiä työväen ja demokraattisten voimien toiminnalle.

Oikeiston etenemiseen ovat vaikuttaneet ainakin seuraavat tekijät:

1. Laaioiden kansanjoukkojen taloudellisen ja sosiaalisen aseman vaikeutuminen työväen ja keskustavoimien hallitusyhteistvön kaudella on keskeisimpiä syitä.

Tvöttömyys maassamme laajempaa kuin milloinkaan. Elämme neljättä perättäistä palkansääjen elintason alenemisen vuotta. Eläkeläisten ja nuorison taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat ovat syventyneet. Kansan enemmistön kannalta tärkeät yhteiskunnalliset uudistukset ovat pysähtyneet ja tilanne on monilla aloilla kääntynyt suoranaiseen huonontumiseen (esim. asuntotuotanto, terveydenhuolto, kulttuuri- ja sivistysolot).

Kansan suuren enemmistön keskuudessa on kasvanut oikeutettu tyytymättömyys tällaisiin oloihin. Ihmiset näkevät ja vaistoavat myös, että mitään "kaikkien uhrautumista" ei ole suinkaan tapahtunut, vaan että pulan rasitteet ollaan siirretty raskaana työtekevästä väestöstä kannettavaksi, jotta suurpääoman voitot ja rikkaukset ollaan voitu suojata ja jopa niiden asemaa parantaa.

Laman ohittaminen on merkinnyt, että ongelmat ovat jääneet kansalle. Tuloniakosuhteet ovat muodostuneet yhä epäoikeutetuiksi. Nukaisemmil- Kapitalistien kilpailukyky on

merkittävästi parantunut työväenluokan riistoa syventämällä. Voimakas pääomien ja tuotannon keskittyminen yhä harvalukuisempien suuromistajien käsiin jatkuu.

Vuonna 1977 perustettu International Political Surveys Ins (Kansainväliset poliittiset selvitykset — yhtiö) USA:ssa on julkaissut 60 maata koskevan selvityksen eri maiden taloudellisista ja poliittisista tapahtumista. Se on valmistanut niiden pohjalta luettelon eri maiden asemasta ulkomaisina sijoituskohteina USA:sta johdetuille monikansallisille yhtiöille. Tämän selvityksen mukaan Suomi on taloudellisesti ja poliittisesti varmin sijoitusmaa maailmassa. SAK:n pää-äänenkannattaja arvioi puolestaan pääkirjoituksessaan 2. 4. 1979 kapitalistien aseman kehitystä: "Suomalaisten yritysten kilpailukyky on suhteellisilla yksikkökustannuksilla mitattuna tällä hetkellä selvästi parempi kuin vuoden 1960 jälkeen keskimäärin. Kokonaistuotannon hintavertailun perusteella se on parempi kuin koskaan aikaisemmin. Yritysten verorasitus on korkeintaan kansainvälistä keskitasoa. Työtuntia kohden lasketut työvoimakustannukset ovat Länsi-Euroopan toiseksi alhaisimmat. Yritysten kannattavuus ja kapasiteetin käyttöaste ovat selvästi nousussa."

Monin yksityiskohtaisin esimerkein voidaan vakuuttautua maamme taloudellisen kehityksen kulkeneen kansan enemmistön kannalta hyvin epäoikeudenmukaiseen suuntaan. Tätä kehitystä on keskeisellä tavalla ollut edistämässä valtiovallan talouspoliittiset toimet. Kriisin olosuhteissa on kapitalistimaissa yleisesti ja myös meillä vahvistunut vallankäytön valtiomonopolistinen järjestelmä, suuroääoman ja valtion yhä tiiviimpi yhteenkietoutuminen siten, että suurpääoma on tehostanut valtion hyväksikäyttöä etujensa suojaamiseen. Monet pitkän ja lyhyen aikavälin ohjelmat, erikoisesti elvyttämispoliitiikka, tulopoliittiset kokonaisratkaisut ja valtion budjettiratkaisut ovat olleet tämän toiminnan menetelmiä. Valtion rooli talouselämään vaikuttavana tekijänä on kasvanut.

On ymmärrettävää, että yhteiskunnallinen tyytymättömyys on kohdistunut hallituksen talouspolitiikkaan. Tämä tyytymättömyys on suuntautunut poliittisesti "pääoppositioksi" julistautuneen kokoomuspuolueen tueksi. Tämän aseman tämä puolue hankki itselleen puhtaasti demagogialla. Itse asiassa kokoomuspuolue on antanut eduskunnassa tukensa kaikkiin keskeisiin talouspoliittisiin ratkaisuihin kuten esimerkiksi elvyttämisohjelmien ja valtion budjettien käsittely osoittaa. Kokoomus ei siis saanut suinkaan tukea politiikalleen vaan taitavasti hoidetulle propagandalle.

Oikeiston asemia on parantanut myös se, että varsin laajasti ollaan koettu työväenliike kykenemättömäksi vas-

taamaan moniin keskeisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Tieteellis-tekninen kehitys ja siihen perustuva automaation laajentuminen herättävät kasvavaa turvattomuutta laajoissa ihmisjoukoissa. Heille ei olla kyetty osoittamaan ratkaisua välittömiin tarpeisiin eikä liioin tulevaisuutta ajatellen. Tällaiset mittavat haasteet asettavat työväen ja demokraattisten voimien yhteistyölle vaativia tehtäviä.

Vastuu virheellisestä politiikasta on syventänyt ohjelmien ja käytännön eli sanojen ja tekojen ristiriitaa. Se heijastuu vaalituloksessa. Sillä on vaikutusta myös työväenliikkeeseen. Esimerkiksi ay-liikkeen sitominen hallituksen talouspolitiikan toteuttajaksi ei voi olla synnyttämättä passiivisuutta. Ay-liikkeen itsenäisyyden turvaaminen palkkatyöntekijäin etujen puolustajana ja hallituksesta riippumattomana voimana on yksi nykyisen tilanteen synnyttämiä vaatimuksia.

2. Koko laajuudessaan on syytä kiinnittää huomiota siihen useissa eri tutkimuksissakin todettuun seikkaan, että yhä laajemmat kansanjoukot etääntyvät politiikasta, vieraantuvat siitä. Tähän ovat suuresti vaikuttaneet yleiseksi käytännöksi muodostuneet ylätason poliittiset ratkaisut, joita tehtäessä ei ole kuultu eikä otettu huomioon kansalaisten tahtoa ja tarpeita. Suomessa on kuljettu huikaisevan pitkä matka 1960-luvun Jollaksen seminaarista käytännön yhteiskuntasopimuspolitiikkaan, jonka myötä on syntynyt sadoittain puheita ja tonneittain kirjoituksia, kokonaisia "teorioita" uusista mahdollisuuksista vaikuttaa asioihin valtiokoneiston sisällä. Enää ei olla kyetty ymmärtämään joukkojen merkitystä, ja ollaan jopa pyritty rajoittamaan kansanjoukkojen vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnallisessa elämässä.

Ongelmaa vain pahentaa puheet, että joukkotoiminnan ensisijaisuutta korostavat olisivat "yhteistyökyvyttömiä" ja kabinettipolitiikka "todellista vaikuttamista." Koko maamme yhteiskunnallisen elämän historia, myös eduskuntatoiminnan kokemus osoittavat joukkojen keskeisen merkityksen edistyksen puolesta käytävässä taistelussa. On helppo käsittää, että joukkotoiminnan väheksymisestä on seurannut taisteluhenkisyydestään tunnetulle työväenliikkeelleme vakavia vaikeuksia.

On myös huomattava, kuten koko työväenliikkeen historia osoittaa, että nimenomaan omakohtainen osallistuminen kamppailuun taloudellisista ja muista oikeuksista on yhteiskunnallisen tietoisuuden kasvun ja erikoisesti luokka-aseman tiedostamisen perusta.

Suomessa on tullut laajasti julkisuuteen erilaiset politiikan moraalien rappioliikkeet, suoranaiset rötökset ja niiden ulottuminen työväenliikkeeseenkin. Sellaiset ovat omiaan

vieraannuttamaan politiikasta. Samaa kehitystä on syventänyt vaalien entisestään kasvanut henkilöistä käytävien kamppailujen keskeisyys politiikan kustannuksella.

3. Vaalikamppailu käytiin kärjistyneen ideologisen taistelun oloissa. Kansainvälinen ja kotimainen porvaristo on voimistanut neuvostovastaisuutta, sosialismin vastaisia kampanjoita ja antikommunismia. Näiden toimien tarkoituksena on ollut erikoisesti saattaa sosialistinen maailma ja sosialistiset aatteet huonoon valoon, lisätä työtätekevien ihmisten hämääntyneisyyttä kapitalismin ristiriitojen syvenemisen olosuhteissa, jolloin reaalisen sosialismin esimerkiksi ja sosialistiset aatteet vetävät yhä laajemmin ihmisiä puoleensa.

Valitettavasti porvariston ideologista hyökkäystä ovat tukeneet tietyt "socialismin kriitikot" myös työväenliikkeen piirissä. Myös Kiinan maolaispolitiikka on osaltaan ollut vaikeuttamassa rauhan ja demokratian voimien etenemistä. Tällaisia tekijöitä oikeisto on voinut käyttää kannatuksensa kasvattamisen hyväksi ja työväestön passivoimiseen. Pelättävissä on näiden tendenssien voimistuminen.

4. Kommunistisen ja kansandemokraattisen liikkeen asemaan ovat vaikuttaneet edellisten tekijöiden ohella erityisesti seuraavat syyt.

— Sitoutuminen työkansan etujen vastaiseen politiikkaan koituu kommunisteille aina raskaammaksi tappioksi kuin esimerkiksi sosialidemokraateille, joiden reformistiseen politiikkaan on vähemmän vaurioin yhdistettävissä oikeistolaiset poikkeamat.

— Tilannetta vaikeutti vaalikamppailun kuluessa esitetty uusi avaus oikealle: suomalaisen historiallisen kompromissin ohjelma. Kun tällainen ohjelma, jolla on periaatteellista merkitystä, esitettiin tilanteessa, jossa juuri oltiin pääpiirteissään yhteisesti voitu sopia SKDL:n vaaliohjelmasta ja vähän aiemmin edustajakokouksessamme demokraattisen käänteen ohjelmasta, oli se omiaan lisäämään epä tietoisuutta. Kompromissiohjelman julkistamisessa sivuutettiin puolue-elimet. Sosialidemokraatit samoin kuin porvarilliset piirit kokoomukseen saakka kohdistivat asiaan suuren huomion ja pitivät sitä tukena omille aatteellisille ja poliittisille katsomuksilleen.

— SKP:n ja SKDL:n asemaa ovat tietenkin vaikeuttaneet puolueen ja koko liikkeen vakavat sisäiset ongelmat. Niitä arvioitaessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että ne eivät suinkaan ilmene irallisina vaan välittömässä yhteydessä liikkeemme linjakysymyksiin. Hallituspolitiikkaa koskevat erimielisyydet ovat olleet tiettyjen aatteellisten erimielisyyksien ohella ongelmien kärjistymisen keskeinen syy. Vaalikamppailun kuluessakin monet liikkeemme jäse-

net SKDL:n sosialisteista eräisiin kommunisteihin julistivat käyvänsä sisällöltään aatteellis-poliittista, siis periaatteellista, linjataistelua liikkeen sisällä.

Johtopäätöksiä

1. Työväen ja osin demokraattisten keskustavoimien kanssa käytävissä yleisluontoisissa periaatekeskusteluissa ollaan melko laajasti valmiit tunnustamaan suurpääoman vallan, suuren rahan oikeuksien kaventamisen välttämättömyys, yhteiskunnallisten rakennemuutosten toteuttamisen tarpeellisuus. Kuitenkaan eivät yhteistoiminnan käytännön toimet suuntaudu tähän, vaan päinvastoin ovat lujittaneet suurpääoman valtaa ja asemia. Logiikkaa opettaa, että mikä tahansa rakennelma, jos se nojaa tällaisten eriparisten kivijalkojen varaan, sortuu. Demokraattisten voimien yhteistoiminta voi menestyä vain silloin kun se vastaa kannattajakunnan etuja ja se vaatii yhteistoiminnalle suurpääomanvastaista sisältöä.

Tärkein johtopäätös onkin nykytilanteessa, se, että kehityksen kääntäminen työväen ja demokraattisten voimien eduksi edellyttää selvää suurpääoman ja poliittisen oikeiston vastaista toimintalinjaa. On otettava keskeisiksi taistelukykyksiksi työtätekevien taloudelliset, sosiaaliset ja demokraattiset edut ja oikeudet. On sanouduttava selvästi irti luokkayhteistyössä suurpääoman kanssa ja torjuttava yhteiskuntasopimus.

Aivan erityisesti tietenkin työväenpuolueille asettuu tehtävä hakea uusia poliittisia ratkaisuja, uskallus katsoa porvarillisen politiikan raamien ylitse. On esiintynyt pyrkimyksiä paeta sisäpoliittisten tehtävien arviointia ja määrittelyä asettamalla ulko- ja sisäpoliittiset tehtävät vastakkain ja korostamalla, että oikeistovaikutuksen lisääntymisen tähden on kohdistettava päähuomio nimenomaan ulkopoliittisen linjan suojaamiseen.

Maamme rauhanpolitiikan ja sen perustan suomalais-neuvostoliittolaisten suhteiden turvaamisessa ja kehittämisessä on hyvin vaativia tehtäviä. Aivan erityisesti on torjuttava pyrkimykset muuttaa mamme yya-sopimukseen rakentuva ulkopoliittinen linja "aktiivisen puolueettomuuspolitiikan"- linjaksi. Mutta nämä tehtävät eivät suinkaan anna oikeutta asettaa ulkopoliitiikan vuoksi sisäpoliittisia tehtäviä toisarvoiseen asemaan. Onhan selvää, että vain sisä- ja talouspolitiikka, joka herättää kasvavaa luottamusta työväen ja demokraattisiin voimiin, voi olla perustana menestykselliselle rauhanpolitiikalle.

Tulevilla presidentinvaaleilla on suuri merkitys maamme ulkopoliitiikan kannalta. Jos oikeisto etenee lähivuosina sisäpoliittisesti, on sillä myös kasvava vaikutus ulkopoliiti-

kassa. Käytännössäkään ulko- ja talouspolitiikan välillä ei vallitse mitään Kiinan muuria. Viime vuosien talouspolitiikalla — kilpailukyvyyn parantamisen toimilla — ollaan suoritettu kokonainen sarja ratkaisuja ja pantu vireille suunnitelmia, jotka voimistavat maamme taloudellista ja poliittista länsisidonnaisuutta.

2. Muutoksen aikaansaaminen ei ole vain muutoksen julistamista, vaan toimintaa selkeiden ohjelmallisten tavoitteiden puolesta. Kommunistien toiminnan suuntaviivat on ilmaistu ”demokraattisen käänteen puolesta” ohjelmassa. Olisi virheellistä sivuuttaa joitakin kuukausia edustajakouksen jälkeen sen päätökset. Se laaja ja vakava työ, joka demokraattisen käänteen ohjelman valmistamiseksi suoritettiin ja yhtenäisyys, joka asiassa saavutettiin, korostaa tämän ohjelman asemaa toimintamme perustana. Samoin se korostaa välttämättömyyttä vakiinnuttaa puoluekokouspäätösten asema johtotyössä ja käytännön politiikassa.

Ohjelman pohjalta olisi nyt asetettava mahdollisimman yksityiskohtaiset tavoitteet vasemmisto- ja keskustavoimien yhteistoimintaa koskevaan keskusteluun ennen muuta työväen ja demokraattisten voimien perustasolla, työpaikoilla, rakennuksilla ja virastoissa, maaseudulla, asukkaiden keskuudessa, kulttuuri-, sivistyselämän-, sosiaali- ja terveystalouden käytännön kentällä.

Tässä tilanteessa olisivat erityisen tärkeitä toimet, joilla voidaan pysäyttää kansanjoukkojen taloudellisen ja sosiaalisen aseman huononeminen. Kääntää kehitys nousuun. Maa tarvitsee ”hätaohjelman” kansan taloudellisen aseman parantamiseksi.

Keskeisinä tavoitteina tulisi nyt pitää mm. seuraavia:

- Reaalipalkkatason lasku on pysäytettävä ja käännettävä nousuun.
- Hintojen ja asumiskustannusten nousu on estettävä.
- Vähimmäispalkka ja eläke on nostettava 2 000 markkaan, opintoraha 1 500 markkaan.
- On säädettävä työttömyysvakuutus, joka turvaa vähimmäistoimeentuloturvan vähimmäispalkan tasolla.
- Työaikaa on lyhennettävä ja eläkeikää alennettava palkka- ja eläketasoa alentamatta.
- Työttömille on turvattava työtä valtion työmäärärahojen tuntuvalle lisäämisellä. Osa-aikatyöhön sijoitetuille nuorille on taattava kokopäivätyötä.
- Valtion tuki suuryrityksille on lopetettava ja pääomien maastavienti estettävä.
- On valmistettava demokraattinen investointiohjelma.
- On torjuttava liikevaihtoveron korottaminen ja siirtäminen arvonlisäverotusjärjestelmään.
- Yhtiöille on asetettava omaisuusvero.

- On säädettävä nuorisolaki ja rauhanlaki.
- On laajennettava taloudellista yhteistyötä Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden kanssa.
- On otettava EEC:hen uusi arvio.

Kaikki mainitut ja paljon suuremmatkin tavoitteet voidaan toteuttaa. Se edellyttää laajojen joukkoliikkeiden järjestämistä ja työätekevien etuihin perustuvaa työväen- ja keskiryhmien yhteistyötä.

3. Demokraattisen rintaman rakentamisessa on entistä oleellisempaa ihmisjoukkojen omakohtainen toiminta. Asettamatta ylä- ja alatasen yhteistyötä vastakohdikseen on korostettava joukkojen toiminnan ensisijaisuutta voimien koaamiseksi oikeistoa vastaan.

Joukkojen toiminnan kehittämislle avautuu yhä suotuisammat edellytykset. Yhteiskunnallisten rakennemuutosten johdosta yhä laajemmat väestöryhmät lähestyvät asemaltaan työväenluokkaa. Meillä on runsaasti esimerkkejä siitä, että tämä saa ilmauksensa myös näiden ihmisten yhteiskunnallisen käyttäytymisen muodoissa.

Tietenkin ihmisten järjestäminen omista eduista käyvään kamppailuun vaatii erikoisesti kommunisteilta hyvin konkreettista työtä. Siinä korostuu puolueemme roolia koskeva keskeinen periaate: kommunistit eivät toimi vain joukkoja varten vaan joukkojen avulla. Viimekädessä puolueen rooli toteutuukin ensisijaisesti siinä, miten edistyy ihmisjoukkojen omakohtainen toiminta eduistaan ja oikeuksistaan.

1960- ja osin 1970-luvun parhaita tuloksia demokraattisten voimien yhteistoimintakehityksen kannalta ovat erilaiset uudet kansalaistoiminnan muodot: asukasliikkeen, terveystyöntekijäin, kulttuurityöntekijäin, demokraattisten koulutyöntekijäin kaltaisten toimintojen myönteinen kokemus haastaa vastaavanlaisten liikkeiden kehittämiseen tulevaisuudessa.

Aivan erityisen merkityksen saa ay-liikkeen ja työpaikkatoiminnan sellainen aktivoiminen, joka vahvistaa jäsen- ja työläiskeskeisyyttä ja rakentaa käytännön toimintaa palkansaajien etujen ja oikeuksien puolesta. Ay- ja työpaikkatyön tilanteen vakava käsittely on keskeisiä kommunisteille asettuvia johtopäätöksiä nykyisessä tilanteessa.

Nuorison kokoaminen suurpääoman ja oikeiston vastaiseen rintamaan on vakava haaste tilanteessa, jossa voidaan päätellä kokoomuksen kannatuksen kasvun tapahtuneen huomattavassa määrin nuorison kannatuksen kasvun avulla.

Huomattava koko kansandemokraattista liikettä koskeva tehtävä on SKDL:n kehittäminen nykyistä vetovoimaisemmaksi, laajaksi ja demokraattiseksi järjestöksi. SKDL:n nurjat kehityspiirteet ja sen nimen liittyminen ahtaisiin ideo-

logis-poliittisiin katsomuksiin vaatii vakavaa arvointia, jotta SKDL voitaisiin ohjata perustehtävänsä demokraattisten voimien käytännön yhteistyön järjestämiseen kaikilla tasoilla.

4. Hallituskysymystä koskeva keskustelu on tärkeä osa demokraattisten voimien yhteistyöpyrkimyksiä. Tämän asian periaatteellista ja käytännöllistä käsittelyä häiritsee suuresti, että hallitusyhteistyö usein tahdotaan ylentää ainoaksi ja joka tapauksessa tärkeimmäksi yhteistoiminnan muodoksi.

Hallituskysymyskeskustelun lähtökohtana tulisi olla paitsi oleellisen tärkeä hallitusohjelman hahmottelu myös sen vaatimuksen asettaminen, että tämän yhteistoiminnan tulee olla avuksi rakennettaessa työväen ja muiden demokraattisten ihmisten joukkotoimintaa omista eduistaan ja oikeuksistaan. Vain siten se voi palvella edistyksen asiaa ja rajoittaa oikeiston valtaa, ja vain siten myös hallitusyhteistyö voi kasvaa vaatimattomankin ohjelman lähtökohdasta täyttämään demokraattisten voimien yhteistoiminnan sisällölliset vaatimukset.

Puhutaan usein ja aiheellisestikin joko maksimaalisista tai joustavista yhteistoimintapolitiikan tavoitteista. Toki joustavuus ja kompromissialtius on välttämätön osa menestyksellistä yhteistoimintapolitiikkaa. Mutta jos tässä keskustelussa hämätään yhteistoimintapolitiikan sisältöä koskevat seikat, ei kysymys olekkaan enään joustavuudesta vaan periaatteettomuudesta. Poliitiikka on luokkayhteiskunnassa aina tämän tai tuon luokan etujen suuntaista politiikkaa. Kommunistit voivat osallistua vain toimintaan, joka on sopusoinnussa puolueen päälinjan kanssa. Tässä ei ole mitään ristiriitaa muiden työväen ja demokraattisten voimien etujen ja pyrkimysten kanssa. Päinvastoin esimerkiksi yhä laajemmat pien- ja keskisuuret yrittäjätoiminnan alalla toimivat joutuvat kokemaan voimakkaan pääomien ja tuotannon keskittymisen, suurpääoman kasvavan vallan vastakkaisuuden etujensa kanssa.

5. Keskeinen tehtävä demokraattisen rintaman rakentamisessa on ideologinen. Aatteellisen taistelun alallakin olemme hyvissä objektiivisissa asemissa: koko yhteiskunnallinen kehitys vahvistaa marxismi-leninisin oikeutuksen ja vakuuttaa yhä laajemmin ihmisiä antikommunismien torjumisen välttämättömyydestä.

Tilanne antaa hyvät edellytykset kohottaa kommunistien aatteellisen toiminnan aloitteellisuutta ja hyökkäävää luonnetta. Tämän tehtävän ratkaisemisessa punoutuvat yhteen useat vaativat tiedotustoiminnan ongelmat.

Tärkeällä sijalla tämän päivän aatteellisessa työssä on Neuvostoliiton ja yleensä realisen sosialismin saavutusten ja ihmiskunnalle avaaman näköalan tunnetusitekeminen.

”...kysymys realisesta sosialismista ja sen kansainvälisestä merkityksestä on nykyään ideologisen yhteenoton keskipisteessä. Tämän kysymyksen tärkeys lisääntyy sitä mukaa kuin sosialismi näyttää yhä selvemmin historiallisen etevämyytensä kapitalismiin verrattuna” lausui B. Ponomarev hiljattain Sofiassa pidetyssä kommunististen ja työväenpuolueiden teoreettisessa konferenssissa.

Tutkimus- ja opintotyössämme kasvavan merkityksen saa leniniläisen valtio-opin ja valtiomonopolisen kapitalismin kysymykset. Porvarillisen ideologian pyrkimyksenä on vääristellä, peitellä ja kaunistella porvarillisen valtion luokkaolemusta. Tämä on oleellista myös reformismin asenteissa. Valtion olemuksen arvio kuuluu myös niihin perustekijöihin, jotka määräävät puolueen poliittisen päälinjan ja käytännön politiikan.

Kommunistisen puolueen toimintakunnan lujittamiseen

Kysymys kommunistisen puolueen asemasta ja joukkokannatuksesta ei ole yhteistoimintapolitiikkaa ajatellen takainen vaan periaatteellinen. Yhteistoimintaa voi vain vaikeuttaa, jos kommunistisen puolueen asema ja erikoisesti sen joukkokannatus supistuvat. Kommunistisen puolueen toimintakunto ja voima edistävät parhaiten demokraattisten voimien yhteistoimintaa. Sosialidemokraattien taholta onkin usein todettu, että työväenpuolueiden yhteistoiminta edellyttää voimakasta kommunistista puoluetta. Se on myös kommunistien käsitys.

Työväenpuolueet ja demokraattisten voimien yhteistyöhön osallistuvat puolueet käyvät kilpailua kannatuksestaan, mutta demokraattisten voimien yhteistyön etujen mukaisesti on, että tämä kilpailu suunnataan keskinäisestä kamppailusta oikeiston vastaiseksi toiminnaksi.

SKP:n keskuskomitea lausui vaalien jälkeisessä kannanotossaan:

”Oikeiston kannatuksen lisääntyminen ja siitä väistämättä aiheutuva lisääntyvä epävarmuus asettavat puolueelle ja koko kansademokraattiselle liikkeelle uusia vakavia haasteita. Keskuskomitea vetoaa puolueen piirijärjestöihin, puolueosastoihin ja puolueen jäseniin. On käynnistettävä toimintakamppailu puolueen joukkovaikutuksen ja järjestövoiman lujittamiseksi. On lisättävä työtä SKP:n 18. edustajakokouksen päätösten tunnetuksi tekemisen ja toteuttamisen puolesta. On laajennettava ja lujitettava puolueen yhteyksiä kaikkiin työtätekeviin väestökerroksiin. On voimistettava ponnistuksia jäsenmäärämme lisäämiseksi ja toiminnallisen voiman nostamiseksi sekä valistus- ja tiedotustoiminnan tehostamiseksi. Työtätekevien ja puolueen etu vaatii, että puolueen poliittista yhtenäisyyttä lisätään.”

Tärkeää puolueen toimintakunnan rakentamisessa on sen kaikkien eri toiminta-alojen yhdistäminen puolueen yleisen strategian, päälinjan toteuttamiseksi.

Nykyinen tilanne on varsin ongelmallinen. Puolue jakautuu moniin eri sektoreihin: eduskuntatyöhön, hallitustoimintaan, ay-liikkeeseen ja puolueen perusvoiman, perusjärjestöjen ja jäsenistön, asema on käynyt yhä etäisemmäksi käytännön politiikan mammuttimaiselta näyttävästä asiapaljoudesta, selitysten runsaudesta, perustelujen moniaisuudesta, joka määrää puolueen käytännön toimintaa ja alistaa sen tukemaan halituksen ja eduskunnan politiikkaa riippumatta ratkaisujen sopusoinnusta puolueen linjan ja päätösten kanssa.

Puoluedemokratia ei voi sallia tällaista tilannetta. Puolue ei jakaudu jäsenistön valvonnan ulkopuolella oleviin johtajiin, liikkeen valioistoon, jonka kutsumuksena olisi toteuttaa puolueen linja ja jolle jäsenistön on annettava tuki ilman, että siltä edes kysytään kantaa keskeisiinkään linjakysymyksiin. Oleellisena tämä ristiriita tietenkin ilmenee suhteessa puoluekokouspäätösten toteuttamiseen, jotka edustavat jäsenistön, koko puolueen kollektiivista tahtoa ja jolle koko puolueen olisi luonnollisesti alistuttava. Tämän epäkohdan poistaminen ja aidon kommunistisen taistelevan linjan toteuttaminen ovat puolueen toimintakunnan kohentamisen ensimmäiset tehtävät.

Suomalainen kompromissi

Urho Jokinen

Tiedonantajan päätoimittaja

ja SKP:n poliittisen toimikunnan jäsen Urho Jokinen kommentoi SKP:n pääsihteerin Arvo Aallon esittämiä kommunistien yhteistyöpolitiikkaa ja yleistä strategiaa koskevia ajatuksia. Jokisen mukaan Aalto sivuuttaa kompromissiehdotuksessaan tieteellisen kommunismin teorian keskeiset, käytännön vahvistamat lainmukaisuudet. Edelleen Jokisen mukaan Aallon pyrkimyksenä ei ole hahmottaa tieteellistä politiikkaa, sillä hän ei perustele ajatuksiaan esimerkiksi uusimmalla marxilaisella suomalaista yhteiskuntaa koskevalla tutkimuksella. Aallon kompromissille on ominaista työväenluokan voiman väheksyminen samalla kun sen vastustajan olemusta hämärretään; hän ei määrittele tarkemmin käyttämäänsä "kansallisen porvariston"-käsitettä. Jokinen poleemisesti väittääkin, ettei Aallon "suomalaisessa historiallisessa kompromississa" ole mitään erityistä, uutta tai suomalaista. Hänen mukaansa SKP:n asiakirjojen tulisi ohjata kommunistien poliittista käytäntöä. Ne tarjoavat demokraattisen voimien yhteistyölle maassamme lujan perustan.

Poliittisessa tilanteessa, jossa kommunistit ja kansandemokraatit ovat kärsineet tuntuvia tappioita ja missä oikeistolaistuminen on voimistunut, on itsekriittikki ja uusien muotojen etsintä välttämätöntä, mutta ei kannata antautua itsepetokseen. Pääinvastoin on pyrittävä selkeällä työtätekevien etuihin nojaavalla politiikalla ohjaamaan yhteiskunnallista tyytymättömyyttä demokraattiseksi suurpääoman vastaiseksi taisteluksi. Sitä edellyttää offensiivinen kommunistinen politiikka. — Toimitus.

Kun SKDL:n kansainvälisen jaoston puheenjohtaja Ilkka-Christian Björklund DDR:läiseen sosialismin vastustajaan Bahroon* yhtyen ilmoitti olevansa "Moskovan johdon" vaihtamisen kannalla muka kapinan estämiseksi Neuvostoliitossa, voitiin päätellä, että taas kerran uudet tuulet puhaltavat "sosialismin asioissa" myös täällä Suomessa. Björklundin poliittinen häväistyskirjoitus ei tietenkään riittänyt aatteelliseksi ja poliittiseksi perustaksi sosialidemokratismista "vasemmalla" olevien sosialististen liikkeitten johdon uuden suuntautumisen vahvistamiselle. Se oli tähän tarkoitukseen tyhjä. Mutta sen Björklundin esitys ilmaisi, että takana on kovempaakin tavaraa, josta vielä saadaan kuulla. Kuten sitten kuultiinkin.

Tämä uuden suuntauksen aatteellis-poliittiseksi teesiko koelmaksi osoittautui SKP:n pääsihteerin Arvo Aallon "suomalainen kompromissi". Tätä termiä Aalto käyttää esityksensä tekstissä, vaikka kirjoituksen otsikko on koukeroisesti muotoiltu: Historiallinen kompromissi suomalaisena mahdollisuutena. Kirjoitus julkaistiin Kommunistisissa ja Kansan Uutisissa. Kansan Uutisissa vaalien aattona.

Aallon teesikokoelma selittää viime aikoina lisääntyneen "stalinismi"-keskustelun, jota varsinkin SKDL:n puheenjohtaja Ele Alenius manasi esiin maaliskuun vaalien edellä. Sitä tarjottiin jo aiemminkin SKP:n 18. edustajakokouksen historialliseen asiakirjaan enemmän kai kuitenkin asiakirjan kariuttamiseksi kuin sellaisenaan välittömästi puoluekeskustelun aloittamiseksi "stalinismista".

"Suomalainen historiallinen kompromissi" on kunnianhimoinen yritys osoittaa, että "vanhakantaisen" tieteellisen sosialismin ja proletaarisen internationalismin aika on mennyt, että yhteiskunnallinen edistys voidaan perustaa nyt muihin lähtökohtiin ja että edistyksen ei tarvitse olla sidoksissa Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maitten kokemuksiin, vaan se voi jopa suuntautua niitä vastaan. Tämän vuoksi avoin neuvostovastaisuus, "stalinismi"-keskustelu ja "suomalainen historiallinen kompromissi" osuvat samaan aikaan.

Aallon "kompromissin" argumentteja

"Suomalaisen historiallisen kompromissin" synnyn suomalaisina perusteina on koko joukko muitakin asioita.

Ensiksikin "suomalaisen yhteiskunnan" kehitystason lasketaan olevan niin korkea, että, kuten Aalto "kompromississaan" mainitsee, tämän tason maissa sosialismiin siirty-

* Ks. Soihtu 5/78, C. Schuler: Bahron vaihtoehto sosialismille ja P. Sutela: Bahro ja hänen epigoninsa.

misen "perusmuodot" ovat samanlaiset eli ne ovat erilaiset kuin muissa maissa. Sosialismiin siirtymisen sellaisia "perusmuotoja", peruslakeja, ei siis olekaan, joiden mukaan kehitys tapahtuisi kansallisten erityispiirteiden muodossa poikkeuksetta kaikkialla. Jokaisen kehitystason ryhmä toteuttaa omat erityiset perusmuotonsa, mikä kariuttaa sosialismiin siirtymisen yleiset peruslait. Tämän mukaan ei Neuvostoliitolla paremmin kuin muillakaan sosialistisilla mailla ole mitään yleispätevää ja kaikkialla seurattavaksi kelpaavaa, vaan niiden kehitys on muka kulkenut puhtaasti omaa erilaista ja kaikilta muodon ja sisällön osilta ehdottoman ainutkertaista, toistumatonta tietään.

Toiseksi "suomalainen historiallinen kompromissi" ei ota huomion Suomen kapitalismin valtiomonopolistista vaihetta. Sen kohteena on kuviteltu Suomi. Se ei käsittele valtiomonopolistisen kapitalismin synnyttämää ja vahvistamaa suurpääoman poliittisen vallan systeemiä ei sen uusia piirteitä, entistä tiiviimpää byrokratiaa, työväenliikkeen johdon osan intergroitumista hallitsemisysteemiin, valtiomonopolistisen kapitalismin kovenivia otteita demokratian supistamiseksi eikä demokratian loukkausten ja porvarillisen edustuksellisen demokratian ja sen laitosten rajoitusten lisääntymistä.

Pääsihteeri Aallon "suomalainen historiallinen kompromissi" syntyy ja rakentuu poliittisessa tyhjiössä, mikä tarkoittaa, että tämä kompromissi rakentuu porvariston ehdoin. "Suomalainen historiallinen kompromissi" ei tunne jakoa monopolipääomaan ja ei-monopolipääomaan, se ei suuntaudu ketään vastaan, eikä se tämän vuoksi edes lähde luokkataistelusta.

"Suomalainen historiallinen kompromissi" on porvariston kanssa tapahtuvan yhteistoiminnan ohjelma, joka ei torju mitään porvariston osaa, ei edes kokoomuspuoluetta, jonka "vasemmistovoimien" vain toivotaan vahvistuvan.

Lisäksi tämä "kompromissi" esittää yleisen koko porvaristoa koskevan toivomuksen porvariston poliitikkojen ja aatevirtausten nousemisesta porvariston lyhytnäköisten etujen yläpuolelle ja muuttumisesta kelvollisiksi yhteistyökumppaneiksi. Aallon esityksessä luokkasovinnon ajatus on tässä viety pisimmälle.

Nähtävästi tällainen miellyttää luokkatietoista porvaristoa. Samalla se kosiskelee vaistonvaraista työväestöä. Tässä mielessä "suomalainen historiallinen kompromissi" on vahingollinen ja vaarallinen esitys, jota ei ole syytä sivuuttaa olankohautuksella.

Kolmanneksi Aallon teoria ei luota työväenluokkaan. "Suomalainen historiallinen kompromissi" perustaa kaiken toivonsa yhteistyöhön porvariston kanssa. Jopa työväenliik-

keen aseman vahvistuminen on muka mahdollista vain yhteistoiminnassa porvariston kanssa. Uskon puuttuminen työväenluokan omiin mahdollisuuksiin ja eri työväen ryhmien yhteistoiminnan voimaan tuntuu nykyoloissa käsittämättömältä, koska työväen yhteenkokoontunut voima esimerkiksi ammattiyhdistysliikkeessä on nyt suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Puhumattakaan työväenliikkeen kansainvälisen voiman kasvusta.

Luottamuksen häviäminen työväenluokan omiin mahdollisuuksiin lienee osittain seurausta useiden vuosien ajan kestäneestä hallitusyhteistyöstä sosialidemokraattisen puolueen ehdoin. Yhteiskunnallisia ja poliittisia ongelmia on ratkaistu ylätasoin parlamentaarisiin ja tulopoliittisiin liittoutumisiin joukkojen jo kauan jatkuneen syrjinnän oloissa. Luokkataistelu on vaihdettu edustukselliseen demokratiaan kaikissa asioissa. Edustuksellinen demokratia puolestaan on kehitetty yhä täydellisemmäksi byrokratiaksi, jota myös työväenliikkeen useat johtajat ja johtoryhmät toteuttavat niin tehokkaasti, ettei suoralle demokratialle ole jäänyt sijaa. Suora demokratia — lakko- ja muut joukkoliikkeet — on leimattu lähes rikolliseksi toiminnaksi työväenjärjestöjä vastaan. Näin on kehittynyt valtiomonopolistisen kapitalismin uudentyyppinen hallitsemissysteemi, joka on erehdyttänyt useat työväenjohtajatkin kuvittelemaan olevansa vallassa ja toteuttavansa valtaa yhdessä suurpääoman kanssa.

Avaus oikealle ja Juudaksen suudelma

Vaikka Lenin arvosteli terävästi Kautskya syksyllä 1918 silloisen tilanteen sekä yhteiskunnallisen vallankumousprosessin ja demokratian vääristelyä, sopii Leninin terävä kritiikki myös nykvaikaan. Lenin kirjoitti, että "Marxilainen" Kautsky on lausunut tavattoman tyhmyyden ja valheen sillä hän "unohti" luokkataistelun...". Edelleen Lenin ruoskii Kautskya porvarillisen demokratian mahdollisuuksien paisuttelusta. Lenin kirjoitti: "Voi oppineisuutta! Voi sievisteltäviä porvariston edessä pokkuroimista. Voi sivistynyttä tapaa ryömiä mahallaan kapitalistien edessä ja nuolla heidän saappaitaan. Jos minä olisin Krupp tai Sciedeman, Clemenceau tai Renaudel, niin maksaisin herra Kautskylle miljoonia, palkitsisin hänet Juudaksen suudella, kehuisin häntä työläisille ja suosittelisin "socialistista yhtenäisyyttä" noin "kunnia-arvoisten" miesten kuin Kautskyn kanssa."

Pääsihteeri Aallon "suomalaisen historiallisen kompromissin" vastaanotto on ollut myönteinen. Asiaa on kritisoitu vain eräissä kommunistisissa lehdissä, kuten esimer-

kiksi Tiedonantajassa. Kokoomuspuolueen ohjelmapäällikkö on ottanut asiaan kantaa osastosihteeri Seppo Ruotsalaisen kirjoituksen kautta. Kokoomuspuolueen ohjelmapäällikkö herra Pitkänen on keskustelu- ja yhteistyöhaluinen. Hän suhtautuu Aallon "kompromissiin" kuin lupavaan alkuun, jota kommunistien ja Pitkäsen kaltaisten "edistyksellisten porvarien" yhteistyö nyt tarvitsee.

Sosialidemokratit olivat alussa hieman hämmentyneitä, mutta oivalsivat nopeasti mahdollisuutensa. Juuri ennen vaaleja Kansan Uutisissa julkaistua "suomalaista historiallista kompromissia" käyttäen hyväksi sosdemit nostivat ankaran propagandasodan kokoomusta vastaan.

Aallon "kompromissi" suhtautuu kokoomukseen hyväksyvästi tai ainakin suvaitsevasti ja maltillisesti. Sosialidemokraattien johtajat näkivät Aallon "kompromissin" ajavan heidän ohitseen oikealta, mikä sopi sekä sosialidemokraattien vaalikamppailuun että ammattiyhdistysliikkeen tilanteeseen hyvin.

Porvareista "suomalaisen historiallisen kompromissin" avauksen oikealle on osuvimmin arvioinut EVA:n toimitusjohtaja Marx Jakobson. Jakobson on nähnyt tuon avauksen laajat mahdollisuudet ja määritellyt avauksen paikan eräiden kommunistien politiikassa. Jakobson arvioi, että "suomalainen kompromissi" saattaa ohjelmalliseen muotoon politiikan, jota Aalto käytännössä on toteuttanut.

SKP:ssä on kerran aikaisemmin nrvkisten vaikenuskien aikana suositeltu avausta oikealle. Tämä tapahtui SKP:n keskuskomitean kokouksessa vuonna 1966. Tällöin Kansan Uutisten silloinen päätoimittaja Jorma Simpura väitti keskuskomiteassa, että puolue ei voi saavuttaa lisää kannatusta vasemmalta. On siis siirryttävä oikealle. Tähän SKP:n Lahden piiriäriestön piiris sihteeri Santeri Eerola vastasi varoittamalla oikealle siirtymisestä, koska saattaa käydä niin, etteivät joukot siirry mukana, vaan jäävät vasemmalle. Tämä irroittaa puolueen joukoista. Simpuran esitys ei ollut ohjelmamuotoinen, kuten nyt Aallon esitys, mutta samansisältöisyydestä ei voi erehtyä.

Tämä tapahtuma kannattaa muistaa nyt sen vuoksi, että silloinen avaus oikealle perittiin suorittamaan oloissa, joissa kommunistisen työväenliikkeen integrointi oli juuri teoreettisesti pohiustettu Tolkaksen seminaarissa, ja sitä alettiin välittömästi soveltaa hallituspolitiikkaan ja sittemmin tulopoliittisiin ratkaisuihin vuodesta 1968 alkaen.

Nyt avaus oikealle ei koske Aallon mukaan vain kommunistista liikettä, vaan koko työväenliikettä. Nyt ei ole kyse uusien teorioiden kokeilusta, vaan käytännön saattamisesta ohjelmalliseen asuun, joka svriäyttää muut asiaa koskevat päinvastaiset linjat ja päätökset. Nyt on kyse

SKP:n 17. ja 18. edustajakokouksen ohjelmallisten asiakirjojen korvaamisesta periaatteesta uudella ohjelmalla. Tämän on Max Jakobson oivaltanut, ja sen mukaiset ovat hänen kommentinsakin.

KOMPRO-
MISSI

Jakobson korostaa, että Aalto tavoittelee aivan samaa kuin hän yhteiskuntasopimuksessaan. Jakobsonin mukaan oikeastaan ei ole muuta eroa kuin se, että hän ei pidä yhteiskuntasopimustaan ~~w~~almiiksi allekirjoitettavana yhteisenä sopimuksena, vaan yhteisinä periaatelinjoina, joita eri osapuolet tavallaan toisistaan riippumatta noudattavat. Aalto puolestaan esittää ohjelman muotoon puetun sopimuksen, jonka pituudeksi Aalto on valmis esittämään viittä vuotta. Jakobson pitää erottavana tekijänä myös sitä, että yhteistyö porvariston kanssa vahvistaisi Aallon mukaan työväen poliittista voimaa. Nämä erot ovat Jakobsonin mielestä kuitenkin ulkonaisia. Sisällöltään Jakobsonin yhteiskuntasopimus ja Aallon "suomalainen kompromissi" ovat samanlaisia; kumpikin pyrkii väistämään luokkien välisen taistelun ja turvaamaan porvariston vallan. Aalto ei tähän avoimesti tähtää, mutta siihen hän kompromissinsa kanssa joutuu. Aivan kuten Aallon kompromississa myös Jakobsonin suunnitelmissa "yhteistyö ei suosi tai suuntaudu ketään osapuolta vastaan". Jakobson vahvistaa asian ilmoittamalla, että "lähtökohta on todella sama". (Kauppa-lehti 13. 2. 1979).

Kummankin suunnitelman teoreettinen tausta on ristiriitojen sääntelyssä. Tämän teorian mukaan yhteiskunnalliset ristiriidat on todettava ja paljastettava. Sitten asiat on organisoitava ja tämän avulla hallittava niin, että purkaukset ja mahdolliset yhteentörmäykset ovat koko ajan "käsisissä". Luokkayhteentörmäysten vaikutukset pidetään kurissa. Ristiriidoista ja niiden purkauksista tehdään tällä tavoin yhteiskuntaa rakentava prosessi. Aalto katsoo "kompromississaan" tätä tarvittavan talouden uuden perustan, yhteiskunnan uuden ilmapüirin, investointien yhteistuumin suoritettavan suunnittelun ja toteuttamisen sekä lukuisten aivan uusien yhteiskunnan edessä olevien ja muutosta vaativien taloudellisten, poliittisten, myös ulkopoliittisten, ja kulttuuritehtävien suorittamiseksi yhteiskunnan kaikkien voimien yhteistyöllä.

"Kompromissi" ja tieteellinen sosialismi

Aallon "suomalaisen kompromissin" rajat eivät nimitään huolimatta kuitenkaan ole vain Suomessa, vaan onnistuessaan "suomalaisesta historiallisesta kompromissista" voisi tulla malli muillekin kapitalistisille maille. Ilmeisesti juuri tämän vuoksi "suomalainen historiallinen kompro-

3/1979
SOIHTU

missi" kartaa huolellisesti viittaamasta Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden kokemuksiin, ilmaisee olevansa luokkataistelun kärjistymistä ja luokkayhteentottoja vastaan sekä vaikenee kuin muuri työväenluokan tieteellisestä maailmankatsomuksesta, marxismi-leninismistä.

Toisaalta "suomalaisessa historiallisessa kompromississa" ei ole mitään erityistä, ei mitään uutta eikä mitään vain suomalaista. Luokkien sovintoa ja yhteistyötä "kansallisen porvariston" kanssa ei ketään vastaan on saarnattu yhtä kauan kuin marxilaisuus on ollut Suomessa ja jo ennen sitä. Sillä on aina ollut kansainväliset taustansa, kuten tälläkin "kompromissilla".

Tässä nykyisessä "suomalaisessa historiallisessa kompromississa" on seitsemän kohtaa. "Kompromissi" koostuu vain näistä osista. Johdatusia ja perusteluja ei ole. Se mitä edellä on sanottu alustavasti tästä "kompromissista", vaatii näiden kohtien käsittelyä. Koska tästä muodostuisi kuitenkin pitkä esitys ja koska jokaisessa kohdassa olisi esiteltävä SKP:n 17. ja 18. edustajakokouksen talouspoliittisia asiakirjoja vaihtoehtoina, on tyydyttävä Aallon "kompromissin" vain muutaman kohdan erittelyyn. Niissä joka tapauksessa ilman laajempiakin katsauksia paljastuvat "kompromissin" SKP:lle vieraat strategiset tavoitteet.

Aallon "kompromissin" ensimmäinen osa voidaan hyvällä tahdolla laskea johdannoksi ja koko asian teoreettiseksi perusteluksi. Tosin se on tällaisiin tarkoituksiin suppea, mutta tietyt johdannon ainekset ovat kuitenkin mukana. Juuri tässä osassa Aalto esittää teesinsä suurten yhteiskunnallisten ongelmien esiintymisestä perusmuodoltaan samanlaisina kaikissa samalla kehitysasteella olevissa maissa. Aalto tekee tiettäväksi, että kyse on sekä ongelmista että niiden ratkaisuksista. Hän ei lähde sellaisesta tieteellisen sosialismin toteamuksesta, että kehitysasteesta riippumata jokainen maa, jos se on kypsytynyt suuriin muutoksiin ja siirtymään sosialistisista vallankumousta kohti ja itse vallankumoukseen, seuraa samoja kehityksen peruslakeja. Kun Aalto kieltää tämän, voidaan ymmärtää, miksi Aalto "kompromississaan" ei kertaakaan edes viittaa Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maitten rikkaaseen kokemukseen.

Pahinta mielestäni kommunistisessa liikkeessä on juuri se, että eräät eivät näe sosialististen maitten kehityksessä lukuisia yleispäteviä asioita, joiden toistuminen kunkin maan kansallisissa muodoissa on väistämätöntä siirryttäessä kohti sosialistista vallankumousta. Tämä toistuminen koskee niin sosialistista vallankumousta kuin aikaa ennen vallankumousta.

Aalto selvittää kirjoituksessaan, että hän tarkoittaa

"kompromissilla seuraavassa yleisesti sellaista poliittista ohjelmaa tai suuria poliittisia ratkaisuja, joissa tavalla tai toisella yhdistyvät työväenluokan ja kansallisen porvariston (tai sen pääosan) edut ja pyrkimykset ja jotka myös toteutetaan näiden ryhmien voimin".

Yhteiskuntatieteitten tohtori Seppo Ruotsalainen huomaa tässä asian, jota välttämättä on paikkailtava. Hän samastaa tämän Aallon teesin Leninin "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa -kirjassa esittämään kompromissiin työtekevien kanssa. Lenin kirjoittaa: "proletariaatin etujoukon, sen luokkatietoisien osan, kommunistisen puolueen, pitää välttämättömästi ja ehdottoman välttämättömästi turvautua luovimiseen, sovitteluun ja kompromisseihin proletariaatin eri ryhmien kanssa, työläisten ja pienyrittäjien eri puolueiden kanssa". Ruotsalaisen mukaan tämä ja Aallon "kompromissi" "kansallisen porvariston" kanssa ovat sama asia.

Työväenluokan etujoukon on luonnollisesti tehtävä väliaikaisia tai pysyviä liittoja erilaisten yhteiskunnallisten voimien kanssa. Ratkaisevaa on kuitenkin, että liittoja tekevät erilaiset työtekevät ryhmät.

Ilman luokkaerittelyä liittojen rakentaminen on sokeata politiikkaa. Niinpä "kansallinen porvaristo" on yhteiskunnallinen määritelmä, joka ei kerro asianomaisen ryhmän sisällöstä mitään tämän päivän Suomessa. Aalto ei puhu monopolipääomasta ja ei-monopolisesta porvaristosta. Aalto ei edes tunne sellaista yhteiskunnallista tilaa kuin valtiomonopolistinen kapitalismi.

Näin erittelemätön yhteiskunnallinen käsitys ei vie oikeaan päätelemään siitä, kenen kanssa liittoja on tehtävä ja ketä vastaan. Aallon "kompromissi" on liittoutumista "kansallisen porvariston" kanssa ei ketään vastaan, ei minäkään luokan hyväksi, eli liittoutumista liittoutumisen vuoksi. Aalto puhuu paljon kehityksestä parempaan, aineellisen puutteen poistamisesta sieltä, missä sitä nyt vielä esiintyykin (!). Mutta ketä vastaan tämä tehdään? Minkälainen luokkaeste on raivattava pois tieltä?

Sellaiset puolueet, jotka eivät kuulu työväenpuolueisiin, mutta joilla on joukkokannatus, nojautuvat kuitenkin eri työtätekevien joukkojen kannatukseen. Nämä puolueet saavat ratkaisevan voimanlähteen näistä eri työtätekevistä ryhmistä. Ilman eri työtätekevien ryhmien kannatusta näitä puolueita ei Suomen poliittisella kartalla olisi. Joukkokannatuksen perusteella on siis oikein rakentaa liittoutumia tällaisten puolueitten kanssa. Samalla se vaatii liittoutumista näitä puolueita kannattavien työtätekevien joukkojen kanssa, mikä onkin liittoutumisen perusta.

Kokoomus, monopolit ja "kansallinen porvaristo"

Kokoomuspuolueen tuki ja olemassaolo eivät perustu työväen ryhmien kannatukseen, vaikka tätäkin puoluetta eri työväenryhmät äänestävät. Kokoomuspuolueen olemassaolo on ratkaisevasti sidoksissa suurpääoman taloudelliseen ja poliittiseen tukeen. Mikäli tämä tuki loppuu, kokoomuspuolueen laulut on politiikassa laulettu. Mutta tämä tuki ei lopu, koska kokoomus on suurpääoman ja taantumuksen pääpuolue. Kokoomus voi siten kapitalismin aikana käyttää mielteipä mielin määrin hyväkseen suuren rahan tukea kerätäkseen demagogialla valtavia äänimääriä myös sellaisilta joukoilta, joiden etujen vastaisia kokoomuksen politiikan tavoitteet ovat.

Kokoomuksen, kapitalismin pääpuolueen, ja sellaisten ei-työväenpuolueitten välille, jotka saavat kiittää olemassaolostaan eri työtätekevien joukkojen kannatusta, ei mahdu "kansallista porvaristoa". Jos eläisimme feodalismin aikojaa, saattaisi tuollainen porvaristo tulla kyseeseen. Mutta niitä aikoja me emme nyt elä. Yhtenäistä "kansallista porvaristoa" ei ole olemassakaan. Ei myöskään "kansallisen porvariston joukkoja".

On valtiomonopolistinen kapitalismi, monopolipääoma ja ei-monopolistinen porvaristo. Tämän ei-monopolistisen porvariston kanssa työväki ja sen etujoukko voivat tehdä liitoja tantumuksen vastustamiseksi myös kansallista olemassaoloa koskevissa asioissa. Tällaisten liittoutumien ratkaisevana perustana on eri työtätekevien väestöryhmien ja niitä edustavien puolueitten liittoutuminen. Esimerkiksi kokoomuspuolue, kapitalismin johtava puolue, ei voi kuluu tuollaiseen liittoutumaan.

Sellainen "historiallinen kompromissi", joka perustuu työväenluokan ja "kansallisen porvariston" etujen yhtenäisyyteen ja näiden etujen puolustamiseen yhteisesti, tekee ratkaisevan periaatteellisen virheen sijoittamalla politiikan teon painopisteen väärään paikkaan, yhteistyöhön epämääräisen ja joukoittain olevan "kansallisen porvariston" kanssa unohtamalla politiikan tärkeimmän alueen, eri työtätekevien ryhmien ja niiden puolueitten liittoutumisen ja niiden kompromissit.

Kun Aalto esittää "suomalaisen kompromissin" pääajatuksiksi luokkayhteistyön "kansallisen porvariston" kanssa, on hänen tämä porvaristo jotenkin kuitenkin määriteltävä. Aalto tuntee ilmeisiä vaikeuksia luetella tämän porvariston piirteet suoraan ja päätyä kohteen tarkkaan rajaamiseen, jotta kävisi selväksi, mitä "kansallisella porvaristolla" tarkoitetaan. Hän ajaakin "kansallisen porvariston" sisälle keittiöoven kautta selittämällä ilman selvää osoitetta useilla asioilla "kansalliseksi porvaristoksi" nimetylle

porvaristolle kuuluvia ominaisuuksia ja vaatimuksia. Näitä selvityksiä on niin monta ja ne ovat niin irti maasta, ettei niitä ole mahdollista esitellä. Seuraavat ominaisuudet ja piirteet ovat Aallon tekstin mukaan kuitenkin "kansallista porvaristoa" ehkäpä parhaiten luonnehtivat.

Ensinnäkin "kansallinen porvaristo" koostuu porvaristosta, joka kykenee irtaantumaan luokkaperustastaan. Aallon sanojen mukaan kyse on siitä, "että porvariston piiristä nousisi enemmän sellaisia poliitikkoja ja aatevirtauksia, jotka pystyvät nousemaan luokan välittömien, lyhytnäköisten etupyyteitten yläpuolelle. On valitettavaa, että tällaista harrastusta osoittaneet keskustapuolueen ja kokoomuksen "vasemmistovoimat" ovat heikentyneet".

Aallon toive on utooppinen. Porvaristo ei kykene nousemaan "lyhytnäköisten etupyyteitten" yläpuolelle. Porvaristo pysyy riistävänä, tosin tietenkin kerrostuneena, luokkana. Porvaristo ei koskaan kykene mahdollisista hyvää tarkoittavista toivomuksistaan ja sille osoitetuista kehoituksista huolimatta itse riisuutumaan luokka-asustaan. Porvaristo on sidottu luokka-asemaansa porvarillisessa yhteiskunnassa. Tämä sidonnaisuus pitää porvariston riistävänä luokkana ja sovittamattomasti vastakkaisena niille pyrkimyksille ja luokkaeduille, joita työväellä on ja jotka edellyttävät edistystä ja siirtymistä sosialismiin. Porvaristo ei luokkana kykene nousemaan ahtaitten, lyhytnäköisten etupyyteittensä yläpuolelle. On kyllä sellaisia porvareita, jotka kykenevät irtaantumaan porvariston luokka-asemista ja siirtymään työväenluokan kannalle ideologiassa ja politiikassa. Heitä ei tietenkään voida pitää porvariston edustajina, "kansallisena porvaristona", vaan he edustavat työväenluokkaa.

Siitä porvaristosta, josta voitaisiin puhua monopolien vastaisen taistelun liittolaisena joissakin asioissa, nimittäin ei-monopolistisesta porvaristosta, Aalto jostakin ihmeellisesti syystä ei puhu mitään. Ehkä vaiteliaisuus perustuu siihen, että tällaisesta porvaristosta puhuminen vaatisi määrittelemään yhteiskuntajärjestelmän nykytilan valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi. Se taas veisi huomion jyrkenevään luokkataisteluun yhteiskunnan kaikilla aloilla. Jyrkenevä luokkataistelu ei kuitenkaan sovi "suomalaiseen kompromissiin".

Toinen ominaisuus, joka luonehtii "kansallista porvaristoa" onkin tuon porvariston kyky luopua luokkataistelusta. Työväenluokan ja "kansallisen porvariston" yhteistyön ajatuksen Aalto esittää muun muassa seuraavasti porvaristoa houkutellen: "Edistykselliselle porvaristolle myöntyminen tällaiseen kompromissiin on verrattomasti parempi vaihtoehto kuin suuntautuminen jatkuviin kahakointeihin työväenliikkeen vaikutuksen kasvun estämiseksi...".

Työväenluokan offensiivi vai itsepetos

Toisin sanoen "suomalainen kompromissi", työväenluokan ja "kansallisen porvariston" yhteistyö, vie luokkayhteisöjen heikentymiseen, ja se on muka myös porvaristolle edullista, koska luokkataistelua laantuu.

Aalto sekoittaa perusteellisesti asiat. Luokkien jatkuva kahakointi ei heikennä työväenliikkeen vaikutusta. Päinvastoin porvariston hyökkäykset työväen etuja vastaan työväen luokka-asemien heikentämiseksi vievät loppujen lopuksi työväenliikkeen sellaiseen voimistumiseen, että edessä on siirtyminen sosialismiin. Tuotantovoimien kehitys ja tuotantosuhteiden yhteiskunnan kehitystä jarruttava vaikutus sekä työväenluokan taistelu vahvistavat työväenluokan mahdollisuuksia.

Mikään kompromissi ei kykene lopettamaan työväenluokan ja porvariston, työväestön ja kapitalistien luokkayhteisöjen kasvua. Ei ole syytä kuvitella, että sovittamattomasti vastakkaisten luokkien luokkarauha olisi mahdollinen. Luokkarauha on sikäli mahdollinen, mikäli joidenkin johtajien onnistuu hetkeksi pettää työväenluokka perusteellisesti "yhteisessä veneessä" istumisen teorioillaan tai muilla luokkarauhaoperaatioillaan. Mutta tällöinkin kyse on vain väliaikaisesta tilasta.

Luokkataistelun kärjistyminen rauhanomaisessa tai muussa muodossa on kapitalistisen yhteiskunnan väistämätön ilmiö. Porvariston joitakin edustajia voidaan vetää monopolien vastaiseen taisteluun sellaisten tehtävien ratkaisemiseksi, jotka heikentävät monopoleja, mutta näitä porvareita ei saada mukaan houkuttelemalla niitä kahakoinnin päättymisellä työväenluokan kanssa. Tällainen kahakointi poistuu näyttämöltä siltä osin kuin on kyse monopolien vastustamisesta, mutta jatkuu ja syvenee asioissa, jotka koskevat porvaristoa riistävänä luokkana yhteiskunnassa. Tätä asiaa ei ratkaista ilman luokkataistelun kärjistymistä ja luokkien ratkaisevaa yhteenottoa muodossa tai toisessa.

Aallon teorialla kahakointien päättymisestä ei petetä porvaristoa, mutta itsepetos on mahdollinen. Ainakin vaitonvaraisia työväenliikkeen jäseniä ja ryhmiä tuollaisilla teorioilla viedään harhaan pitkiksi ajoiksi.

Aalto ei ole ensimmäinen, joka on esittänyt ajatuksen rauhallisesta yhteistyöstä porvariston kanssa ja tämän yhteistyön hedelmällisistä vaikutuksista. Saman asian esitti oikeistososialidemokratinen johtaja ja sotapoliitikko Väinö Tanner vuonna 1938 sosdem puolueen juhlassa Naantalissa. Tanner sanoi: sosialidemokraattien esityksissä on koetettu "suorittaa rakentavaa työtä kansamme onneksi ja menestykseksi. Niissä on koetettu valaa uskoa ja luotta-

musta tämän maan tulevaisuuteen ja teroittaa, että eri yhteiskuntapiiriin on täällä elettävä sovussa keskenään ja yhteistoimin rakennettava tästä maasta koti kaikille sen kansalaisille, niin vähävaraisille kuin varakkaillekin." Tanner puhui paljon muustakin "yhteisessä veneessä istumisen" asioista. Hän jopa väitti, että työväki oli alkanut ymmärtää Mannerheimia, eikä se enää muistellut pahalla häntä, koska hän "täytti vain sotilaallisen velvollisuutensa" ja koska hän oli antanut "miehekkäitä lausuntoja viime vuosina". Tästä Väinö Tannerin mukaan oli työväki "antanut tunnustuksensa" Mannerheimille. (Suomen Sosialidemokraatti 18. 7. 1938).

Tällä tavoin Tanner määritteli yhteistyökykyisen "kansallisen porvariston" ja työväen suhtautumisen siihen. "Yhteisessä veneessä istumisen" teorit ovat olleet suurin piirtein samanlaisia ainakin jo yli neljäkymmenen vuoden ajan. — Eikö siis todellakaan mitään uutta auringon alla? Ilmeisesti ei ainakaan tässä asiassa.

Kolmas "kansallisen porvariston" yhteistyökykyä osoittava ominaisuus on Aallon "kompromissin" mukaan edistykseellisten tavoitteiden esittäminen. Aalto kirjoittaa, että "suomalaiset kommunistit ja kansandemokraatit ovat valmiit keskusteluihin ja yhteiseen toimintaan kaikkien edistyksellisiä tavoitteita asettaneiden porvarillisten voimien kanssa".

Kun nyt kuitenkin Suomen politiikassa ei ole enää moisiin vuosiin ollut porvarillista ryhmää, joka ei olisi "asettanut edistyksellisiä tavoitteita", ei Aallon teesistä seuraa muu kuin ajatus kaikkien luokkien, kaikkien poliittisten puolueiden ja kaikkien poliittisten ryhmien yhteistoiminnasta.

"Suomalainen kompromissi" on unohtanut sen, että työväen luokkakanta vaatii punnitsemaan eri poliittiset voimat, ei niiden sanojen ja esitysten mukaan, vaan niiden poliittisten tekojen mukaan. Kunkin poliittisen ryhmän ja kunkin eri luokkia edustavan puolueen luokkakanta tulee esiin poliittisina tekoina. Niillä jokaisen luokan edustaja puolustaa luokkansa etuja, ja koettaa sanoilla ja esityksillä saada mitä erilaisimmat voimat tukemaan omaa luokkaansa. Malliesimerkki tästä on nykyinen kokoomus, joka sanoo ja esittää sisä- ja ulkopoliitikassa pelkkää hyvää. Tämänkö vuoksi olisi kokoomuksen kanssa ryhdyttävä yhteistyöhön? Tämähkö sijoittaisi kokoomuksen yhteistyökykyisen "kansallisen porvariston" ryhmään? Pelkkää itsepetosta taas! Ja esimerkki siitä, mihin luokkakannaton tarkastelutapa vie.

"Suomalaisen kompromissin" luokkakannattomuus kielittää rautaisen johdonmukaisesti kapitalistisen yhteiskunnan perusolemuksen. Jos luokkien sovittamattomuus hävite-

tään, eikä luokkavastustajaa haluta nähdä, on "hävitettävä" ne yhteiskunnalliset suhteet, joista tuo sovittamattomuus pulppuaa.

Sekatalous vai valtiomonopolistinen kapitalismi

Vaikka Aalto puhuu paljon kapitalismista ja jopa siitä, etteivät yhteiskunnan perusteet ole muuttuneet, hän kuitenkin ehdottaa, että "...yleensä propagandistiseksi jäänyt puhe "sekataloudesta" otettaisiin kerrankin tosisaan. Pyrittäisiin todella yhdistämään markkinat ja suunnittelu".

Tämän edellä Aalto on kirjoittanut "kapitalismin ja sosialismin keskeisten piirteiden yhdistämisestä" ja sitten päätynyt tuohon sekatalouden "tosissaan ottamiseen", suunnitteluun ja markkinoiden yhdistämiseen. Hän jatkaa että "Kumpikaan ei silloin voisi toteutua puhtaana, mutta lopputulos voisi olla historiallisesti uutta, sellaista, joka antaisi suuntaa yhteiskunnalliselle kehitykselle myös muissa kapitalistisissa maissa".

Socialismin ja kapitalismin yhdistäminen! Siitä on kyse! Jokainen vähänkin tieteellinen sosialismiin perehtynyt kuitenkin tietää sen käytännön vahvistaman teorian, että ei socialismia ja kapitalismia eikä suunnittelua ja kapitalistisia markkinoita voida yhdistää. Yhtä lajia deodoranttia voidaan suunnitella myytäväksi tietty määrä tiettyssä ajassa. Suunnitelma voi toteutuakin. Mutta markkinat koskevat kaikkia asioita ja koko yhteiskuntaa. Mikään kapitalistinen suunnitelma ei pidä niissä. Markkinoilla vallitsee kapitalistinen markkinalaki. Markkinoita ei voida kapitalistisen tuotantovälineiden yksityisomistuksen ja siihen perustuvan yhteiskunnallisen anarkian takia hallita. Parhaimmatkin suunnitelmat ovat kariutuneet ja kariutuvat. Ennusteet heittävät vottia; työvoiman puutteen vuosikymmenestä tulee työvoiman ylitarjonnan vuosikymmen.

On käsittämätöntä, että työväenliikkeen piirissä aletaan tietoisesti puhua socialismin ja kapitalismin yhdistämisestä. Käsittämätöntä on myös se, että puhutaan, kuten "suomalaisessa kompromississa" tehdään, siitä, että enää eivät täällä meillä vaikutakaan yksinomaan kapitalistisen markkinatalouden lait.

Jos ei yksinomaan, niin sitten on mukana muutakin kuin markkinatalouden lakeja. Mikä tuo muu voisi olla? Epäilemättä sosialistinen aines. Mutta tällöinhän ajaututaan sosialidemokratismiin linjoille, joka kertoo, että Suomessa rakennetaan parhaillaan socialismia sekä politiikassa että taloudessa.

Tämä tällainen puhe on kuitenkin "pelkkää propagandaa"; sillä Suomessa vallitsevat yksinomaan kapitalismin peruslait. Niitä ei vielä ole syrjäytetty, vaikka niiden koko voima tuskin koskaan aina ja kaikissa suhteissa on päässyt täydellisesti esille.

Suomen kehityksessä määräävät kapitalismin lait. Koska näin on, on harhaanjohtavaa puhua sekataloudesta ja siitä, että kapitalismin lait eivät muka yksinään Suomessa enää vaikuta. "Suomalainen historiallinen kompromissi" palautuukin sosiaalidemokratismiin. Se ei siis voi antaa muille maille esimerkkiä. Sosiaalidemokratismi itse pystyy parempaan.

Väitettä markkinatalouden lakien osittaisesta syrjäytymisestä ei tee oikeutetuksi se, että valtiontalous on tietty vaikuttaja taloudessa. Tämä taloudenala ei syrjäytä valtiomonopolistisen kapitalismin vallitessa kapitalismin markkinatalouden lakeja, vaikka saattaa tuoda näiden lakien ilmene-miseen omia piirteitään. Kapitalismin poliittisen vallan vallitessa olennaista muutosta ei tapahdu.

Tästä seuraa myös, että siirryttäessä kapitalismista sosialismiin, kaikki perustavat sosialistisen vallankumouksen kehityslait toteutuvat: kyse on poliittisen vallan valloittamisesta, tuotannon ottamisesta yhteiskunnan haltuun ja riiston lopettamisesta, kulttuurivallankumouksesta ja toimenpiteistä vastavallankumouksen yritysten torjumiseksi riittävällä voimalla.

Näitä perinteisiä sosialistisen vallankumouksen toimia ei voida toteuttaa kapitalismin vallitessa, vaan ne toteutetaan kapitalismin lopettamisen prosessissa. Se, että eräitä sosialistisen vallankumouksen hyppäykselliseen vaiheeseen aikaisemmin liittyneitä asioita kuten esimerkiksi suurpääoman vallan asteittainen työntäminen syrjään, voidaan osittain toteuttaa aikaisemmin, ei oikeuta päättämään, että ennen sosialistisen vallankumouksen suorittamista esimerkiksi Suomessa vallitsisi sekatalousjärjestelmä.

On joko kapitalistinen tai sosialistinen yhteiskuntajärjestelmä. Kolmatta tietä ei ole, vaikka sosiaalidemokratismi on sellaisesta vuosikymmeniä puhunut. Sosiaalidemokratismien avulla ei ole voitettu ainoatakaan kovaa yhteenottoa porvariston kanssa puhumattakaan, että sen avulla olisi suoritettu sosialistinen vallankumous. Sekatalousjärjestelmän teorit on syytä jättää sosiaalidemokratismille, jolle ne kuuluvatkin.

SKP:n 18. edustajakokouksen talouspoliittisessa ohjelmassa todetaan, että "Porvariston ja sosiaalidemokratian luottamus taloudelliseen kasvuun ja "sekatalouteen" yhteiskunnan kaikkien ristiriitojen ratkaisijoina on horjunut". Minusta kenenkään kommunistin ei tulisi pönkittää tätä horjuvaa uskoa "sekatalousjärjestelmään".

Työväenluokalle "suomalainen kompromissi" tuo monia ongelmia, joita työväki ei aikaisemmin ole "vasemmalta" saanut. Esittäessään "uutta henkistä ilmapiiriä" "suomalainen kompromissi" työntää syrjään työttömät. Heistä ei tässä ilmapiirin uudistamisessa muka ole apua, koska he "ovat kasvaneet yhteiskunnalliseen tietoisuuteen työttömyyden luomassa pakonomaيسessa toimettomuudessa..." Tällä asialla on suuri periaatteellinen merkitys. Sitä on syytä käsitellä.

Kun kapitalistinen yhteiskunta on siirtynyt aikakauteen, jossa kriisi on jatkuvaa ja työttömyys on suurta ja kroonista, on työttömät otettava yhteiskunnallisena voimana lukuun. "Suomalainen kompromissi" on heihin nähden kuitenkin menettänyt toivonsa. Miten tämä on selitettävissä?

Ilmeisesti kyse on "suomalaisen kompromissin" luonteen kuuluvasta asiasta. Yhteiskunnalliset ongelmat on ratkaistava vähenevin luokkakahakoin. Mutta työttömät eivät ole sellainen väki, joka ilman muuta tuohon alistuisi. Työttömyys edustaa potentiaalista purkausta. "Kansallinen porvaristo" kyllä kelpaa yhteistyökumppaniksi. Sen kanssa voidaan asiat rauhallisesti yhteentörmäyksittä hoitaa. Mutta työttömien kanssa on aina vaara olemassa. On ainainen pelko luokkayhteenotoista, joka säilyttää "kansallisen porvariston". Tämä pakottaa työntämään työttömät syrjään. Heidät on työnnetty syrjään tuotannosta. "Suomalainen kompromissi" työntää heidät syrjään yhteiskunnallisesta ja poliittisesta toiminnasta, ainakin uuden ilmapiirin luomisesta, jota tarvitaan kriisin voittamiseksi.

Aallon mukaan uutta ilmapiiriä tarvitaan jopa voimakkaammin kuin taloudellisia ja poliittisia muutoksia. Olen havaitsevinani tässä luokkataistelun vaihtamisen "valistuksen voimaan", mikä sopii hyvin "suomalaiseen kompromissiin". Sitä voitaisiinkin nimittää "uswrightiläisyydeksi" nykyisessä työväenliikkeessä.

Tässä asiassa ilmenee sama periaatteen kanta, joka ilmenee siinä, että aliarvioidaan, ellei peräti kielletä kaikenlainen muu luokkataistelu, kuin sellainen, joka suuntautuu "suurten ongelmien ratkaisemiseen".

Lenin arvosteli tällaista asennetta ja totesi, että se on tyypillistä opportunistille, kuten luokkarauhakin. Hän kirjoitti jo mainitussa kirjassaan "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa, että "II internationaaleissa hahmottui oma ammattikuntansa, työväen oman aristokratia-kerroksen etuja ajavien petturijohtajien, opportunistien ja sosialichauvinistien johtajatyyppejä. Opportunistiset puolueet

irtaantuivat "joukoista", s.o. työtätekevien laajoista kerroksista, niiden suuresta enemmistöstä, huonoimmin palkatuista työläisistä. Vallankumouksellisen proletariaatin voitto on mahdollon ilman taistelua tätä pahaa vastaan...".

Jos työväen huonoimmassa asemassa oleva osa jääkin "suomalaisen kompromissin" kiinnostuksen ulkopuolelle, on muulla työväellä kuitenkin merkitystä, ja sitä tarvitaan moneen tärkeään tehtävään, joita "suomalainen kompromissi" esittää. Yksi näistä tehtävistä on investointipolitiikka. "Suomalainen kompromissi" pitää selvänä sitä, että työväenliikkeen vaikutusta ja asemaa maan elämässä ei voida syrjäyttää siitä syystä, että "ilman työväenliikkeen välitöntä osallistumista talouden ja politiikan johtoon sekä tähän liittyvää yhteiskunnan otteen tehostumista kansantaloudessa ei ole mahdollista rahoittaa niitä mittavia investointeja, jotka lähivuosina olisi suoritettava".

Tässä asiassa "suomalainen kompromissi" puhuu enemmän kokemuksesta kuin pelkän teorian varassa. Viime vuosina on sijoitettu miljardeja markkoja yksityisiin investointeihin. Valtion lahjoitukset ovat olleet niin suuria, että vastaavaa ei koskaan maassamme ole nähty. Olen varma, että näin suuria valtion investointeja, jotka kaiken lisäksi ovat tuottaneet uutta työttömyyttä, ei olisi voitu suorittaa ilman työväenliikkeen ylätasoa apua. Varmana on myös pidettävä sitä, että kun tulevana vuosina suunnitellaan tämän linjan jatkamista, se ei käy ilman työväenliikkeen johdon apua. Tässä asiassa jo missään "suomalainen kompromissi" on rehellisimmillään. Mutta juuri siinä samassa asiassa se ehkä parhaiten paljastaa työläisvästaisen karvansa. Eli investointeja työläisten kustannuksella työväenliikkeen johdon tuella!

SKP:n asiakirjat politiikan perustaksi

"Suomalainen kompromissi" vaatii suurta periaatteellista muutosta koko työväenliikkeessä. Ei tuollainen "kompromissi" periaatteellisista muutoksista kävisikään päinsä. Aalto toteaa epäilemättä aivan oikein, että "työväenliikkeen poliittinen ja aatteellinen tila ei ole tyydyttävä kuvattu kompromissin toteuttamista ajatellen" ... ja että "SKP:n ja SKDL:n asema on yhteiskunnassamme parhailaan aika oleellisesti muuttumassa".

Tämä ei voi tarkoittaa muuta kuin sitä, että kommunistien ohjelmalliset ja talouspoliittiset asiakirjat, joissa kommunistien työväenliikkeen aatteellinen tila on kirjattu, on muutettava.

On lisäksi huomattava, että Aalto ei pidä edes sosiaalidemokratian poliittista ja aatteellista tilaa tyydyttävänä.

Tämä on jo mutkikkaampi asia, mutta selittyy siten, että Aalto pitää sosialidemokraattisessa liikkeessä olevaa ja sosialismiin vilpittömästi pyrkivää sekä luokkataistelua pelkäämätöntä osaa liian vahvana kaikesta huolimatta. Siten koko työväenliikkeen on siirryttävä askel oikealle. Myös sosialidemokratian!

Lopuksi yksi kysymys: Miksi Aalto vakuuttaa koko porvariston siis myös kokoomuksen puolesta, että nykyisen ulkopoliittisen linjan vastustajia ei enää ole? Hän sanoo, että "Suomen ja Neuvostoliiton suhteita ei mikään varteentotettava taho aseta kyseenalaiseksi...".

Kyse on nähtävästi siitä, että yhteistyökykyinen "kansallinen porvaristo" koostuu useasta aineksesta. Kun toisaalta varoitetaan kokoomuksesta, niin toisaalta ihastellaan siinä olleita "vasemmistovoimia" ja lisäksi vakuutetaan koko tämän puolueen puolesta ulkopoliittisissa asioissa.

"Kansallinen porvaristo" on siis yhteistyökykyinen eri asioissa. Jokaisella porvariston osalla on joitakin "kansallisen porvariston" ominaisuuksia. Siten yhteistyö on ranatonta. Sen vuoksi "suomalainen kompromissi" ei esitä ratkaisuilleen yhteiskunnallista luokkavastustajaa. "Yhteisessä veneessä" oleminen ei ole ollut satunnaista puhetta.

Uusia ajatuksia pitäisi aina kohdella hellävaroen ja rohkaisten. Nyt on kuitenkin niin, että "suomalainen historiallinen kompromissi" ei sisällä yhtään uutta ajatusta, ei yhtään uutta ehdotusta, eikä mitään uutta periaatteettomista kompromisseista.

Kirjoitukseni vaatisi ehdottomasti lopuksi SKP:n 17. ja 18. edustajakokouksen päätösten toistamisen. Nämä päätökset on huolellisesti tehty. Ne viitoittavat rakentavan vaihtoehdon nykyiselle menolle. Niiden mukaan on rakennettavissa yhteistyö kaikkien edistävien voimien kanssa suurpääomaa vastaan lähtemällä eri työtätekevien voimien yhteistoiminnasta.

Kun Aallon esitys on tarkoitettu näiden päätösten vastapainoksi, olisi toivottavaa, että kommunistit ja kansandemokraatit ottaisivat joukkokäsittelyn kohteeksi SKP:n 18. edustajakokouksen asiakirjan Demokraattisen käänteen puolesta; SKP:n esitys Suomen sisä- ja talouspolitiikan muuttamiseksi. Tämä asiakirja alkaa johdannon jälkeen seuraavasti: "Yhteiskuntamme svvä kriisi voidaan voittaa vain uudella, toisenlaisella politiikalla, jossa työväenluokka on johtavana ja liikkeellepanevana voimana. Suurpääoman linia voidaan torjua, työtätekevän kansan elinehtoja voidaan muokata tehokkaasti. Demokraattisten voimien yhteistyöllä maamme talous on mahdollista saattaa uuteen nousuun. Tämä edellyttää, että muutetaan maan talous- ja sisäpolitiikan suuntaa".

Opiskelijaradikalismi uuden vaiheen edessä?

Yrjö Hakanen

Trails of troubles
roads of battles
paths of victory
we shall walk

Bob Dylan

Opiskelijaliike elää voimakkaan aatteellispoliittisen murroksen vaihetta. Vilkastunut uusien kysymysten ja vastausten, toiminnan ja järjestäytymisen tapojen etsintä ilmentää tarvetta edetä nykyisen kriisin oloissa entistä syvemmälle ongelmien juuriin, voittaa yksipuolisuudet ja ratkaista uudet ongelmat. Se, että aktiivisuus suuntautuu tänään paljolti ohitse tähänastisten järjestöjen — jopa niitä vastaan — on opiskelijoiden vastalause näiden järjestöjen kyvyttömyydelle tarjota näköalaa ja mahdollisuuksia omakohtaiseen luovaan toimintaan vaikeuksien voittamiseksi.

Vilkastunut keskustelu ja useiden eri voimien kilpailu johtajuudesta opiskelijaliikkeessä kumpuaa perustaltaan eri luokkien opiskelijoiden ja sivistyneistön aatteellispoliittisesta kehityksestä käymästä voimistuneesta taistelusta. Porvaristo ja poliittinen oikeisto pyrkivät "jakamaan uudelleen" opiskelijat ja sivistyneistön luokkien kesken, kääntämään takaisin 70-luvun demokaraattisen ja vallankumouksellisen kehityksen. Siinä missä aiemmin oli sääntönä tietoinen väikeneminen opiskelijaliikkeestä, on nyt yritys käyttää "vanhan" ja "uuden" opiskelijapolven yksilön ja yhteisön, "politiikan" ja "uusien kysymysten" vastakkainasettelua koko opiskelijaliikkeen suitsimiseksi. Näin suunnataan samalla huomio pois oikeiston etenemisen myös opiskelijoille muodostamasta uhkasta.

Opiskelijaliikkeessäkin ongelmiin etsitään syitä ja ratkaisuja yllättävän usein sivuuttamalla kokonaan eri ilmiöiden, myös opiskelijaliikkeen perustan ja kehityshistorian tutkiminen. Tai sitten se korvataan luokkavoimien kehityksestä ja taistelusta irroitetulla tuon tai tämän yksittäisen puolen pohdiskelulla. Sen sijaan, että eriytymättömästi vaaditaan "vanha opiskelijaliike roskakoriin" pitäisi konkreettisesti tutkia mikä "vanhasa" on esteenä etenemiselle, mikä siinä on kestäväää — mistä nousee "uusi". Sen sijaan että kumarretaan kaikkea "uutta" vain siksi että se hylkää "vanhan" tulisi selvittää mihin tarttumalla kasvatetaan nyt usein vailla selvää suuntaa ja ohjelmaa olevaa tyytymättömyyttä ja etsintää poliittiseksi tietoisuudeksi ja pitkäjänteiseksi, opiskelijoiden omakohtaiseen aktiivisuuteen ja järjestäytymiseen nojaavaksi taisteluksi.

Tällaisen arvion tekemiseksi on välttämätöntä "ottaa haltuun" opiskelijoiden joukkomittaisen demokraattisen ja vallankumouksellisen liikkeen koko runsaan kymmenen vuoden kokemus. Menneen kriittisen ja itsekriittisen tarkastelun kautta on aika yhdessä hahmottaa opiskelijaliikkeelle positiivinen etenemislinja 80-luvulle. Tällaiseen keskusteluun SOL kutsuu 12. liittokokouksensa valmisteluissa kaikkia opiskelijoita ja asiasta kiinnostuneita. Tämä artikkeli ei siten vielä voi olla enempää kuin yksi puheenvuoro, joka odottaa kommentteja.

Opiskelijaliikkeen perustasta

V. I. Lenin kirjoitti ylioppilaista, että he ovat "vaikutuksille herkin intelligenssin osa, ja intelligenssia juuri siksi nimitetäänkin intelligenssiaksi, että se tietoisimmin, päättäväisimmin ja tarkimmin kuvastaa ja ilmaisee luokkaintressien ja poliittisten ryhmitysten kehittymistä koko yhteiskunnassa. Ylioppilaskunta ei olisi mikä se on, ellei sen poliittinen ryhmittäytyminen vastaisi koko yhteiskunnan poliittista ryhmittymistä — vastaisi, ei siinä mielessä, että ylioppilasryhmät olisivat voimansa ja määränsä puolesta täysin tasasuhtaisia, vaan siinä mielessä että ylioppilaskunnissa on välttämättä ja kiertämättömästi ne ryhmät, jotka ovat yhteiskunnassa" (Vallankumouksellisen nuorison tehtävät, 1903).

Leninin luonnehdinta sisältää kolme tärkeää metodologista huomiota opiskelijaliikkeen taustan ja lähtökohtien arvioinnissa. Ensinnäkin opiskelijaliikkeen kehitystä on tutkittava osana sivistyneistön aseman muutosta ja liikehdintää, joita opiskelijoiden kehitys samalla ennakoit. Toiseksi opiskelijaliike kuvastaa ja ilmaisee luokkaristiriitojen kehitystä koko yhteiskunnassa. Mutta — kolmanneksi — opiskelijat eivät heijasta niitä mekaanisesti, ja tärkeää onkin millaisia johtopäätöksiä opiskelijat luokkaristiriitojen kehityksestä tekevät. Kiinnostavaa on myös se, että Lenin kiinnitti varsin suurta huomiota opiskelijoiden yhteiskunnalliseen merkitykseen jo vuosisadan vaihteen Venäjällä, jossa heitä oli vain kourallinen nykyaikaan verrattuna.

Marx ja Engels puhuivat siitä, miten ”vaiheissa, joissa luokkataistelu lähenee ratkaisuaan, muuttuu hajaantumisprosessi vallassaolevan luokan keskuudessa ja koko vanhan yhteiskunnan sisällä luonteeltaan niin kiivaaksi, niin räikeäksi, että pieni osa hallitsevasta luokasta sanoutuu siitä irti ja liittyy vallankumoukselliseen luokkaan, siihen luokkaan jolle kuuluu tulevaisuus.” Tämä koskee ”nimenomaan osaa porvarillisia ideologeja, jotka ovat pystyneet kohoamaan koko historiallisen kehityksen teoreettisen käsittämisen tasolle” (Kommunistisen puolueen manifesti, 1872).

Nykyisin on sivistyneistön siirtyminen työväenluokan rinnalle saanut laadullisesti uuden tason. Kyse ei ole enää vain yksittäisistä henkilöistä vaan joukkoilmästä. Se ei kosketa vain traditionaalista sivistyneistöä vaan korkeampaa koulutusta vaativaa henkistä työtä tekevien enemmistöä. Muutoksen perustana ovat sivistyneistön asemassa ja luokkaristiriitojen kehityksessä tapahtuneet syvälliset muutokset. Työväenluokan merkitys ja taistelu ovat edenneet, on muodostunut sosialistinen maailmanjärjestelmä ja kansainvälinen voimasuhde on kääntynyt rauhan ja sosialismin voimien eduksi. Kapitalismin yleisen kriisin syveneminen on merkinnyt porvarillisen ideologian ajautumista kriisiin, mikä puolestaan on kriisiyttänyt tätä ideologiaa tuottavat, ylläpitävät ja levittävät laitokset ja sivistyneistön työn.

Kahden maailmanjärjestelmän välisen kilpailun oloissa on tieteen ja tekniikan kehitys saanut tieteellisteknisen kumouksen luonteen. Sivistyneistön aseman muutoksen objektiivisena perustana on siten tieteen ja tekniikan tuotannollisen ja yhteiskunnallisen merkityksen radikaali lisäntyminen, niiden muodostuminen enenevässä määrin välittömäksi tuotantovoimaksi.

Henkisen työn osuus kasvaa nopeasti tuotannossa ja koko yhteiskunnassa. Tätä ilmentää se, että kun korkeakouluopiskelijoita oli vuonna 1940 9284 henkeä, oli lukumäärä

23800 vuonna 1960 ja 74000 vuonna 1975. Korkeakouluja ammatillisia opintoja harjoittaa tällä hetkellä yhteensä 200000 nuorta¹⁾. Tämä on merkinnyt opiskelijoiden sosiaalisen taustan laajenemista lähinnä keskikerrosten ja — vähemmässä määrin — työväenluokan suuntaan. Silti sosiaalinen valikointi säilyttää syrjivän luonteensa: vain 20 % korkeakouluopiskelijoista on työläisperheistä²⁾.

On muodostunut pysyvä perusta opiskelijoiden ja sivistyneistön demokraattisille joukkoliikkeille- ja järjestöille. Samalla kun oppilaitokset massoituvat, ne myös järjestävät opiskelijoita entistä tiiviimmin yhteen.

Kommunistisessa manifestissa viitataan myös siihen, että kapitalismi muuttaa vähitellen lääkärin, lakimiehen, papin, runoilijan ja tiedemiehen "maksetuksi palkkatyöläiseksi". Tieteellistekninen kumous johtaa kapitalististen suhteiden runkeutumiseen entistä tehokkaammin ja laajemmin henkisen toiminnan alueelle. Yhä suurempi osa sivistyneistöä saa toimeentulonsa pääoman palkkatyöläisinä sekä joutuu suoraan tai välillisesti aineellisen tuotannon piiriin. Henkisen työn älyllinen itsenäisyys kaventuu. Sivistyneistö saa kokea yhä kärkevämmiin työnsä sosiaalisen ja taloudellisen arvonalennuksen. Koulutus ei enää turvaakaan etuoikeutettua asemaa; myös korkeamman koulutuksen saaneiden työttömyys kasvaa joukkoilmiöksi. Tietoisuus sivistyneistön enemmistön aseman heikkene- misestä vaikuttaa voimakkaana taisteluun nostavana tekijänä jo opiskeluaikana. Samalla opiskelijoiden taistelu tieteellisen sivistyksen ja korkealuokkaisen ammatillisen pätevyyden puolesta saa entistä tärkeämmän merkityksen heidän turvatessa omaa asemaansa paitsi opiskelun aikana myös valmistumisen jälkeen työmarkkinoilla.

1) Opiskelijamäärien kehitys — yhtä vähän kuin muutkään tieteellistekniseen kumoukseen liittyvät ilmiöt — eivät toteudu minään "yliylhteiskunnallisena" automaattina. Tässä suhteessa kuvaava on presidentti Kennedyn lausunto vuonna 1960: "Katkera totuus on, että olemme joutuneet suureen vaaraan: saatamme hävitä titaamisen kamppailun Venäjän kanssa ampumatta ainuttakaan rakettia... Liioittelematta voidaan sanoa, että kamppailu jota nykyään käymme saatetaan voittaa tai hävitä Amerikan korkeakouluissa".

2) Kodak-Pathé -yhtymän pääjohtajan lausunto kuvastaa monopoliporvariston suhtautumista sivistyksellisten oikeuksien laajentamiseen: "On epämieluisia asua maassa, jossa on liikaa korkeasti oppineita ihmisiä, sillä kauan opiskelleiden ja epäsuotuisiin olosuhteisiin joutuneiden nuorten ihmisten olemassaolo kriisikausina ei ole yksinomaan puhdas tappio heidän opetuksensa käytettyjen varojen kannalta, vaan se merkitsee vielä vaaraakin vallitsevalle järjestelmälle" (lainaus Salytzevin kirjasta "Uusvasemmistolaiset").

Tieteen ja teknologian kehitys johtaa kapitalismin oloissa lukuisiin ongelmiin ja ristiriitoihin ja monopolisoitumisen voimistumiseen. Kysymys sivistyneistön vastuusta työstänsä ja sen seurauksista tulee yhä tärkeämmäksi. Samalla myös paljastuu sivistyneistön kapeneva määräysvalta työnsä tuloksiin. Porvaristo pyrkii tehostamaan koulutuksen ja tieteen käyttöä oman herruutensa lujittamiseen. Sekin korostaa välttämättömyyttä taistella opetuksen korkean tason ja laaja-alaisuuden puolesta, jotta sivistyneistöllä olisi kykyä vastata tieteellisteknisen ja yhteiskunnallisen kehityksen uusiin haasteisiin ja tiedostaa työnsä yhteiskunnalliset yhteydet.

Sivistyneistö itessään ei muodosta mitään erillistä luokkaa omine yhteisine etuineen, vaan se jakaantuu eri luokkien kesken ja saa yhteiskunnallisen merkityksensä sen kautta mihin luokkiin se on kiinnittynyt tai tietoisesti liittynyt. Eri luokkien voimistuva taistelu sivistyneistöstä saa korostetusti ideologisen luonteen. Erityislaatusesta asemastaan johtuen sivistyneistön keskuudessa heräävät toistuvasti esiin kuvielmät "välittäjän roolista" yhteiskunnassa. "Intelligenssi, joka ei osallistu välittömästi riistämiseen, jota on opetettu operoimaan yleisillä lauseparsilla ja käsitteillä, joka häärää kaikenlaisten 'hyvien' neuvojen parissa" on Leninin mukaan taipuvainen kohottamaan "luokkien välisen asemansa luokattomien puolueiden ja luokattoman politiikan periaatteeksi" (Teokset 13, s. 38).

Vaikka sivistyneistön sosiaalinen asema onkin muuttunut, eroaa se yhä taustaltaan työväenluokasta, ja vaikka palkkatyö lähentääkin sivistyneistön asemaa proletariaattiin nähden, erottaa sen siitä henkinen työ (ks. S. Toiviainen: Rumiillisen ja henkisen työn liitto). Sivistyneistö ei siten voi sulautua työväenluokkaan. Siksi onkin oikein vaatia, että "opiskelijaliike realisoituu oppineina" (E. Sironen, Soihtu 5/78). Tämähän oli esimerkiksi SOL:n 11. liittokokouksen Vetoituksen keskeisenä lähtökohtana sen esittäessä kriittisen ja tunnollisen opiskelun kehittämistä aseeksi poliittisessa taistelussa. Niin kuin todellisuudessa lankeaa työväenluokan etu yksin objektiivisen totuuden kanssa, niin saa kriittisen tunnollisen opiskelun vaatimuskin myönteisen sisältönsä nimenomaan vastuussa työväenluokalle ja työvätekehälle kansalle.³ Vasta työväenluokassa löytää kriittinen ja edistysellinen tiede myös reaalisen voimansa muuttaa eikä vain selittää maailmaa.

3) Esa Sironen korostaa Edwin Linkomiehen 1800-luvun porvarillisesta yliopistosta esittämään arvioon vedoten, että "tällainen valistava, sivistystä luova ja välittävä merkitys yliopistolla tulee olemaankin niin kauan kuin historia jatkuu eikä ole hajonnut barbariaan" (Sironen, Sosiologia 6/77). Nykyisessä tilanteessa työ-

Opiskelijoiden kasvava tyytymättömyys ilmeni aluksi — kuten yleensäkin uusien alistettujen väestöryhmien reaktiot hallitsevaa luokkaa vastaan — enemmän tai vähemmän hallitsevan porvarillisen ideologian muodoissa. Se "asetti kyseenalaiseksi sekä oikeiston myytit, jotka periytyivät kapitalismin aikaisemmalta kehitysvaiheelta että työväenluokan tieteellisen ideologian, marxismi-leninismiin" (Ruotsalo—Toikka, Soihtu 1/72). 60-luvun "kulttuuriradikalismiin", sodanvastaisen liikkeen, Vietnam-solidarisuuden, erilaisten "yhdenasianliikkeiden", korkeakoulujen hallinnon demokratisoimiseksi käytyjen taistelujen ja työläisten lakkokamppailun tukemisen kautta opiskelijoiden liikehdintä kehittyi moraalista protestista yhä selvemmin ongelmien juuriin puttuvaksi yhteiskunnalliseksi, poliittiseksi taisteluksi.

Taistelun kokemukset, niiden erittely ja teoreettinen opiskelu osoittivat opiskelijoiden etummaisille joukoille, että kasvaakseen kestäväksi ja saavuttaakseen perustavia tuloksia opiskelijaliikkeen oli ylitettävä päiväkohtaisen taistelun rajat, voitettava vaistonvaraisuus, pikkuporvarillinen radikalismi ja spontaanin toiminnan rajoitukset. Nähtiin omien etujen ja ihanteiden toteutumisen tiellä kapitalismi ja sen kumoamiseksi välttämättömyys tietoisesti yhdistää joukkoliike ja tieteellisen sosialismin teoria, rakentaa opiskelijoiden ja työväenluokan liitto.

SOL:n marxilais-leniniläisessä periaateohjelmassa vuonna 1971 asetettiin tehtäväksi vastata näihin haasteisiin. SOL sai sittemmin rinnalleen Kulttuurityöntekijöiden liiton ja Tutkijaliiton. Ensi kertaa maamme historiassa marxismin traditio alkoi kehittyä myös korkeakoulujen sisällä.

Rinnan SOL:n etenemisen kanssa kehittyi myös opiske-

väenluokka muodostuikin porvarillisen yliopiston ja tieteen parhaiden perinteiden kantajaksi. Mutta jos jääme vain tämän toteamiseen, eikö häivytetä näkyvistä se vallankumouksellinen katkos, jota — tietyn jatkuvuuden ohella — välttämättä merkitsee marxilaisen tradition synty ja kehitys maamme yliopistoissa. Eikö ole vaarana se, että tieteellisen työskentelyn tapa korvaa silloin helposti kysymyksen tieteen totuudellisuudesta, sisällöstä. Tällöinhän todellisuuden joidenkin puolien tiedostaminen sivuuttaa vaatimuksen porvarillisen tieteen kriittisestä ylittämisestä, "kohoamisesta koko historiallisen kehityksen teoreettisen käsittämisen tasolle". Sironen ihmettelee sitä että "erään Johdatus uuteen yliopistoon -kirjan pääkirjoittajan seuraava työ oli otsikoitu: Puolueesta" (Soihtu 5/78). Eikö kuitenkin eteneminen kysymykseen riittävän tietoisuuden ja järjestäytyneen vallankumouksellisen subjektin kasvattamisesta, uudentyyppin puolueesta joka kykenee ylittämään porvarillisen parlamentarismien ja päiväkohtaisen taistelun puitteet sekä yhdistämään tieteellisen teorian ja työläisten joukkoliikkeen ollut pikemminkin juuri -ratkaiseva lenkki 60-luvun radikalismien heikkouksien voittamiselle? Ehkäpä tänäänkin ajankohtainen johtopäätös?

lijoiden suurpääoman ja imperialismiin vastainen taistelu. Se pakotti hallituksen joihinkin myönnytyksiin, saavutti merkittäviä tuloksia rauhan, solidaarisuus- ja ystävyysoi-minnassa sekä tempaisi mukaansa myös ainejärjestöjä, op-pilas- ja ylioppilaskuntia ja valtakunnallisia opiskelijajärjes-töjä (ks. SOL:n 8.—11. liittokokouksen toimintaselostuk-set).

Opiskelijaliikkeen nykyisten ongelmien lähteitä

Ovatko 60-luvun johtopäätökset nykyisten ongelmien myötä sitten osoittautuneet virheellisiksi tai ainakin nyky-oloihin sopimattomiksi. Tuskin. Ne perussyyt, jotka syn-nyttivät joukkomittaisen opiskelijaliikkeen eivät ole menet-täneet merkitystään. Sen sijaan on tapahtunut muutoksia, jotka vaikuttavat niihin tapoihin ja muotoihin, joissa opis-kelijoiden tyytymättömyys ja liikehdintä tänään ilmenee. Opiskelijaliikkeen analyysi lieneekin tällä hetkellä itseref-lektioon rajoittunutta — useimpien ongelmien lähteet ovat mielestäni löydettävissä opiskelijaliikkeen ulkopuolelta. Uusista tai uudella tavalla vaikuttavis-ta tekijöistä voitaneen hahmottaa ainakin seuraavat:

— Koko kapitalistista järjestelmää koskevan kriisin laa-dullinen syveneminen ja vakavin lama sitten 30-luvun suu-ren pulan. Se on nostanut esille vallankumouksellisten voi-mien riittämättömän kypsyyden yhä polttavammin päivä-järjestykseen asettuvien syvällisten demokraattisten ja val-lankumouksellisten uudistusten toteuttamiseen. Samaan ai-kaan imperialismi ja oikeistovoimat ovat kyenneet edistyk-sellisten voimien horjuntaa ja Kiinan maolaisjohtoa hyväksi käyttäen kehittämään voimakkaan kampanjan ”ihmisoi-keuksien”, ”neuvostouhkan” ja ”eurokommunismiin” ni-missä sosialismin ja edistyksen voimien takaisinlyömiseksi.⁴

— Suomessa harjoitetun talous- ja sisäpolitiikan myötä kasvanut monopoliporvariston taloudellinen ja poliittinen mahti, jonka poliittisena ilmauksena on ollut Kokoomuk-sen voimistuminen ja puoluekentän oikeistolaistuminen.

4) Onko ihme jos herättää hämmennystä opiskelijoiden keskuu-dessa, kun vallankumouksellisuuden nimissä esimerkiksi KOJ:n toi-mikunnan puheenjohtaja Matti Haapalainenkin julistaa, että kah-den maailmanjärjestelmän välisen taistelun sijasta on ”olemassa teollistuneiden ja rikkaiden maiden ryhmä ja sitten kolmansien maiden ryhmä”, että ”kehittyneissä maissa yhteiskuntajärjestelmä-stä riippumatta teknoloiga asettaa yksityisen ihmisen yhä ahtaam-malle” ja synnyttää ”hallitsemistavan totalitaarisuuden riippumatta siitä kumpi ns. perinteinen yhteiskuntajärjestelmä on kysessä” (Matti Haapalaisen alustus ’KOJ:n toiminta 80-luvulla’ KOJ:n kon-ferenssissa 24. 3. 79. Voidaan todella yhtyä Haapalaisen käsityk-seen siitä, että KOJ:illa on syyt ”arvioida täysin uudelleen aattee-linen taistelu”).

— Demokratian kaventuminen "yhteiskuntasopimuksen" politiikan, tulopoliittisen koneiston ja byrokratian kasvun seurauksena.

— Monopoliporvariston ja oikeiston lujittuneista asemistaan käynnistämä hyökkäys koulutuksen ja tieteen ehtojen kaventamiseksi sekä sivistyneistön "uudelleenjakamiseksi". Opiskelijoiden elinehtoja on heikennetty suhteellisesti enemmän kuin yhdenkään muun väestöryhmän. Tutkinno-uudistuksen, opintotuen heikennysten, hallinnon byrokratisoimisen ja poliittisen syrjinnän kautta taantumus on ottanut vaarallisen pitkän askeleen kriittisen ja edistykseellisen opiskelun ja tutkimuksen sekä opiskelijoiden omakohtaisen taistelun suitsimiseksi. Työttömyys koskettaa ensi kertaa joukkoimitassa lähes kaikkia opinaloja.

— Ja viimein sivistyneistön ja opiskelijoiden törmäminen omassa työssään ja opinnoissaan monopolien ehdoilla tapahtuvan tieteellis-teknisen kehityksen kärjistämiin yhteiskunnallisiin ristiriitoihin ja uusiin ongelmiin.

Näiden tekijöiden vaikutusta on vahvistanut riittävän laajan, voimakkaan ja yhtenäisen demokraattisen vaihtoehdon puuttuminen. Puolueet ja ammattiyhdistysliike on yhä pidemmälle sidottu "yhteiskuntasopimuksen" toteuttajiksi ja tukijoiksi. Kuten Pekka Haavisto "Komposti"-lehdessä toteaa: "Niille rittää meidän äänemme kerran neljässä vuodessa, lopun aikaa ne ovat huolehtivinaan asioista meidänkin puolestamme" (Komposti 4/79).

"Maailman muuttumisen hitauden" ongelma

Epävarmuuden kasvaessa ja huomisen näyttäessä monessa suhteessa yhä pelottavammalta saa jalansijaa näköalatomuus ja pessimismi. Kun politiikan ja luokkataistelun ei nähdä tarjoavan vaihtoehtoa etsitään sitä muualta. Jouko Turkka arvioi Jyväskylän talvessa osuvasti, että "käynnissä on selvästi paluu yksinäisyyteen yhteisyyden tunnosta. On käynnissä siirtymä tietoisesta tiedostamattomaan, avoimien ovien päivästä salaisuuksiin, käsittämisestä ihmeeseen, maailmasta minuuteen — tai ainakin näiden kahden tendenssin taistelusta ... Maailman muuttumisen hitaus on suunnannut huomion ihmisen muuttamiseen" (Jyväskylän Ylioppilaslehti 4/79).⁵

5) Yrityksistä korvata "puhtaan ajattelun liikunnalla... historiallisen liikunnan puute" kirjoittivat jo Marx ja Engels kriittikseen nuorhegeliläisille. "Koska nuorhegeliläiset pitivät mielikuvia, ajatuksia, käsitteitä, joksikin aivan itsenäiseksi muuttamiaan tajunnan tuotteita yleensä ihmisten tosiasiallisina kahleina — aivan samoin vanhahegeliläiset selittävät ne inhimillisen yhteiskunnan todelliseksi yhdyssiteiksi — käy ymmärrettäväksi että nuorhegeliläisten tuleekin taistella vain näitä tajunnan illuusioita vastaan. Koska heidän kuvitelmiensa mukaan ihmisten suhteet, heidän kaikki tekonsa ja käyttäytymisensä, kahleensa ja ra-

Käsitys muutoksen voimista ja siten myös keinoista on epäselvä. Esimerkiksi Jukka Kanerva katsoo että "vain tieteelliset ja taiteelliset uudet liikkeet" voivat aikaansaada muutoksen. Hänen mukaansa ei silti ole syytä "kuvitella vallankumouksen koskevan kaikkia", sillä "järki on maailmassa yksinäinen ilmiö" (Uuden Ajan Aura 6/78). Pekka Haavisto puolestaan lähtee siitä, että itse kunkin tulee alkaa "rakentaa maailmaa siitä päästä jonka parhaiten tuntee — omastaan" (Komposti 4/79). Ja Genesis -lehti kehottaa ymmärtämään "maailman olemisen meille, meidän kauttamme" sekä kriittisen ja ihmiskeskeisen kulttuurin kehittämiseen "ajattelun, itseymmärryksen kautta" (Genesis 1/79).

Tietoisuuden syventäminen on todella ajankohtainen tehtävä. Tämän vaatimuksen korostaminen on ns. vaihtoehtoliikkeiden tärkeä anti kaikille edistyksellisesti ajatteleville, samalla itsekritiikin aihe opiskelijajärjestöille.

Mutta miten saattaa "uusi ajattelu" vallitsevaksi, kaa tuuko porvariston aatteellinen herruus vain sillä että tarpeeksi valistetaan? Pikainenkin silmäys tiedotusvälineiden, yliopistojen tai kirkkojen johtaelimiin riittänee vakuuttamaan siitä, että "luokka jolla on käytössään aineellisen tuotannon välineet, määrää samalla henkisen tuotannon välineistä, niin että henkisen tuotannon välineitä omistamattomien ajatukset ovat yleensä tuon luokan alaisia" (Marx, Engels, Saksalainen ideologia). Siinä, että sosialismin aineelliset edellytykset ovat jo kypsymässä kapitalismin uumenissa piilee uuden tietoisuuden siemen. Mutta niinkuin ei voi kuvitella uimaan oppimista ilman veteen menemistä, yhtäläillä huonosti onnistuu vallankumouksellisen tietoisuuden ja ihmisen kasvattaminen ilman vallankumouksellista taistelua ja vallankumousta.

Jos on siis epäselvyyttä muutoksen voimista, niin epäselvää näyttää olevan myös vastustaja. Kuvaavaa sinänsä, että juuri kokoomusnuoret ovat innokkaimmin vaatimassa "vastakohtien etsimisen sijaan yhteistyötä" (Ilkka Kanerva, Koulutus & yhteistyö 8/78).⁶

Joituksensa ovat heidän tajuntansa tuotteita, niin nuorhegeliläiset asettavat johdonmukaisesti ihmisille moraalisen vaatimuksen — korvata heidän nykyinen tajuntansa inhimillisellä, kriittisellä tai egoistisella tajunnalla ja kumota siten omat rajoituksensa" ("Saksalainen ideologia", Valitut I s. 20).

6) Kuinka ollakaan, samaa toistelemasta löytyy myös Uuden Ajan Aura 2/79: "politiikan ymmärtäminen 'yhteisten asioiden hoitamiseksi' on edellytys sen tajuamiseen, ettei politiikan pääjako kulje vasemmistosta oikeistoon, vaan akselilla avoin-suljettu. Poliitikassa erilaisia voimia edustavien tulisi pyrkiä yhdessä rakentamaan tilannetta sellaiseksi, missä erilaiset voimat voisivat mahdollisimman hyvin ilmentyä". Uuden Ajan Auran mukaan politiikassa "vihollinen" ei olekaan vastakkaisia etuja ajava luokka tai puolue, "vaan t a p a ajaa asiaa suljetun politiikan keinoin". Toisalla samassa lehdessä. K.

"Langan pää" yliopiston ja opiskelijoiden ongelmiin on "kulutusyhteiskunnassa syntynyt teknokraattis-byrokraattinen ajattelutapa", kirjoittaa Matti Kujala (Jyväskylän ylioppilaslehti 7/79). Veli Salonen jatkaa ajatusta: "useimmat elämänalueet yhteiskunnassamme ovat järjestäytyneessä tai niitä ollaan järjestämässä julkisen tai jonkin muun hallinnon hierarkisten organisaatioiden piiriin. Moderneilla hallintobyrokraatioilla tuntuu olevan taipumusta suuntautua vain asioiden tekniseen ja muodolliseen hallintaan, ulkoiseen kontrolliin ja jättää niiden sisällöllisen piirteet ja ominaislaatu huomiotta" (Genesis 1/79).

Se, että Kujala ja Salonen tuntuvat samaistavan hallintokoneiston ja byrokratian, vieläpä hallintokoneiston ja valtakoneiston, on sikäli ymmärrettävää että kapitalismissa hallintokoneiston on pitkälle byrokratisoitunut ja alistettu valtakoneiston palvelukseen. Se johtaa kuitenkin vaikeuksiin nähdä vallan ja byrokratian perustaa ja luokkaolemusta. Monopoliporvaristo saattaa toivoa opiskelijoista itseenäiseen ajatteluun kykenemättömiä byrokratian rattaiden rasvaajia, mutta itse byrokratiaa se ei tarvitse ensisijassa asioiden "tekniseen", vaan nimenomaan "sisällölliseen hallintaan", omien luokkaintressiensä turvaamiseen. Byrokratiaa ei siten myöskään murreta korostamalla vallankumouksellisen järjestön sijasta "spontaaniin porukoiden" merkitystä — niin suuri kuin se voikin joskus olla — tai poliittisen, siis vallasta käytävän taistelun sijasta kaiken "yhteiskunnallisen toiminnan" jo sinällään olevan "poliittista" (Kujala).

Opiskelijaliikkeen kasvuhäiriöitä

Aiemmin käsiteltyjen tekijöiden vaikutusta näköalan hämärtymiseen opiskelijaliikkeen piirissä ovat ruokkineet eräät heikkoudet SOL:n ja opiskelijaliikkeen kyvyssä vastata näihin niiden objektiivisessa perustassa ja toiminnan ehdoissa tapahtuneisiin muutoksiin. On jopa tapahtunut tiettyä etääntymistä tästä perustasta — minkä seurauksena

Oso Laakso ja Juha Olavinen määrittelevät politiikan "ensisijaisesti suhdetoimintana — kommunikationa", jossa kunhan se on tarpeeksi "avointa" löytyy "aina yhteisymmärrys". Miksi sitten ihmisillä on erilaisia ja vastakkaisia aatteita ja pyrkimyksiä? Miten tapahtuu vapautuminen yhteiskunnallisista sidonnaisuuksista? Näihin kysymyksiin saa turhaan etsiä vastausta lehdestä. Ellei sellaiseksi sitten laskea naivia jutustelua hallituksen muodostamisesta kaikkien puolueiden "kyvykkäistä ja yhteistyöhaluisista ihmisistä jotka olisivat valmiita mahdollisimman avoimeen politiikkaan". Taas palataan haluihin, ennakkoluuloihin, tietoon, kykyihin selityksenä. Mistä saadaan — taivaan lahjanako? Asettuvatko luokkien sijaan "kyvykkäät ja kyvyttömät"? Ei ihme, ettei Uuden Ajan Aura pidä siitä, että Soihdunkantajana on "yksiviivaisesti" tuominut esimerkiksi Kiinan hyökkäyksen Vietnamiin. Olisihan vietnamilaisten toki ollut sivistyneempää vastata sotatoimiin "avoimella politiikalla".

on tietysti ollut opiskelijoiden etääntyminen tällaisista järjestöistä.

OPISE-
LIJALIIKE

Ensinnäkin elävän, syvällisen ja jatkuvan teoreettisen työn heikkouksien seurauksena ”yhä monimutkaistuva taistelun käytäntö kulkenut sitä yleistävän, selittävän ja suuntaavan teorian edellä” (”Teesit SOL:n kehittämisestä ja lujittamisesta vallankumouksellisenä ja demokraattisena opiskelijajärjestönä”, SOL:n 12. liittokokouksen valmisteluissa käsitellyissä oleva asiakirja, s. 7). Erityisesti tämä pätee järjestöihin jotka eivät ole edes asettaneet kysymystä teoreettisesta työstä, tai jotka Kansandemokraattisten Opiskelijajärjestöjen tavoin korvaavat vakavan teoreettisen, oikeaan, totuudenmukaiseen ratkaisuun tähtäävän työskentelyn moniarvoisuuden älyllisellä epärehellisyydellä ja laiskuudella.

Välienselvittely porvarillisen ideologian kanssa jäi opiskelijaliikkeen nopean nousun oloissa usein teoreettisessa mielessä pinnalliseksi. Monille marxismi oli enemmänkin ”vastateoria” kestäättömäksi havaitulle porvarilliselle maailmankatsomukselle ja kapinan moraalista perustelua kuin historiallisesti kehittyvä syvällinen tieteellinen teoria, jota työväenluokan vallankumouksellinen käytäntö ja tieteellinen tutkimus jatkuvasti rikastuttavat.

Muunmuassa sosialidemokraattien ja KOJ:n piirissä totuuden ja saavutetun tietämyksen suhteellisuuden absolutisoiminen on johtanut metodin ja teorian irrottamiseen toisistaan, rajanvedon hämärtymiseen porvarilliseen tieteeseen sekä viime kädessä moniarvoisuuden nostamiseen periaatteeksi (esim. SOPO 3—5/78). Se, että marxilaisten tutkijoiden keskuudessa ilmenee erilaisia näkemyksiä ei toki osoita muuta kuin tiedostusprosessin mutkikkautta ja keskeneräisyyttä. Vaatimus teorian yhtenäisyydestä kumpuaa itse todellisuuden jakamattomuudesta. Metodista voi ajatella irallaan teoriasta, sisällöstä yhtä vähän kuin teoriaa ilman metodin kautta tulevaa jatkuvaa yhteyttä elävään todellisuuteen.

Nämä virheet ovat sittemmin johtaneet yrityksiin ”täydentää” marxismia milloin ”demokratia-aatteella”, eksistentiaalisilla, fredilaisuudella ja milloin frankfutilaisuudella. Ei ole nähty marxismin tieteesessä toteuttaman kumouksen merkitsevän paitsi jatkuvuutta myös välien katkaisemista aiempaan tieteelliseen traditioon, sen kriittistä ylittämistä. Liekö sattuma, että filosofinen puolueettomuus puolestaan on esimerkiksi KOJ:n kohdalla johtanut myös politiikan luokkakannattomuuteen, mm. vaaliliittoon oikeiston ja äärioikeiston kanssa.

Tämä taas on ruokkinut toisenlaista virhettä. Marxilaisten keskuudessa ei ole aina nähty marxismin yhteyttä por-

3/1979
SOIHU

varilliseen tieteseen, siten on laiminlyöty sen tutkimusta ja kritiikkiä ja tapahtunut irtaantumista erityistieteistä ja konkreettisesta tutkimuksesta.

Teoreettista heikkoutta merkitsi myös vähäinen yhteys muuhun sivistyneistö- ja tutkijaliikkeeseen sekä opiskelijaliikkeen toimintalinjan perustana tarvittavan jatkuvan tutkimus- ja ohjelmatyön vähäisyys ja pinnallisuus.

Toiseksi opiskelijaliikkeen kykyä vastata uusiin haasteisiin ja muodostua koko edistyksellisessä liikkeessä tärkeäksi tekijäksi heikensi "rajoittunut näkemys opiskelijoiden eduista" ja liikkeen ominaislaadusta opiskelija- ja sivistyneistöliikkeenä (Teesit... s. 7).

Tästä seurasi rajoittuminen liaksi vain opiskeluaikaisiin kysymyksiin, monien vakavien yhteiskunnallisten ja tieteellisteknisten ongelmien jättäminen huomiotta sekä myös etutaistelun etenemisen edellyttämän maailmankatsomuksellisen keskustelun heikkous. Joukkotaistelun ja opiskelun irrallisuus aiheuttivat vaikeuksia kokonaisvaltaisen ja eri tieteen- ja opinaloille konkretisoituvan taistelulinjan kehittämisessä ja opiskelijajärjestöjen joukkoyhteyksien laajentamisessa. Laiminlyönnit tieteen ja yliopistokysymyksen alueella tai vaikkapa ympäristökysymysten käsittelyssä puolestaan loivat maaperää näiden kysymysten joitain puolia absolutisoiville näkemyksille.

Kolmanneksi reformismin vaikutus johti virheellisiin arvioihin mm. SYL:ssä poliittisesta voimasuhteesta, kuvitelmiin mahdollisuuksista edetä vain yksittäisten kysymysten puitteissa ja ylätason neuvotteluiin. Syynä tulosten saavuttamisen vaikeuksiin on etsitty erityisesti keskustan ja sosialidemokraattien piirissä opiskelijaliikkeen muka "ylisuurista" vaatimuksista kuin ongelmana on ollut pikemminkin esitettyjen vaatimusten riittämättömyys, ei niinkään määrällisessä kuin erityisesti laadullisessa mielessä. Niin etutaistelun kuin teoreettisen pohdiskelun yhteys poliittiseen taisteluun latis-tettiin usein myös esimerkiksi KOJ:ssa häivyttämällä ratkaiseva lenkki: luokkasuhteiden ja hallituksen poliittisen linjan tarkastelu.

"Reformipolitiikan kyvyttömyys tarjota näköalaa kriisin voittamiseksi ja opiskelijoiden etujen puolustamiseksi, poliittisten järjestöjen muodostuminen yhä enemmän osaksi valtiomonopolistista hallitsemistapaa ja opiskelijoiden jättäminen vain politiikan kohteiksi eikä sen tekijöiksi johti opiskelijoiden luottamuksen romahtamiseen näihin järjestöihin" ("Teesit..." s. 8). Tässä tilanteessa "joustavuus" opiskelijaliikkeen politiikassa on usein ollut vain joustavuutta suhteessa ylätason ratkaisuihin eikä joustavuutta ottaa huomioon joukkojen edut,

tarpeet ja mielialat. Vieraantumista SYL:ssä, ylioppilaskunnista ja opiskelijapolitiikasta on voimistanut jo vuosia jatkunut järjestelmällinen ainejärjestöjen ja puolueisiin sitoutumattomien opiskelijoiden syrjintä.

SOL:n omasta järjestöelämästä voidaan myös esittää kriittinen arvio. Demokraattisen sentralismin toteuttamisen eräät puutteet ilmentävät paitsi järjestöllisen ehkä ennen muuta aatteellispoliittisen työn riittämätöntä syvyyttä. "Asiat kulkevat (SOL:ssa — YH) nykyisin liiaksi vain ylhäältä alaspäin ilman kokemusten, tilannearvioiden ja SOL:n linjan käsittelyn tulosten riittävää välittymistä perusosastoista oppilaitosjärjestöille ja SOL:n keskushallitukselle. Näin ei ole kyetty parhaalla mahdollisella tavalla ja riittävän nopeasti, tehokkaasti ja yhtenäisesti vastaamaan tilanteen nostamiin uusiin haasteisiin" ("Teesit..." s. 14).

Neljänneksi "opiskelijoiden, opiskelijajärjestöjen ja työväenluokan, työväenliikkeen tosiasiallisten yhteistyösuhteiden vähäisyys, mikä lisäsi opiskelijaliikkeessä horjunnan ja oikeistopaineen mahdollisuuksia" (Teesit..." s. 8).

Tunnetusti esimerkiksi SYL:n liittokokouksissa juuri kokoomus on jatkuvasti esiintynyt näitä suhteita vastaan. Käytännössä samaan suuntaan ovat viemässä joidenkin sosialidemokraattien yritykset sulauttaa opiskelijat työväenluokkaan ja tältä perustalta nousevat puheet "työväenluokan ja sivistyneistön liitosta" "outona", "ei oikeana — tai periaatteellisesti rehellisenä" (P. Puoskari, Sosialistinen Poliittikka 5/78). Myös SKDL:n uuden periaateohjelmanuoksen yritys sulauttaa sivistyneistö "uuteen, laajaan työväenluokkaan" (KU 4/79) — samalla kun se häivyttää työväenluokan ratkaisevan ja johtavan osuuden — johtaa käytännössä työväenluokan ja sivistyneistön liiton rakentamisen erityisten tehtävien laiminlyömiseen.

Ammattiyhdistysliikkeen johdon pitkälle vietyä yhdenytymistä nykyiseen järjestelmään ja politiikkaan kuvastaa se, että ammattiyhdistysliikkeen johtotasolta on tietoisesti vaikeutettu opiskelijajärjestöjen kanssa tapahtuvaa yhteistyötä, erityisesti perustason yhteistyötä. Ongelma on ollut myös SKP:n aatteellispoliittisista ongelmista seurannut puolueen kollektiivisen ohjelmallisen ja johtotyön heikkous suhteessa opiskelija- ja sivistyneistöliikkeeseen sekä uusiin toimihenkilökerroksiin.

Opiskelijaradikalismi uuden vaiheen edessä?

Opiskelijaliikkeen etenemisen ongelmia ei voiteta "pidättäytymällä tarpeettomasta sekaantumisesta valtakunnan politiikkaan (yliopiston — YH) sisäisten uudistusten mah-

dollisuuksien turvaamiseksi" tai kuvittelemalla, että "tällainen tietoisesti poliittinen 'eristäytyminen yhteiskunnasta' antaisi myös parhaat edellytykset yliopistoväen yhteisrintaman muodostumiselle ja säilymiselle" (Kari Palonen, Jyväskylän Ylioppilaslehti 19/78).

Ainoa todellinen näköala opiskelijaliikkeelle ja myös etenemiselle tieteen ja koulutuksen alueella on sellaisen rintaman rakentaminen, liitto sellaisen voiman kanssa joka voi ylittää ne perustavat yhteiskunnalliset ristiriidat, joista myös opiskelijoiden, tieteen ja koulutuksen ongelmat viime kädessä kumpuavat. Vain osana tällaista työväenluokan johtamaa liikettä saa opiskelijoiden työ ja taistelu myönteisen sisältönsä ja merkityksensä sekä saavuttaa kestäviä tuloksia.

Juuri opiskelijoiden ja sivistyneistön ominaisuudessa voi opiskelijoilla olla tärkeä merkitys demokraattisen käänteen ja sosialistisen vallankumouksen voimien kokoamisessa ja voimistamisessa. Ajateltakoon vain sivistyneistön ja opiskelijoiden asemia koulutus- ja tiedelaitoksissa, tuotannon ja yhteiskunnan johtotehtävissä. Niinpä "porvarillisen ideologian kehittelyn ja sen joukkoihin juurruttamisen tehtävää ennen kuuliaisesti täyttäneen sivistyneistön kapitalisminvastaisten oppositiomielialojen kasvu voi johtaa siihen, että kriittisesti asennoituneet sivistyneistön edustajat alkavat toimia päinvastaiseen suuntaan ja horjuttaa porvarillisen ideologian perusteita. Jo sivistyneistön ensi askeleet tähän suuntaan ovat antaneet tuntuvaan iskun porvarillisen yhteiskunnan ideologialle päällysrakenteelle" (Salytzev, emt. s. 100).

Opiskelijoiden liikehtimiset puolestaan "ovat kiertämättömiä sillä opiskelijoiden vastarintaa synnyttäneitä syitä ei ole poistettu" (Salytzev, emt. s. 99). Tieteen ja sivistyneistön aseman sekä koko kapitalistisen järjestelmän ristiriitojen kasaantuminen ja kärjistyminen antaa aiheen puhua pikemminkin "tyvenestä myrskyn edellä" kuin opiskelijaliikkeen "laajentumisesta". Se, mikä joidenkin mielestä on näyttänyt opiskelijaliikkeen "tasaantumiselta" on muodostumassa syvällisempien johtopäätösten ja uusien voimien kokoamiseksi entistä kypsemmälle, tietoisemmalle, opiskelijoiden laajempaan omakohtaiseen järjestäytymiseen nojaavalle ja pitkäjänteisemmälle kamppailulle.

Niille, jotka kuvittelevat opiskelijaliikkeen kulkeneen tiensä loppuun, vastattakoon Johnny Walkerin sanoin: "Tieni päässä — kuitenkin vasta alussa" (Ylioppilaslehti 2. 3. 1962).

Järjen ja epäjärjen filosofiat

Juha Manninen

Schiller piti Jenassa 1789 historian professoriksi tultuaan virkaanasatujaisesitelmän aiheesta "Mitä on universaalihistoria ja mitä varten sitä tutkitaan?". Esitelmä kuvasti valistusajan ihmisyyssuskoa. Schiller näki edessään "inhimillisen vuosisadan", jota kohti kaikki aikaisemmat aikakaudet ja ihmiskunnan kehitys on pyrkinyt. Piti tutkia niitä vaiheita, joiden kautta ihminen oli kulkenut ennen kuin hänestä tuli "henkevä ajattelija, sivistynyt maailmanmies", joskin historiantutkimus paljasti, että edelleen oli jäljellä monia "barbaarisia jäänteitä" menneiltä ajoilta.¹ Luottamus järjen aika-kauteen, järjen ja ihmisyyden edistykseen oli tuolloin porvariston parhaiden edustajien ajattelun keskeisenä teemana.

Kaksisataa vuotta myöhemmin ei voi sanoa samaa. Suuren tulevaisuuden aamuruskon on korvannut ilta, jossa teollisuussavut kohoavat korkeuteen peittäen ihmisilmiltä valistuksen romantikoissa kaihoa herättäneet tähdetkin. Nykyiset protestit ovat usein pakoa tästä todellisuudesta ja pukeutuvat irrationalismin muotoon. Äskettäin jopa eräs marxistina itseään pitävä ranskalainen kirjoittaja julisti, että marxismin päävihollinen on järkeisyys, rationalismi. Tämä pakottaa selvittämään kysymystä järjestä ja epäjärjestä.

Järjen rajoittaminen

Työväenluokan muodostuttua päämääristään tietoiseksi ja niiden puolesta kamppailevaksi ajautuu porvariston klas-

1. F. Schiller: *Sämtliche Werke*, Bd. 13, hrsg. v. E. von der Hellen, Stuttgart 1905, s. 13.

sinen maailmankatsomus pysyvään kriisiin. Sen kuva vapaasta, riippumattomasta yksilöstä, joka järkensä mukaisesti muokkaa luontoa ja yhteiskuntaa, osoittautuu ihannoiduksi porvarillisen subjektin kuvaksi.² Työväenluokan erilainen ideologia muodostuu sille jatkuvaksi muistutukseksi sen tunnusten rajoittumisesta yhteen erityiseen luokkaan ja sen erityisyyteen. Se ei enää voi esiintyä yleispätevästi aktiivisen ihmisen, järjen, vapauden ja edistyksen puolestapuhujana.

Koska työväenluokka ei loputtomiin ole suljettavissa kansakunnan ulkopuolelle, ei tähän tähtääville yrityksillekään voi muodostua pysyviä edellytyksiä. Sen sijaan yleisinhimillisen järjen, yleistahdon ja kansakunnan suuren enemmistön edun ajatuksista luopuminen sekä siihen liittyvä maailmankuvan pirstoutuminen on se muoto, jonka asemansa vakiinnuttaneen ja niitä puolustavan porvariston ajattelu säännönmukaisesti saa. Taloudellisten suhdanteiden vuoksi ja luode voivat heilauttaa näkyvimpään asemaan milloin rationalismia, milloin irrationalismia, mutta näiden kummankin muoto jää uusissa oloissa aina tietyllä tavalla rajoittuneeksi eikä kohoa eheyksi, yhtenäiseksi maailmankatsomukseksi.

Myöhemmän porvariston luottamus järkeen on rajoittaan tietoista, epäilevää ja epäluuloista puolitettua järkeä, joka kaipaa täydentäjäkseen milloin välitöntä elämystä, milloin henkilökohtaisen subjektiiivisuuden kokemista aidosti, milloin uskonnollista tunnetta. Valistuksen ehdottomin, kriittisin vaatimuksin se ei esiinny.

Tällaista järjen rajoittamista edustaa kapitalismissa tyyppisimmillään tieteen alistaminen pääoman arvonnäisyssprosessin ehdoille. Tiede ja tekniikka voivat olla suoranaisten ihannoinninkin kohteina, mutta puolitettu järki käsittää ne ensi sijassa keinoja ja menetelmien tehokkuutta koskeviksi. Kysymykset tarkoituksesta ja päämäärästä suljetaan tieteellisen tarkastelun ulkopuolelle. Päämäärät saavat syntyä satunnaisesti — tai pääoman sisäisen logiikan sanelemina.

Järki irroitetaan maailmankatsomuksellisesta tehtävästään, ihmiselämän ehtojen ja väestön suuren enemmistön aseman parantamiseen liittyvistä kysymyksistä, jotka olivat monessa tapauksessa osa tieteen itseymmärrystä porvariston nousukaudella.

Filosofi Descartes kirjoitti 1600-luvulla päätyneensä fyisiikan perusteita tutkiessaan siihen havaintoon, että "on

mahdollista saavuttaa tietoja, jotka ovat suureksi hyödyksi elämälle ja muodostaa kouluissa opetettavan filosofian asemasta käytännöllinen filosofia, joka opettaa meidät tuntemaan meitä ympäröivien tulen, veden, ilman, tähtien, tai-vaanmaterian ja kaikkien muiden kappaleiden voiman ja vaikutustavan yhtä tarkasti kuin tunnemme käsityöläistemme erilaiset tekniikat, jotta pystymme käyttämään niitä juuri samalla tavoin kaikkiin tarkoituksiin, joihin ne sopivat, ja tehdä itsemme siten luonnon herroiksi ja omistajiksi".³

Tieteellis-tekninen kumous on pitkälti tehnyt Descartesin haaveet todellisuudeksi. Samalla tämä kumous toteutuu kapitalismin oloissa kuitenkin ristiriitaisesti. Kapitalistisen maailman tutkijat ja insinöörit eivät myöskään enää voi haaveilla tulevansa "luonnon herroiksi ja omistajiksi". Yhteiskunnalliselta asemaltaan enin osa tieteellistä työtä tekevästä lähestyy työväenluokkaa.

Tutkijat eivät kapitalismissa omista tieteellisen työnsä aineellisia edellytyksiä. He saavat nämä käyttöönsä vain myymällä työvoimaansa pääomalle tai monopolien etuihin kietoutuneelle valtiolle. Työn tuote vieraantuu tuottajastaan. Günter Kröber ja Huber Laitko toteavat: "Tieteellistä työtä tekevät eivät voi määrätä itse sosiaalisten inressiensä kannalta sen enempää työnsä päämääriä kuin sen tulosten käyttöäkään. (...) Oivallusta tästä tosiasiasta vaikeuttaa tieteellisen työn tulosten ideaalisesta luonteesta johtuva asiantila: tuottajat saavat pitää saavutetun tiedon 'henkisenä omistuksenaan', vaikka sen taloudellisen hyväksikäytön suorittaa pääoma. Porvarillinen ideologia käyttää tätä asiantilaa hämärtääkseen sen, että kapitalismin oloissa tieteellinen toiminta on samoin kuin tuotannollinen toiminta vieraantunutta, riistettyä työtä. Sen vuoksi tieteellistä työtä tekevät myös objektiivisesti katsoen kuuluvat poliittisesti työväenluokan puolelle."⁴

Tämän oivalluksen leviäminen uhkaa porvariston elintärkeitä asemia. Samalla kun sen on saatava tieteestä mahdollisimman paljon irti, sen on ehkäistävä laajemman tiedettä koskevan ja siitä ammentavan tietoisuuden muodostuminen. Sen on irroitettava järki maailmankatsomuksellisesta käytöstään— jopa vastoin omia historiallisia perinteitään.

Tosiasiaassa Descartesin ilmaisema puhtaasti tekninen tapa nähdä teorian ja käytännön suhde tarjoaa tähän mahdollisuuden. Tieteen kehityksen yhteiskun-

3. R. Descartes: *Philosophical Writing*, ed. by. E. Anscombe and P. T. Geach, Middlesex 1970, s. 46.

4. G. Kröber/H. Laitko, 'Der marxistisch-leninistische Wissenschaftsbegriff und das System der Wissenschaftstheorie'. H. J. Sandkühler (Hrsg.): *Marxistische Wissenschaftstheorie*, Frankfurt am Main 1975, ss. 119—120.

nallis-historiallinen aspekti jäi kartesiolaiselle tieteellisen järkipäisyyden käsitteelle vieraaksi. Niistä tekijöistä tai yhteiskunnallisista voimista, joiden välityksellä tiede "koi-tuu suureksi hyödyksi elämälle" Descartesilla ja hänen seuraajillaan ei ollut tieteellisesti perusteltua näkemystä.

Työväenluokan maailmankatsomukseen tällainen analyysi tunnetusti sisältyy. Porvariston pyrkimys rajoittaa järki tekniseen käyttönsä, entistä tehokkaampien keinojen ja menetelmien kehittämiseen onkin nähtävissä ideologiseksi itsepuolustukseksi. "Teknokraattinen" tietoisuus, jolla tieteen yhteiskunnallinen hyöty ja arvo koostuu päämääriä kyselemättömästä luonnon ja ihmisten manipuloinnista, edustaa asemiaan puolustavan porvariston resignoitunutta eli alkuperäisistä tavoitteistaan luopunutta järjen ja järkipäisyyden käsittämistapaa. Maailmankatsomus suljetaan siinä ylipäänsä tieteellisyyden ulkopuolelle tai kärjistetyimmillään asetetaan tieteen vastakohdaksi.

Subjektivismiin saarekkeet

Maailmankatsomuksen ja tieteen kuilu alkoi 1800-luvulla avautua humanistisen tutkimuksen ja luonnontieteen dogmaattisessa vastakkainasettelussa. Renessanssin humanismi ei tällaista vastakkainasettelua tuntenut. Se päin vastoin monin tavoin myötävaikutti uuden ajan luonnontieteen syntyyn.⁵ Kun Giambattista Vico 1700-luvun alussa kartesiolaista maailmankuvaa vastaan puolusti ihmistieteiden erikoisluonnetta ja tarpeellisuutta, ei hänkään vielä luopunut kulttuurien kehityksen lainmukaisuuden ajatuksesta tai muista yhtä materialistisista aineksista.⁶ 1800-luvun jälkipuoliskon saksalaisen historiankirjoituksen traditiossa, jonka vaikutus tuntuu yhä, pyrittiin kuitenkin ihmisten ja historian maailma erottamaan lainmukaisuuksia etsivistä tieteistä ja teorioita muodostavasta käsitteellisestä ajattelusta.⁷

Uskottiin, että historianprosessin ymmärtämiseen riittää asiakirjajäänteiden punnitseminen ja menneeseen eläytyminen niiden pohjalta. Tämän ns. historismin perustelijat olivat selvillä siitä, että historiallinen tutkimus kä-

5. G. H. von Wright, 'Humanismi — taisteleva elämänsenne', Kana (1977), ss.

6. I. Berlin: Vico and Herder, London 1976.

7. M. Viikari: Die Krise der 'historistischen' Geschichtsschreibung und die Geschichtsmethodologie Karl Lamprechts (Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ, Diss. Humanarum Litterarum 13), Helsinki 1977 ja siinä mainittu kirjallisuus.

sittelee arvoja, katsomuksia, menneiden aikojen moraalien maailmaa. Historismin klassikko Leopold von Ranke sulki edistuksen ajatuksen hengen maailman ulkopuolelle: "Ehdoton edistys, mitä merkittävän arvon nousu on myönnettävä historiassa aineellisten etujen piirissä (...) mutta moraalissa mielessä ei edistystä ole havaittavissa. Moraaliset aatteet voivat kyllä alueellisesti levitä... Sitä vastoin edistys on myönnettävä kaikessa, mikä koskee sekä tietoa että luonnonhallintaa."⁸ Henki, Geist oli näin erotettu edistuksen piiristä ja nostettu tieteestä, tekniikasta ja aineellisista eduista riipumattomaksi. Kun Hegel oli nähnyt maailmanhistorian "edistyskäsena vapauden tietoisuudessa", hengen lakkaamattomana, vastakohtien kautta toteutuvana vyörynä yhä korkeampiin valtiollisen ja kulttuurisen elämän muotoihin, Ranke ei tällaista edistuksen käsitettä myöntänyt.

Kun Ranke vuonna 1854 nousi Baijerin kuninkaan kutsusta luennoimaan uusimman historian periodeista ensimmäisenä aiheenaan 'Miten edistuksen käsite historiassa on ymmärrettävä', vallankumous oli kärsinyt Saksassa viitisen vuotta aikaisemmin tappion. Torjuessaan edistuksen historiassa, mutta myöntäessään sen tieteessä, tekniikassa ja taloudessa Ranke suoritti kauaskantoisen teon. Hän antoi ilmaisun toisaalta saksalaisen porvariston luopumiselle valtiota koskevissa vaateissaan, toisaalta sen tehokkaalle keskittymiselle kapitalismin taloudellisen-tekniiseen edistämiseen.

Samalla Ranke jakoi tieteitä koskevan tietoisuuden kahtia. Historiankirjoituksen hän katsoi "tiedoksi yksilöllisestä". Abstraktioita esiintyi historianfilosofiassa, mutta historiankirjoituksesta sellaiset piti torjua. Miksi? Juuri edistuksen ajatus oli Ranken mielestä torjuttava abstraktio. Ranke katsoi, että se muodossa tai toisessa uhkasi kumota "inhimillisen vapauden", jonka hän oletti monista rajoituksista huolimatta sellaiseksi peruslähtökohdaksi, joka sulki pois sekä kausaaliset että teleologiset tavat käsittää edistys.⁹

Klassisessa porvarillisessa filosofiassa vapaus ja edistys olivat olleet saman asian kaksi puolta, mutta Rankella nämä asettuivat vastakkain, minkä seurauksena edistuksen käsite sai väistyä historiatietoisuudesta: "... historia seuraa vapauden näytöksiä; siitä koostuu sen suurin viehätys." Ranken mieleen ei näytä juolahtavan kysyä, missä määrin hänen vapauden käsitteensä mahdollisesti on filosofinen

8. L. von Ranke: Über die Epochen der neueren Geschichte, Darmstadt 1970, s. 8.

9. H. Schnädelbach: Geschichtsphilosophie nach Hegel, München 1974, ss. 36—9.

abstraktio. Ranken sanoissa liece kuultavissa Kantin autonomisen subjektin kaiku, mutta kun tämä ajatus Kantilla suuntautui feodaalisia porvarillisen yksilön rajoituksia vastaan, Rankella se palvelee tuomion langettamista edistuksen käsitteellekin oloissa, joissa hyvästijättö edistykselle mitä konkreettisimmassa mielessä ei ollut pelkästään käsitteellinen.

Kun J. G. Droysen hieman myöhemmin nimenomaisesti erotti historian yksilöllisten tosiseikkojen kuvailevasti "ymmärtävän" menetelmän luonnontieteiden hypoteettis-konstruoivista "selittämisen" tavoista, hyvästijättö tieteiden yhtenäisyydelle, henkítieteiden uudenlainen ja kohtalokas erottaminen luonnontieteistä oli täydessä käynnissä. Sinänsä oikea oivallus ihmistieteiden tutkimuskohteen erikoislaadusta — historiasta ihmisten tekemänä — paisutettiin historiankirjoituksen idealistisessa perinteessä muodotomiin. Mikä tärkeintä ja tunnusomaisinta, samalla torjuttiin ajatus yhteiskuntamuodostumien perusrakenteiden ja niiden kehityksen lainmukaisuuksien tutkimisesta ja sen merkityksestä sekä historian tapahtumien käsittämislle että aktiiviselle historialliselle toiminnalle. Kun Rankea seuraten vaadittiin pitäytymistä kunkin aikakauden omiin mittapuihin ja käsityksiin, tietoisuus historiallisen tapahtumisen yhtenäisyydestä ja suunnasta, toisiaan seuraavien sukupolvien työhön perustuvasta historiallisesta edistyksestä todella katosi näköpiiristä.¹⁰

Maailmankatsomuksen irroittaminen luonnon, yhteiskunnan ja ihmisen lainmukaisuuksia paljastavista tieteistä on aina merkinnyt sen irroittamista järjestä, sen jonkinasteista irrationalisoimista. Kun maailmankatsomuksen lainmukaisuuksia heijastava luonne on kielletty, se on jätetty puhtaasti subjektiiviseksi asiaksi.

Historiatieteiden Kantin asemasta haveillut Wilhelm Dilthey, vanhemman hermeneutiikan kehittelijä, ilmentää tätä hyvin. Dilthey, muotoili "elämänfilosofisin" äänenpainon näkemystä ihmisen historiallisuudesta "tahtovana, tuntevana ja kuvittelevana olentona", kuten hän sanoi.¹¹ Luonnontieteen esineellistävät menetelmät eivät Diltheyn mukaan soveltuneet "elämän" tutkimiseen ja yksistään siinä oli löydettävissä "merkitys, arvo ja päämäärä". Tie näihin kulki, vastakohtana selittämislle, elämän ilmaisujen ymmärtämisen kautta.

10. I. S. Kon: Die Geschichtsphilosophie des 20. Jahrhunderts, Bd. 1, Berlin 1966, s. 16 jss.

11. W. Dilthey: Gesammelte Schriften, Bd. I, Stuttgart/Göttingen 1959, s. XVIII.

Mitä Dilthey sitten pystyi näillä menetelmillään havaitsemaan ja esittämään? Vuonna 1911 hän julkaisi tutkimuksen 'Die Typen der Weltanschauung und ihre Ausbildung in den metaphysischen Systemen'. Tässä hän pyrki kohtaamaan, kuten hän sanoi, "filosofisten järjestelmien anarkian" ja erottamaan siitä kolme suurta maailmankatsomuksiksi kiteytyvää tyyppiä: "naturalismin", "vapauden idealismin" ja "objektiivisen idealismin". Hänen johtopäätöksensä kuului: "Maailmankatsomusten keskinäinen taistelu ei ole missään kohdassa päätyntä ratkaisuun /.../ niiden suuret tyypit seisovat itsevarmoina, todistamattomina ja tuhoamattomina toisiaan vastassa...".¹²

Dilthey näki maailmankatsomukset vastauksina ikuisen "elämän arvoitukseen" ja uskoi niiden juurten olevan löydettävissä vaihtelevasta elämäntutkimuksesta ja elämästä itsestään. Tässä hän oli varmasti osittain oikeassa, mutta pitemmälle hän ei metodinsa takia pystynyt tarkasteluun viemään. Materialisti vaatisi "elämän" käsitteen purkamista perusosiinsa, sen valottamista luonnon, yhteiskunnan ja inhimillisen ajattelun lainmukaisuuksista käsin, "elämän" korvaamista konkreettisella yhteiskunnallisella käytännöllä. Diltheyllä sitä vastoin maailmankatsomus ja filosofia suhteellistuivat elämän moniaisuuteen, jäivät subjektiivisiksi valinnoiksi, joiden kannalta tietoisuudettamme riippumattomien objektiivisten olojen heijastus kadotti merkityksensä.

Ajatus filosofisten ja maailmankatsomuksellisten ongelmien järkipäisestä ratkaisemisesta on elämäntutkimuksen subjektivismiin kannalta mahdottomuus. Subjektivisuuden saarekkeet kohottautuvat tieteen tuolle puolen, sen kanssa yhteismitattomiksi.

Irrationalismin täydennysluonne ja sen yhteiskunnallisen sisällön monimielisyys

Porvariston nousukauden ajattelulle yksilösubjekti edusti järkeä ja esiintyi sen kantajana. Asemansa vakiinnuttaen ja sitä työväenluokkaa vastaan puolustavan porvariston subjektivismiin filosofioille on ominaista järjen haasteen hylkääminen, tieteen ja maailmankatsomuksen jyrkkä erottaminen toisistaan. Ymmärtämisen menetelmää puolustanut idealistinen historismi, elämän ja elämyksen lähes samastunut irrationalistinen elämäntutkimus, yksilön valinnat kaiken keskipisteeksi kohottanut ja tiedon objektiivisuuden kiistänyt eksistenttifilosofia, niin, vaikkapa viimeisin "uusi

12. Dilthey, mt., Bd. VIII, s. 86, 98, 80.

filosofia" ovat kaikki tämän subjektivismin muotoja ja toisiaan seuraavia muunnelmia. Vanhaa yhteiskuntajärjestystä vastaan hyökkäävä aktiivinen "järkiolennoksi" määritelty subjekti on korvautunut itsetarkoituksellisella subjektiivisuudella.

Näennäisesti porvariston rajoitettu järki ja subjektivismi ovat toisilleen vastakkaisia ajatustapoja. Tehokkuusajattelua ja maailman vierauden ja kodittomuuden kokemusten erittelyä, positivismia ja eksistentialismia ei kai ensi silmäykseltä yhdistä mikään. Puolitetun järjen ja subjektivismin edustajien väittelyssä, vihamielisyydessä, keskinäisessä sorrossa ja kapinoinnissa on yhtä kaikki löydettävissä perustava edellytys: tieteellisen maailmankatsomuksen mahdollisuuden kiistäminen.

Vakiintuneen porvariston "järki" ei myönnä maailmankatsomuksen muodostuksessa avustamista ensinkään tieteellisen järkiperäisyyden lailliseksi tehtäväksi. Siksi se suorastaan kutsuu täydentäjäkseen subjektivismia ja irrationalismia. Se ei tunne kokonaisnäkemystä muun kuin henkilökohtaisen mielipiteen, tunteen tai mielivallan muodossa. Hallitseva piirre porvariston myöhäiskauden ajattelussa on näennäisistä vastakkaisuuksista huolimatta ja niitä jopa yhdistäen tietynlainen järjenkäytön alueen supistaminen, ei niinkään täydellinen järjen kieltäminen.

Vastaavasti subjektivismin ruokkima irrationalismi jää yleensä suhteelliseksi, porvarillisen järkiperäisyyden muodosta riippuvaksi. Kapinallisimmillaankaan se ei tapaa horjuttaa porvarillisen järkiperäisyyden ensisijasta, ylivoimaista asemaa, vaan jää yhden ja saman yhteiskuntakokonaisuuden sisällä sen mekaaniseksi täydennykseksi. Moniko itse asiassa pystyy toteuttamaan elämänsä kapitalistisessa yhteiskunnassa subjektivismin filosofioiden mukaisesti? Kuitenkin "teknokraattikin" voi kokea tyydytystä siitä, että toisinaan seuraa uusimmiksi kapinallisiksi julistautuvien subjektivistien tekstejä tai teatteriesityksiä.

Muun muassa Étienne Balibar on painottanut irrationalismin muotojen riippuvuutta vastaavasta rationalismista, joskin virheellisesti samastaen rationalismin yleensä porvarilliseen järkiperäisyyteen. Kun kapitalismissa taloudellisen nousukauden aikana ihannoidaan tiedettä ja tekniikkaa, talouskriisi synnyttää reaktion näitä vastaan, mutta reaktiona, joka on pelkkä ensin mainitun käänteismuoto ja usein jopa aivan samojen ideologiien esittäjä: "Siten myytti 'kasvusta' nykyajan ihanteena muuttuu 'nollakasvuksi'; myytti tieteessä ja tekniikassa piilevästä vallasta ja sisäisestä arvosta kääntyy opiksi niiden voimattomuudesta ja

haitallisuudesta. Aivan samoille käsitteille — 'teollinen yhteiskunta', 'kulutusyhteiskunta', 'automaatio', jne. — annetaan nyt miinusmerkki plusmerkin sijasta."¹³

Voisi sanoa, että hallitsevaksi järjenvastaisuus kohoaa ainoastaan yhdessä porvarillisen vallankäytön muodossa: fasismissa. Kuitenkaan täydellisimmässäkään järjen hylkäämisessään porvaristo ei enää saavuta yhtenäistä maailmankatsomusta. Irrationalismi ei ylipäänsä ole maailmankuvan aineksia kokoava ja yhtenäistävä tekijä. Fasismin katsomuksia voinee luonnehtia ainoastaan — tässä Georg Lukács lienee ollut oikeassa — erillisten, toisilleen osaksi vastakkaistenkin oppien demagogiseksi synteesiksi.¹⁴ Näitä katsomuksia yhdistää päällisin puolin vain suora poliittinen vaatimus työväenluokan järjestäytyneiden toimintamuotojen murskaamisesta, luokkavastakohdan väkivaltaisesta tyyntymisestä, kapitalismin säilyttämisestä poikkeuskeinoin. Fasistit ovat veljiä vihassa, mutta vihan tuolla puolen voi kukoistaa monenkirjavien katsomusten runsaus.

On kuitenkin aiheellista korostaa fasistisen irrationalismin erityisluonnetta. Sitä ei voi vähätellä: fasismi on ajankohtainen niin kauan kuin kapitalismi on ajankohtainen. Subjektivismiin ja irrationalismin lukuisilla muodoilla ei silti ole sisäänrakennettua tendenssiä fasismin suuntaan. Esimerkiksi filosofisen irrationalismin taustat ja tehtävät vaihtelevat suuresti. T. I. Oizerman toteaa siitä: "Sen edustajiin kuuluu toisaalta imperialistisen porvariston ideologeja, toisaalta romanttisen antikapitalismin pikkuporvarillisia edustajia."¹⁵ Erot eivät ole käytännön kannalta merkityksellisiä. Romanttinen protesti voi olla tietoisuuden ensimmäinen reaktio, josta tie kulkee asiakeskeisemmin perusteltuun vastarintaan.

On esimerkiksi paikkansapitämätön väite, että valistuksen "järjen aikakutta" vastaan nousseet romanttiset virtauksiset olisivat olleet yksiselitteisesti taantumuksellisia. Romantiikan peruspyrkimyksiä oli epätoivoinen huolenpito vieraantumisesta vapaasta työstä ja inhimillisen yksilöllisyyden esteettömästä kehityksestä.¹⁶ Romanttinen protesti ei kuitenkaan kyennyt näihin kysymyksiin vastaamaan. Tarvittiin uudenlaista tieteellistä pohjaa, marxismia.

Marxismi ei voi yhtyä siihen valistusajan käsitykseen,

13. É. Balibar, 'Irrationalism and Marxism', *New Left Review* (1978): 107, s. 4.

14. G. Lukács: *Die Zerstörung der Vernunft*, Darmstadt 1962.

15. T. Oizerman, 'The Rational and the Irrational', *Philosophy and the World-Views of Modern Sciences (Problems of the Contemporary World 66)*, Moscow 1978, s. 33.

16. C. Träger, 'Ursprünge und Stellung der Romantik', *Novalis: Dichtungen und Prosa*, hrsg. v. C. Träger, Leipzig 1975, s. 13.

että olisi olemassa ajaton ja historianaton ihmiselle annettu järki, joka vain odottaisi toteuttamistaan ja jonka kanssa maailma tulisi saattaa sopusointuun. Järki, sen enempää kuin ihmisen olemuskaan, ei ole kehittyvistä yhteiskunnallisen käytännön muodoista ja karttuvasta kokemuksesta riippumaton. Myös järjen ja epäjärjen dialektiikka on marxismin kannalta vivahteikkaampi kuin niiden mielestä, jotka suoraan, ilman uudentyyppisten järjen ja järkipärisyyden käsitteiden kehittelyä, yrittävät jatkaa valistusperinteitä nykypäivään. Jokainen protesti, jopa pikkuporvarillinen, individualistinen ja anarkistinen protesti voi sen välittömät tietoisuusmuodot ylittävässä materialistisessa arvioinnissa osoittautua uutta kokemusta ja kumouksellista potentiaalia sisältäväksi.

Materialistiselta kannalta on pidettävä virheellisenä selalaista näkemystä, että irrationalismissa olisi kysymys pelkästä ajatusharhasta. Todellisuuden kokeminen irrationaaliseksi heijastaa oloissamme kapitalismin tosiseikkoja, kapitalistisen tavaratuotannon luonnetta, mutta nurinkurisessa muodossa. Marx ja Engels lähestyivät tätä oivallusta kirjoittaessaan 'Saksalaisessa ideologiassa', miten yksilöiden vuorovaikutus "ei näytäkään näistä yksilöistä /.../ heidän omalta, yhtyneeltä, voimaltaan, vaan vieraalta, heidän ulkopuoliseltaan mahdollista, josta he eivät tiedä mistä ja minne, jota he eivät siis enää kykene hallitsemaan, joka päin vastoin käy lävitse omituisia, ihmisten tahdosta ja pyrkimyksistä riippumattomia, niin tätä tahtoa ja pyrkimyksiä määräviä vaihteita ja kehityksiä."¹⁷

Tässä on kuvattu kapitalistiseen tavaratuotantoon osallistuvien olemassaolon irrationalisuuden kokemusta. Jos Marx ja Engels eivät olisi omaksuneet materialistista lähtökohtaa, he tämääntapaisten havaintojen pohjalta tuskin olisivat voineet päätyä muuhun kuin jonkintyyppiseen irrationalismin filosofiaan. Materialisteina heitä ei kuitenkaan jokapäiväisen kokemuksen taso tyydyttänyt. Tavarafetismin analyysissään ja yleisemminkin 'Pääomassa' Marx antoi täsmennyneen käsitteellisen, perustellun asun niille kapitalististen suhteiden ristiriitaisuuksille, jotka muodostivat irrationalististen mystifiointien aineellisen perustan. Oizerman kommentoi Marxin analyysiä: "...porvarillisen yhteiskunnan taloudellisen rakenteen mystifioituminen ei ole pelkkä tulos kapitalismin puolustelijoiden kekseliäästä viisastelusta: nämä mystifioinnin täysinoppineet ovat itse kapitalistisen tuotantotavan erityinen tuote, heidän älyllinen toimintansa — henkisen tuotannon ideologinen muo-

to kapitalismin oloissa, heidän tietoisuutensa — heijastus siitä yhteiskunnasta, jossa he elävät.”¹⁸

Irrationalismin filosofiat ovat lopuksi voitettavissa vain mullistamalla ne yhteiskuntasuhteet, jotka tuottavat työn vieraantumisen, toiminnan tarkoittamattomien seuraamusten ylivallan, arkielämää värittävät epäjärjen ilmentymät. Ensimmäisenä askeleena tähän on — tietysti — kokemuksesta ammentava ja samalla sen pintaa syvemmälle menevä olojen järkiperäinen erittely. Sen toteuttamisessa materialismin ja irrationalismin filosofioiden vastakohta on sovittamaton. Irrationalismin kaikki muodot torjuvat objektivisen maailman, luonnon ja yhteiskunnan kehityksen lainmukaisuuden, sen tiedostettavuuden ja vaikutettavuuden — sanalla sanoen: *materialismin*. Sulkiessaan tiedonkyvyn ulkopuolelle mahdollisuuden paljastaa kapitalismin sisäisen kehityksen lait ja tätä kehitystä eteenpäin sysäävät ristiriidat irrationalismi saa kapitalistisen järjestelmän ”epäsuoran puolustelun” luonteen. Jos vieraantuminen on itse ihmisen olemukseen kuuluva, kohtalonomainen asia, jos ihminen on ”maailmaan heitetty”, on selvää, ettei irratiinaalisuuden kokemusten reaalisien pohjan materialistinen erittely, kuten ilmiön syihin puuttuminenkaan, ole mahdollista.

Marxismin suhde järjen ja epäjärjen oppeihin saattaa siten vaikuttaa paradoksiselta. Yhtäältä marxismi omaksuu porvariston nousukauden klassisessa filosofiassa sanoiksi puetun järjen haasteen ja pyrkii siihen vastaamaan. Sehän on — Engelsin sanoin — osa ”työväenluokan teoreettista perintöä”. Toisaalta, jos valinta olisi tehtävä myöhemmän porvariston rajoitetun järjen ja sitä täydentävän epäjärjen väliltä, lieene tapauksia, joissa epäjärjen filosofiat heijastavat kapitalismin todellisuutta rajoitetun järjen oppeja todennukaisemmin. Nämä tapaukset eivät kuitenkaan ole ainoita. Epäjärjen filosofioissa on myös suoraa imperialismin apologiaa ja fasisminkin käyttöainesta.

Dialektiikka, humanismi ja tieteellinen maailmankatsomus

Porvarillisen maailmankuvan pirstoutuneisuuden tilalle marxismi asettaa vaatimuksen ehyestä, tieteellis-filosofisesta maailmankatsomuksesta.

Sellainen maailmankatsomus ei koskaan voi olla valmis vaan uuden tutkimuksen ja karttuvan yhteiskunnallisen kokemuksen mukana kehittyvä, korjattava, jatkuvasti rikastuva.¹⁹ Tämä on tärkeä seuraamus ensinnäkin maail-

18. Oizerman, 'The Rational...', ss. 43—4.

19. T. I. Oizerman, 'The Problem of the Scientific Philosophical World-Outlook', Philosophy in the USSR, Moscow 1977.

mankatsomuksen ja tieteen läheisestä kosketuksesta ja vuorovaikutuksesta. Tieteiden tulosten ja metodien tulkitseminen, yleistäminen ja asettaminen puitteisiinsa tietämyksen historiassa ja kokonaisuudessa johtavat säännöllisesti filosofis-maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin. Marxismi ei rajoita tieteen filosofiaa yleisen metodin loogiseen rekonstruktion. Tieteenhistoria osoittaa, miten filosofinen ajattelu monesti on ollut tärkeää jopa konkreettisten tutkimustulosten ennakoijana, tutkimuksen uusien suuntien viitoittajana ja tieteellisen mielikuvituksen vapauttajana. Toisaalta taas uudet tulokset ovat voineet antaa aiheen filosofian täsmennyksiin ja uudelleenarviointeihin. Tieteellisen filosofian ajatus edellyttää näillä linjoilla tieteiden ja filosofian läheistä liittolaissuhdetta. Marxisin filosofia pyrkii sen edistämiseen tietoisesti.

Samalla marxismissa nähdään filosofialla humanistinen tehtävänasettelu. Se edellyttää filosofian olevan tietynlaisessa suhteessa yhteiskunnalliseen käytäntöön ja ihmisjoukkojen jokapäiväiseen kokemukseen: tämän tulkitsemista, tiivistämistä ja yleistämistä. Maailmankatsomuksellisten tehtäviensä vuoksi filosofia on myös yhteiskunnallisen tietoisuuden muoto. Se on aina ollut sitä — heijastanut yhteiskunnallista olemista, muotoillut ideaaleja ja päämääriä, pitäytynyt menneeseen tai ennakoitunut tulevaa. Marxismissa se pyrkii olemaan tätä ensimmäisen kerran täysin tietoisesti. Marxisin materialismia, sen tietoteoreettista realismia, erottaakin aikaisemmista tai rinnakkaisista vastaavanlaisen tietoteorian muodoista sen käytännön kriteeri. Marxisin filosofian tietoisesti luokkakantainen luonne ei tieteellisenä filosofiana olisi mahdollinen ilman aivan erityistä edellytystä: työväenluokan kannalta objektiivisen tietämisen intressi ja yhteiskunnallinen intressi ovat toisiaan tukevat ja vahvistavat.

Näistä luonnehdinnoista ei pidä tehdä sitä johtopäätöstä, että kyseiset asiat olisivat marxismille erotuksesta samaa. Dialektinen ykseyden ajatus tuntee myös eron. Tieteellinen filosofia ei merkitse tieteiden ja filosofian erojen hävittämistä, tieteellis-filosofinen maailmankatsomus ei merkitse filosofian ja maailmankatsomuksen erojen hävittämistä.²⁰ Kysymys ei ole samastumisesta, vaan oleellisesta keskinäisyhteydestä.

Pääoman esityössään 'Grundrissessä' Marx huomautti, että kapitalismin oloissa ihmisen päämääräksi tulee tuotanto ja tuotannon päämääräksi rikkaus. Marx näki historian tekemisen perustuvan — voisi sanoa — historian itsensä prosessiin, elämään, liikkeeseen ja sen lainmukaisiin edelly-

tyksiin. Siis mikä tästä eteenpäin? Marx kysyi: "Mutta in fact, kun rajoittunut porvarillinen muoto riuhtaistaan pois, niin mitä muuta rikkaus on kuin yleisen vaihdon kautta syntynyttä yksilöiden tarpeiden, kykyjen, nautintojen, tuotannollisten voimien jne. yleispätevyyttä? Yhtä hyvin niin sanottua luontoa kuin ihmisen omaa luontoa koskevan luonnonvoimien inhimillisen hallinnan täysipainoista kehittymistä? Ihmisen luovien taipumusten ennen näkemätöntä kehittämistä ehtonaan vain edellä käynyt historia, joka tekee sinänsä päämääräksi tämän kehityksen kaikinpuolisuuden, so. kaikkien inhimillisten voimien kehittämisen sellaisenaan eikä ennalta asetetulla mittapuulla mitattuna?"²¹

Tämä "ihmisen sisimmän kaikinpuolinen edelleen kehittäminen", kuten Marx sanoi, ilmeni kuitenkin porvarillisen tuotannon kaudella typistymisenä ja vieraantumisenä. Ihmisten kehittyminen omana päämääräänään tulee Marxin mukaan tavaratuotannon yhteiskunnassa uhratuksi vieraille, kannaltaan vastakkaisille tarkoituksille. Porvarillisen yhteiskunnan alkuun panema kaikkien erityisten ja yksipuolisten tarkoitusten alas repiminen, joka olisi voinut saada myönteisen merkityksen osoituksena ihmisolemuksen kypsymisestä yleispätevyyteen, kääntyi rajoittuneessa porvarillisessa muodossaan muuksi.

Humanistinen tavoite ihmisolemuksen kehittymisestä ei siten ollut Marxille pelkkä aineeton ihanne, vaan se perustui toisaalta itse yhteiskunnan ja sen uumenissa mutoutuvan tuotannollisen elämän kehittymisedellytyksiin, toisaalta oli nykyisen yhteiskunnallisen muodon rajoittama — siinä ristiriitä, sisällön ja muodon ristiriitä, joka vaati ratkaisukseen korkeampaa, pitemmälle kehittynyttä yhteiskunta- ja tuotantomuotoa. Tämäntapaisten näkemysten ja tarkastelumenetelmien, materialistisen teorian ja sen dialektiikan varaan rakentuu nähdäkseni se, mitä voidaan nimittää marxismin reaaliseksi humanismiksi.

Vastaavasti tiedettä ja sen yhteiskunnallista käyttöä tarkastellessaan Marx ei yhtynyt sen enempää ennalta muodostettuun sokeaan kammoon kuin ihastukseenkaan, vaan alisti tämänkin ilmiön materialistis-dialektiseen erittelyyn. People's Paper-lehdessä Marx kirjoitti vuonna 1856: "Toisaalta ovat heränneet eloon teolliset ja tieteelliset voimat, joista ei millään ihmiskunnan historian aikaisemmalla kaudella ollut aavistustakaan. Toisaalla on rakkion oireita, jotka painavat verrattomasti varjoon Rooman valtakunnan viimeiseltä ajalta selostetut kauhut. /.../ Aikanamme jokainen olio näyttää olevan raskaana vastakohdastaan. Nä-

21. K. Marx: Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie, Berlin 1953, s. 387.

emme, että koneistus, jolla on ihmeellinen kyky keventää ja tehdä hedelmällisemmäksi ihmistytöä, tyypistää sitä ja puristaa uupumukseen. Rikkkaiden uudet lähteet muuttuvat oudosta lumouksesta puuteen lähteiksi. Tieteen voitot näyttävät tulevan ostetuiksi luonteen menetyksillä. Ihmisen alistaessa luontoa näyttää ihminen tulevan toisen ihmisen tai oman halpamaisuutensa orjuuttamaksi. Jopa tieteen puhdas valo näyttää voivan loistaa vain tietämättömyyden pimeätä taustaa vasten.²²

Marx nosti esiin kysymyksen tieteen ja työväenluokan suhteesta osana kapitalistisen yhteiskunnan perusvastakohtaa: "Vastakohta toiselta puolen nykyaikaisen teollisuuden ja tieteen ja toiselta puolen nykyaikaisen kurjuuden ja rappion välillä, tämä tuotantovoimien ja yhteiskuntasuhteiden vastakohta on aikanamme käsinkosketeltava /.../ tosiasiassa. /.../ Me tiedämme, että yhteiskunnan uudet voimat, päästäkseen oikein vaikuttamaan, tarvitsevat vain uusia ihmisiä hallitsijoihinsa — ja sitä ovat työläiset."²³

Marx tähtäsi kapitalismin ristiriitojen paljastamiseen ja samalla niiden lumouksen hälventämiseen osoittamalla niiden syyt ja kehittymisen lainmukaisuudet, pohjan luomiseen materialistiselle, tieteelliselle ratkaisulle ja kootakseen ne inhimilliset voimat, joiden historiallisena kutsumuksena oli kumota vastakohtiinsa typistynyt yhteiskunta. Näissä toimivissa ihmisissä lopulta piilee, kuten Manfred Buhr tiivistää, "materialistisen dialektiikan historiallinen voima".²⁴

Tietoisuudella on marxilaisen käsityksen mukaan kyky muodostaa luokkayhteiskunnassakin aatteita, jotka viittaavat tämän yhteiskunnan yli ja odottavat toteutumistaan luokattomaan yhteiskuntaan siirryttäessä. Näihin aatteisiin kuuluvat ennen muuta humanismin aatteet ja perintö. "...kommunismi on humanismin toteuttamisen prosessi", Buhr luonnehtii.²⁵

Filosofialla on maailmankatsomukseen nähden suhtellinen itsenäisyytensä, sisältöä, joka ei pelkisty ideologiaksi. Tähän perustuu se, että marxismi voi omaksua ja työstää edelleen aikaisempien aikakausien, myös porvarillisen kauden perintöä ja filosofiaa. Mitään luovista luokkien ja niiden ideologioiden välitse, kolmannen tien ideologiaa tämä ei merkitse. Sellaista marxismi ei tunne.

22. MEW, Bd. 12, ss. 3—4.

23. Sama.

24. Buhr: Vernunft-Mensch-Geschichte, s. 221.

25. Sama.

Usein sellaista on kuitenkin esitetty juuri humanismin nimissä. Myöhäisporvarillinen subjektivismi esiintyy kernaasti humanismina ja vaatii marxsimin korjaamista omaan suuntaansa. Tämän vuosisadan ideologisten kamppailujen uutuutena on todella porvarillisen ideologian pyrkimys tunkeutua työväenluokan maailmankatsomuksen sisälle ja riistää siltä sen luokkakantainen ja vallankumouksellinen luonne. Humanismin katsotaan tällöin vaativan ihmisen irroittamista luokkasuhteistaan, ihmisen asettamista historian ja yhteiskunnan ulkopuolelle. Tietoteoreettisesti tämä tapahtuu torjumalla marxismin materialismi ja sen ratkaiseva merkitys, asettamalla lainmukaisuus ja luovuus, tieteiden objektiivisuusvaatimus ja yhteiskunnallinen praxis mekaanisesti toisiaan vastaan, korvaamalla materialistinen historiankäsitys tarvittaessa vaikka ääri vallankumouksellisella luottamuksella tässä ja nyt tapahtuvan spontaanin toiminnan kaikkivoipaisuuteen. Marxismin kannalta sekä myöhäisporvarillinen pessimistinen subjektivismi että supervallankumouksellinen utooppisuus ovat epäonnistuneita tapoja puhalttaa henkeä humanismin perinteen aikansa eläinsiiin tai vääristyneisiin puoliin. Humanismin ajankohtainen sisältö on toisaalla, reaalisessa humanismissa, joka vastaa järjen haasteeseen ja pyrkii vapauttamaan ihmisen tarvasuhteiden herruudesta.

Uuden tyypin järkipärisyyss

Ihmisarvo, rauha, tasa-arvo, vapaus, veljeys ja todelliset ihmisoikeudet ovat sitä marxismin kannalta ajankohtaista humanismin perintöä, jonka toteuttamista subjektivismin ja irrationalismin ainesten kritiikitön omaksuminen ei edistä vaan vaarantaa.

Marxismin uuden tyypin järkipärisyyden käsite on näitä koskevan oikean ymmärtämyksen saavuttamiseksi ensiarvoisen tärkeä. Järjen ajatus ei ole marxismin filosofian ydin. Sen kohottaminen filosofian perustavimmaksi käsitteksi olisi idealismia, paluuta klassiseen porvarilliseen filosofiaan. Tästä huolimatta järjen käsitellä on marxismille erityinen, tärkeä merkitys.

Materialismina marxismin filosofia ei voi myöntää järkeä olevan olemassa inhimillisestä toiminnasta riippumatta. Järki on inhimillinen kyky. Sellaisena se on, kuten ihmisen olemus ylipäänsä, yhteiskunnallinen ja historiallinen tuote.

Määritellesään järkipärisyyttä spesifisti inhimilliseksi ominaisuudeksi ja tuotteeksi Oizerman erottaa toisaalta tietoisuudesta ja tahdosta riippumattoman elollisten organis-

mien tarkoitusperäisyyden, teleologisuuden, toisaalta ihmiselle ominaisen tietoisien ja päämäärällisen toiminnan, joka edellyttää subjektin. "Niinpä järkipäiväinen toiminta ei pelkästään ole tarkoitusperäistä, vaan ennen kaikkea päämääriä muotoilevaa. Se edellyttää subjektin, tietoisuuden, ajattelun, tiedostuksen, päämäärän mielekkään valinnan ja harkitut teot sen saavuttamiseksi." Oizerman antaa tässä suuren merkityksen sille työprosessin analyysille, jonka Marx Pääomassa esitti: "Tietoisena ja järkipäiväisenä toimintana työllä on oma sisäinen suunnitelmansa, joka säätelee, välittää ja kontrolloi ihmisen ja luonnon välistä aineenvaihduntaa, luo henkisiä malleja aiotuista teoista ja niiden tuloksista. Jos lisäämme, että työ on luonteeltaan yhteiskunnallisesti välttämätöntä toimintaa, lienee selvää, että sitä voidaan pitää kaiken järkipäiväisen mallina."²⁶

Materialistinen järjen käsite on sidoksissa inhimilliseen toimintaan ja sen muuttuviin yhteiskunnallisiin muotoihin. Järjen käsitteen historiallistaminen, luopuminen sen sitomisesta kiinteisiin ja muuttumattomiin mittapuihin, on sen dialektisen tarkastelun edellytys. Eritellesään historiassa esiintyneitä tieteellisen rationaalisuuden suuria päätyyppejä — aristotelista, kartesiolaista ja marxilaista — Jindřich Zelený panee erityisesti painoa sille, että erotukseksi porvarillista maailmankuvaa hallitsevasta kartesiolaisesta, teknisestä ja epähistoriallisesta järkipäiväisyyden tyypistä marxilainen järkipäiväisyyskäsite on historiallinen ja praktinen.²⁷

Nuori Georg Lukács ja eksistentiaalihermeneutiikan perustaja Martin Heidegger näkivät Diltheyn elämänfilosofian jälkiä kulkien luonnontieteellisen ajattelutavan muodostavan teknisen ja manipuloivan luonteensa takia uhkan ihmisten jokapäiväiselle elämälle. Sama kaiku — vaikkakin heideggerilaisia juuriaan häpeillen — on myöhemmissä frankfurtalaisissa teorioissa luonnontieteiden väitetyt "teknisen tiedonintressin" vastapainoksi asettuvista vapauttavista tiedonintresseistä. Heidegger totesi, ettei paljonpuhuttu atomipommi ole luonnontieteiden tuotteena vaarallisin. Sitä on luottamus siihen, että "luonnonenergian rauhanomaisen vapauttamisen, uudelleenmuokkaamisen, varastoimisen ja ohjaamisen avulla ihminen voisi tehdä ihmisenä olemisen kaikille siedettäväksi ja kokonaisuutena ottaen onnelliseksi".²⁸ Miksi näin? Tieteellinen ajattelu vieraannuttaa ja esineellistyyttää. Tietoisuus, joka on omaksunut

26. Oizerman, 'The Rational...', s. 30.

27. J. Zelený: Die Wissenschaftslogik bei Marx und 'Das Kapital', Berlin 1968; J. Zelený: Studien über Dialektik (Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica LVII), Praha 1975.

28. M. Heidegger: Holzwege, Frankfurt am Main 1957, s. 271.

objektiivisen tieteellisen ajattelun periaatteet, tuntee itsensä maailmassa kodittomaksi. Tältä pohjalta Heidegger alisti kartesiolaisen metafysiikan kritiikkiinsä.

On heti todettava, että marxilainen analyysi yhtyy siihen, että tieteellisen järkiperäisyyden tyyppi on merkityksellinen jokapäiväisen ajattelun ja elämän kannalta. Zelený myöntääkin Heideggerin kritiikin kartesiolaisuutta vastaan olevan oikeassa siinä, ettei subjektin ja objektin abstrakti vastakkainasettelu, subjektivismi ja objektivismi kaksinpeli, tyydytä tarpeitamme.²⁹ Tästä tehtävät johtopäätökset poikkeavat marxismissa kuitenkin jyrkästi Lukácsin ja Heideggerin lääkityksistä. Tieteellisen ajattelun objektiivisuuden hylkäämisestä ei marxismin kannalta voi olla kysymys. Tarvitaan päinvastoin entistä syvemmin objektiivista ajattelua. Filosofian viikkoissaan Lenin esitti, kuten Zelený huomauttaa, "käsitteilyn objektiivisuuden" dialektiikan peruspiirteeksi.³⁰ Materialismi merkitsee materiaalisen maailman myöntämistä tietoisuudestamme riippumattomaksi ja siihen nähden ensisijaiseksi, tiedon heijastusluonteen myöntämistä. Objektivismi kritiikki esimerkiksi pelkistämällä maailma tietoisuutemme tai inhimillisen subjektiivisuuden muodostamiseksi merkitysrakenteiksi ei siten voi olla marxilaista kritiikkiä.

Toisaalta on todettava, että marxismin tietoteoreettinen uutuus ei piile tiedon heijastusluonteen myöntämisessä, vaan tämän heijastuksen luonteen määrittämisessä erityisellä tavalla. "Materialistisen dialektiikan ytimekseen omaksuva ajatustapa on aikaisempia lähestymistapoja objektiivisempi pääasiassa sen vuoksi, että se yhdistää yleisen käsityksen kaiken olevaisen prosessinomaisesta luonteesta ajattelun ja ihmisolemuksen praktisen perustan oivaltamiseen. Kumpikin ovat välttämättömiä tieteellisesti objektiivisen ajattelun uuden tyylin synnylle. Sen olemiskäsite ei osoittautu rikkaammaksi ja syvemmäksi pelkäämään siksi, että luonnollinen liike käsitetään laadulliseksi muuntuvuudeksi ja kehitykseksi, vaan myös sen vuoksi, että subjektin ja objektin prosessinomainen ykseys omaksutaan objektiivisen teoreettisen tarkastelun kohteeksi. Huomion kiinnittäminen ihmisen maailmaa muuttavan toiminnan ja ihmisen itsensä muuttamisen yhtenemiseen on uuden ajatustavan peruspiirteitä."³¹

Nämä Zelenýn huomautukset tähtäävät marxilaisen tie-

29. J. Zelený: Creativity and Science: Remarks on the Dialectico-Materialist Type of Rationality (Institute for Philosophy and Sociology, Czechoslovak Academy of Sciences), Prague 1978, ss. 10—11.

30. Mt., s. 15.

31. Mt., s. 5.

toteorian yhteiskunnallis-historiallisen luonteen painottamiseen marxismia aikaisemmasta materialismista erottavana piirteenä. Kysymys on siten materialismin syventämisestä uudella ulottuvuudella, sen objektiivisuuden lisäämisestä, ei hylkäämisestä. Tältä pohjalta Zelený katsoo mahdolliseksi arvostella sekä kartesiolaisen järkiperaisyystyyppin objektivismia että sitä vastaan kapinovia subjektivismiin, relativismiin ja irrationalismiin filosofoita.

Kartesiolaisen rationaalisuustyyppin ja marxismin uuden rationaalisuustyyppin ero ei myöskään piile siinä, että ensin mainittuun liittyvä käytäntö olisi hyötyyn ja luonnonhallintaan tähtäävä, kun taas marxismin käytännössä tällainen kielletäisiin. Abstrakti, summittainen luonnonhallinnan tavoitteen kieltäminen "manipuloivan" asenteen ilmauksena ei sovi yhteen sen marxismin vaatimuksen kanssa, että asioita tulisi tarkastella konkreettis-yhteiskunnallisesti. Esitetäessä mainitunlaisia väitteitä on teorian ja käytännön suhde marxismissa käsitetty väärin. Marx itsehän näki "Grundrissessä" ja muuallakin humanismin aineellisen perustan kypsymisen edellyttävän yhtä hyvin "niin sanottua luontoa kuin ihmisen omaa luontoa koskevan luonnonvoimien inhimillisen hallinnan täysipainoista kehittymistä".

Marxismissa ei ole kysymys käytännön rajoittamisesta tekniseen luonnonhallintaan, Descartesin haaveesta ja sen toteuttamisesta kapitalistisesta maailmasta omaksutussa muodossa, mutta ei myöskään tieteellis-teknisen prosessin torjumisesta uhkana ihmisen olemukselle, persoonallisuuden vieraannuttavana ja "kodittomuutta" tuottavana asiana. Ajatus luonnontiteistä jotenkin kaipaasti tekniseen tiedonintressiin sidottuina ei ylipäänsä vastaa marxilaista tieteenkäsitystä. Vaikka luonnontieteisiin liittyy jokapäiväisen elämän perusteisiin saakka ulottuva tekninen käytäntö, tätä ei marxismin kannalta pidä tulkita siten, että se sulkisi pois intressin tietämiseen sinänsä sekä luonnon-tieteiden tulosten maailmankatsomukselliseen tulkittamiseen ja vleistämiseen. Päin vastoin, se voi tarjota siihen vahvasti lisää motivaatiota.

Marxismin kannalta on yksipuolisesti teknistä järkiperaisyyskäsitettä arvosteltaessa ratkaisevinta se, mihin luonnonhallinta perustuu ja mistä se määräytyy. Teemmekö itsemme "luonnon herraksi ja omistajaksi" kapitalismin herrojen ja omistajien, monopolien eduista lähtien vai lähemmekö klassisen humanismin jatkuvasti ajankohtaisen haaveen mukaisesti suuren enemmistön eduista? Tai korvaammeko ylipäänsä herruuden ja omistamisen luonnonvoimien inhimillisellä hallinnalla, josta Marx puhui? Zelený toteaa, että "maailmasta tulee

ihmisen koti lakatessaan olemasta sellaisen hyväksikäytön ja hallinnan kohde, joka perustuu olennaisesti tavarasuhteiden määräämään hyötytarkasteluun". Reaalisen humanismin elämänasenteelle alistettuina hyöty ja hallinta saavat uuden historiallisen luonteen, joka poikkeaa kapitalismille ominaisesta tavarasuhteiden määräämästä. Marxisin uudessa järkiperaisyyden tyypissä "tekninen ajattelu muodostuu historiallis-praktiselle ajattelulle alistetuksi osaksi".³²

Samalla on tärkeä havaita, että tieteellinen maailmankatsomus ei marxismin uuden, yhteiskunnallis-historiallisessa käytännössä perusteltavan humanisminsa takia enää voi merkitä tieteellisyyttä tai tieteellistä ajattelua missään positivistisessa, sokean tieteisuskoisessa merkityksessä. Teoreettis-älyllistä maailman tiedostamista ja henkistä omaksumista täydentää ja syventää reaalissa humanismissa aivan oleellisella tavalla maailman esteettinen, moraalinen ja myös tunteenomainen omaksuminen. Tästä puhuessaan Zelený viittaa Aristoteleen lausumaan, jonka mukaan runollinen ajattelu on totuudellisempaa kuin teoreettinen. Hän katsoo, että tämä näkemys voidaan hyväksyä siinä mielessä, että "tieteellisen ja kirjallisen-taiteellisen ajattelun toisinaan keskinäisesti täydentävällä ja toisilleen yllykkeitä antavalla luonteella on kasvava merkitys ihmisen reaalisen humanistiselle itsekehitykselle, joka toteutuu ihmisvoimin maailman monipuolisessa henkisessä omaksumisessa ja muuttamisessa".³³

Luonnonvoimien inhimillisen hallinnan vaatimus koskee myös ihmisen omaa luontoa. Tässäkin irrationalisti aivan oikein toteaa, että inhimilliset tunteet, impulssit, motiivit määrättyvät usein aivan muusta kuin järjestä, mutta tämän jälkeen hän, kuten Oizerman huomauttaa, "kiistää järkevyyden".³⁴ Materialisti sitä vastoin katsoo, että ihmisten tekoja ja tunteuksia määräävät motiivit ja elinolot — ylipäänsä lainmukaisuudet, joita ihmistieteet voivat tutkia. Torjuessaan yleisesti ihmisen järkiperaisyyden irrationalisti samalla kieltäytyy etsimästä syitä ihmisen käyttäytymisen irrationalisuuteen. Näin irrationalismin filosofiat ovat tekemässä myös ihmistä itseään koskevien "luonnonvoimien inhimillistä hallintaa", itsetiedostuksen ja itsehallinnan kehittymistä mahdottomaksi.

Ihmistvön ja toiminnan seuraamusten reaalisen irrationalisuuden voittaminen edellyttää järjestettyä ja järjestäytynyttä taistelua tämän nimenomaisen tarkoituksenperän hyväksi. Uuden tyyppin järkiperaisyyteen sitoutunut marxilainen humanismi on tämän taistelun todellisen historiallisen liikkeen teoreettinen ilmaus.

32. Mt., ss 12—3.

33. Mt., ss. 13—4.

34. Oizerman, "The Rational . . .", s. 36.

Keskustelua

Armeijan kehittämis- suunnasta kamppailtava jo nyt

Väitin artikkelissani Suomen armeija ja demokraattinen liike (Soihtu 6/78), että on huomattavasti helpompaa puhua armeijan luokkaluonteesta teoriassa kuin laatia demokraattinen toimintaohjelma armeijan taantumuksellisen käytön estämiseksi. Sekä Pauli Toikan (Soihtu 1/79) että Folke Sundmanin (Soihtu 2/79) kommentit tuntuvat vahvistavan tämän. Tällä suunnalla onkin syytä jatkaa keskustelua — samalla kun olisi laajennettava armeijan luokkaluonteen paljastamista Tiedonantajan lukijapiiriä laajemmallekin.

Mikä on utopismia?

Sundman kirjoittaa, että ajatus Suomen armeijan osallistumisesta imperialismin vastaiseen taisteluun on lähinnä utopistinen. Sama ajatus esiintyy myös Toikalla. Omassa artikkelissani lähdin siitä, että Suomen porvariston on erittäin vaikeaa toteuttaa YYA-sopimusta sotilaallisissa kriisissä, mutta en sulkenut pois sitäkään mahdollisuutta, että armeijaamme käytettäisiin imperialistisen liittoutuman hyökkäystä vastaan. Eikä tämä olisi ensimmäinen kerta, kun kapitalistisen maan armeija pakotetaan yhteistyöhön sosialistisen maan armeijan kanssa yhteistä imperialistista vihollista vastaan. Vaikka imperialistiset valtiot panivat vastaan toisen maailmansodan aikana, oli fasisminvastai-

nen liittoutuma pakko muodostaa. Ja tulipa myös Suomen armeijalle pakkotilanne, jossa aseet suunnattiin Neuvostoliiton sijasta entistä läheistä liittolaista, Hitler-Saksaa vastaan vuonna 1944. Miksi siis suljettaisiin tulevaisuuden osalta pois samankaltainen mahdollisuus? Artikkelissani vielä korostin, ettei meidän tarvitse etukäteen tietää, tuleeko eteen vielä samanlaista mahdollisuutta: joka tapauksessa meidän linjamme on se, että armeijan ainoa hyväksyttävä käyttö (urheilukilpailujen järjestysmiestehtävien yms. lisäksi) on toiminta imperialismia vastaan.

Sundman on sitä mieltä, että imperialismin vastaisuus johtaa "väistämättömään varustelulinjaan" ja toteutuessaan vetää Suomen entistä tiiviimmin mukaan kansainvälisten strategisten spekulatioiden piiriin. Tämä on vakava erehdys. Ensinnäkin jos imperialismien vastaisuus nähdään vaihtoehtona nykyiselle puolustuspolitiikalle, merkitsee se jyrkkää varustelun vähentämistä — eihän tarvitse valmistautua sotaan Neuvostoliittoa vastaan eikä demokraattisen liikkeen tukahduttamiseen. Tämän mukaisesti esitin myös artikkelissani konkreettisia suuntia, missä varustelua ja "kriisijärjestelyjä" voidaan purkaa.

Toiseksi Suomi on jo nyt kansainvälisten strategisten spekulatioiden kohde — lukekaamme vain NATO:n julkisiakin asiakirjoja toiminnasta Murmanskin ja Leningradin suunnalla. Jos Suomi asetuu selkeämmin YYA-sopimuksen mukaiselle puolustuspoliittiselle linjalle, ei se lisää spekulatiota, korkeintaan muuttaa niiden sisältöä: NATO:n piirissä todennäköisesti vähenee halukkuus hyökkäävään politiikkaan Pohjois-Kalotin alueella. Jos asennoidumme Sundmanin tavoin Suomen puolustuspolitiikan muuttamiseen, joudumme helposti koko Pohjolaa ajatellen sellaiseen ajatukseen, että mikä tahansa muutos Pohjolan "status quossa" olisi vaarallinen. Tällöinhän emme voisi

esimerkiksi tukea Norjan vasemmiston, mm. Sundmanin veljesjärjestön AUF:n, vaatimusta Norjan irtautumisesta NATO:sta.

Armeija vai rajavartiolaitos?

Sekä Toikan että Sundmanin esittämä ajatus rajavartiolaitoksen tapaisesta ja ko-koisesta armeijasta saattaa olla varsin hyvä, ainakin asetettuna vastakkain virallisen puolustuspolitiikan linjan kanssa, joka on merkinnyt puolustusmenojen ja epädemokraattisen "kriisivalmiuden" val-
tavan nopeaa lisääntymistä 1970-luvulla ja lupaa vielä hurjempaa kehitystä 1980-luvulla. Mutta eikö se ole itse asiassa samanlainen "utopia" kuin armeijan imperialisminvastaisuuskin? Eikö se parhaimmillaankin voi olla vain ajatus siitä, m i h i n s u u n t a a n armeijaa ja puolustuspolitiikkaa pitäisi kehittää. Ja tällöin ajatuksessa on ainakin kaksi isoa puutetta: ensinnäkin se suuntaa huomion armeijan tehtävistä sen määrälliseen suuruuteen. Toiseksi ajatus ei anna mitään osuviitaa siitä, miten tähän tavoitteeseen päästään. Lisäksi voitaisiin kysyä, mitä konkreettisesti rajavartiolaitoksen tapaisuudella tarkoitetaan: johtaisiko se vakinaisen henkilökunnan lisäämiseen vai perustuisiko sekin jonkinlaiseen asevelvolisuuteen, olisiko ilmatorjuntaa, tykistöä, ilmavoimia, laivastoa? Mitkä olisivat laitoksen suhteet NATO:on? Mikä olisi sen suhde poliisiin tai mahdollisuus sen käyttämisestä demokraattista liikettä vastaan?

Itse olin artikkelissani ja olen edelleen sitä mieltä, että keskustelua armeijan määrällisestä suuruudesta ei pidä irroittaa keskustelusta armeijan tehtävistä. Siksi en pitänyt mahdollisena enkä tarpeellisenä määritellä jotain optimikokoa Suomen armeijalle, vaan suuntaviivoja, joiden pohjalta voidaan yhtä aikaa arvioida armeijan suuntautumista ja varusteluta-

soa. Tältä pohjalta voidaan myös löytää huomattavasti laajemmat liittolaispolitiikan mahdollisuudet, kuin linjalta, joka pitää armeijaa kielteiseen toimintaan determinoituna. Kun Toikka ja Sundman löytävät liittolaisia vain niistä, jotka ha-luavat heikentää armeijaa, on mielestäni liittolaisia etsittävä myös esim. 1) niistä, jotka katsovat voimakkaan armeijan tarpeelliseksi kansainvälisen tilanteen vuoksi, mutta ovat valmiit vastustamaan epädemokraattisia krüsiijärjestelyjä, joilla ei ole mitään tekemistä armeijan ulkopoliittisen käytön kanssa, 2) niistä, jotka eivät ymmärrä armeijan muodostamaa sisäpoliittista vaaraa, mutta ovat valmiit kehittämään Suomen ulkopoliittikkaa johdonmukaisesti YYA-sopimuksen pohjalta ja 3) niistä, jotka näkevät muun kuin imperialisminvastaisen linjan sotilaallisesti kestävämmäksi.

Kun tutkitaan nykyistä puolustuspolitiik-tista ja yleistä tilannetta, huomataan, miten keskeistä on huomion kiinnittäminen liittolaispolitiikkaan: muuten emme kykene hajottamaan sitä rintamaa, jonka oikeisto on saanut kootuksi "puolueetto-man puolustuspolitiikkansa" taakse. Muistakaamme esimerkiksi, että HAWK-määrärahoja vastaan budjettikäsittelyssä äänesti vain 12 kansanedustajaa 200:sta tai että viimeisessä parlamentaarissa puolustuskomiteassa Toivo Åsvik jäi yksinään vastustamaan "puolueettoman puolustuspolitiikan" linjaa.

Armeijan demokraattinen valvonta?

Armeijan demokraattisessa valvonnessa on tietysti kysymys myös parlamentaari-sen koneiston tekemistä poliittisista päätöksistä, kuten Sundman kirjoittaa. Murta neutralointia ei ratkaista vielä sillä, että parlamentissa säädetään laki, jonka mukaan armeijalla ei ole sisäpoliittisia toimivaltuuksia tai että demokraattisella

liikkeellä on perusteellisiakin tietoja armeijasta. Ei Pinochetillakaan ollut lakisäätteisiä valtuuksia kaappaukseen, hän joutui rikkomaan perustuslakiakin.

Demokratittinen valvonta ja neutralointi on paljon laajempi tehtävä: pitää estää, ettei armeijaa käytetä sen paremmin laillisesti kuin laittomastikaan demokratiaa vastaan. Siinä ratkaisevaa on poliittinen voimasuhde koko maassa ja myös armeijan sisäinen voimasuhde. Jos me pyrimme eristämään armeijan myös siinä mielessä, ettemme halua käyttää vaikutusmahdollisuuksia armeijan henkilökuntaan, muodostuu armeijan sisäinen voimasuhde epäedulliseksi varsin helposti. Siksi neutralointi on täysin eri asia kuin eristäminen.

Mukaan reserviläisjärjestöihin?

On jyrkästi vastustettava Toikan käsitystä reserviläisjärjestöjen toimintaan osallistumisesta. Eikä kysymys ole vain siitä, että en ole, vastoin Toikan kirjoituksen väitettä, esittänyt mitään sellaisia tietoja, joiden mukaan reserviläisjärjestöt eivät kärsisi "samasta näköalattomuudesta ja passiivisuudesta kuin koko kapitalistinen maailma".

Toikka esittää, että pitäisi mennä mukaan reserviläisjärjestöjen toimintaan 1) jotta niitä voitaisiin valvoa, kun niiden lakkauttaminen näyttää epärealistiselta ja 2) koska niiden kautta saisi kanavan joukko-osastojen toimintaan ja henkilökuntaan tutustumiseksi.

Reserviläisjärjestöjen toiminnan suunnasta päättää suurpääoma, ennen kaikkea suojeluskuntajärjestöjen perinnöllä rakennetun Maanpuolustuksen Tuki ry:n kautta. Tätä sidosta ei voida katkaista menemällä mukaan järjestöjen toimintaan. Tämän vuoksi mukana olo toiminnassa olisi vain mukana oloa, ei valvontaa. Sen sijaan joutuisi itse, ja tulisi hyväksikäytetyksi myös muiden vetämiseksi, suur-

pääoman valvomaan toimintaan. Jos Toikan tieto siitä, että nuoret vain vähäisessä määrin liittyvät reserviläisjärjestöjen toimintaan pitäisi paikkansa, olisi eristämislinja osittain onnistunut ja sitä pitäisi senkin vuoksi jatkaa. Reresviläisjärjestöt itse väittävät, että yli 10 % nuorista reservin vänrikeistä liittyy järjestöihin. Myöhemmin mm. työnantajan painostuksesta saatta liittyminen olla jopa laajempaa.

Se kanava, jonka reserviläisjärjestöjen kautta saisi joukko-osastoihin ja henkilökuntaan, on sisältönsä puolesta kontrolloitu sekä reserviläisjärjestöjen että joukko-osastojen taholta. Varmaan tätä kautta pääsisi yhteisiin ampuma- ja autokilpailuihin, saunailtoihin ja ryyppäjäisiin. Mutta mitä hyötyä siitä olisi?

Jos meiltä sen sijaan löytyy voimavaroja yhteyksien etsimiseen joukko-osastoihin ja henkilökuntaan, luokaamme niitä yhteyksiä itsenäiseltä ja demokraattiselta pohjalta, kuten esitin artikkelissani (ss. 46-47). Yhteistyöfoorumeita tarjoavat esimerkiksi asukasyhdistykset, urheiluseurat, varuskuntapaikkakunnan ravintolat, toimihenkilöiden ja virkamiesten ammatillinen toiminta, johon myös armeijan henkilökunta ottaa osaa, kuntoliikuntaharrastus tai kunnallispolitiikka.

Edellä mainittujen syiden vuoksi on pidettävä kiinni SKP:n kielteisestä kannasta reserviläisjärjestöjen toimintaan osallistumiseen. Niihin ja niiden kautta puolustuspolitiikkaan voi vaikuttaa yhtä paljon mukaan menemällä kuin voi vaikuttaa Kokoomuspuolueeseen kehoittamalla työtätekeviä liittymään siihen.

Vielä aseistakieltäytymisestä

Toisin kuin Sundman huomaa, en peustele varusmiespalvelun menoa ensisijaisesti puolustuspoliittisena valintana. Tärkein perustelu on, että on mentävä

sinne, missä joukotkin ovat, ideologista työtä tekemään. Eikä sitä voi kieltää, etteikö ideologisen työn mahdollisuuksin olisi varsin paljon oman tuvan, ryhmän, joukkueen ja jopa komppanian suhteen.

En ole oikein ymmärtänyt, mitä Sundman tarkoittaa, kun hän korostaa, että aseistakieltäytyminen on tehokkain yksilöllinen vaihtoehto toiminnassa militarismia vastaan. Minä ymmärrän aseistakieltäytymislinjan vain silloin, kun voimakkaasti propagoidaan joukkomittaisen aseistakieltäytymisen puolesta. Ja tällöin tulee olla jokin konkreettinen tavoite, johon joukkotoiminnalla pyritään — esim. USA:ssa vaatimus joukkojen vetämisestä Vietnamista 1960- ja 1970-luvuilla. Tällöin voidaan aseistakieltäytymisellä aikaansaada suurempi vaikutus joukkoihin kuin toimimalla joukkojen keskuudessa varusmiehenä. Tällä hetkellä Suomessa en vain näe sellaista tavoitetta, jonka puolesta parhaiten järjestettäisiin joukkotoimintaa juuri aseistakieltäytymisen muodossa.

Juhani Lehto

Pop-kulttuurin antihumanismi

Pop-kulttuurin sanotaan syntyneen 60-luvulla nuorisoon suunnatun massakulttuurin eräänä muotona. Sen juuret ulottuvat kuitenkin kauemmas, ainakin 50-luvun rock-aikaan, jolloin levy-yhtiöiden tittiläiset loivat esim. Elvisestä maailmanlaajuisen ihanteen. Kaupallisuus on piirre, joka yhdistää sen porvarilliseen massakulttuuriin, josta nykyisin niin paljon puhutaan. Tähän kaupallisuuteen liittyy tehokas levitysjärjestelmä ja manipulaatiokoneisto — nuorisolehdistö, radio, TV, elokuva — jolla kunkin sukupolven tietty elämäntyyli luodaan. Mutta onko pop-kulttuuri — vai pitäisikö sanoa "nuorisoon suunnattu porvarillinen massakulttuuri" — vain tätä? Onko pop-kulttuuri aina porvarillista ja taantumuksellista, kuten ohessa julkaistavan artikkelin kirjoittaja Nikolaj-Klaus von Kreitor esittää? Julkaisemme artikkelin hieman lyhennettynä. Sen on suomentanut Leena Auvinen. Artikkelia kommentoi Markku Koski. — Toimitus.

Pop-kulttuuria kutsutaan usein proteston nuorison kulttuuriksi. On totta, että jotkut nuorison kapinat 60-luvulla tapahtuivat pop-kulttuurin hengessä, mikä onkin pitänyt hengissä myyttejä pop-kulttuurista poliittisen toiminnan muotona; uutena herkitysmisenä tai tietoisena vapautumisenä repressiivisestä tolaranssista, josta Herbert Marcuse puhuu. Pop-kulttuuri vaikuttaa näennäisesti radikaalilta, koska se kieltää perinteisen porvarillisen kulttuurin. Lähtökohtana on kapina korkeakulttuuria vastaan. Mutta tämä kapina ei esiinny millään teoreettisella tasolla, vaan käytännöllisellä

kulutustasolla. Olennaista on kulttuuriperinnön ja kapitalistisen yhteiskunnan samaistaminen, korkeakoulukulttuurin ja kapitalismin samaistaminen. Tämä samaistaminen on pohjana toiselle, nimittäin pop-kulttuurin ja kapitalistista yhteiskuntaa vastaan kohdistetun protestin samaistamiselle. Mutta molemmat samaistukset ovat väärä.

Kulttuurin muuttuminen tavaraksi

Totuus pop-kulttuurista on se, että kulttuuri muuttu tavaraksi. Porvarillinen yhteiskunta on pääoman ja hallitsevan tavaramuodon määräämä kokonaisuus. Tämän kokonaisuuden sisällä kehittyi myös kulttuuri, joka saa vähitellen tavararun muodon ja muuttuu kapitalismin rappeutumisen kaudella pop-kulttuurina kokonaan tavaraksi. Pop-kulttuuri nojaa markkinoihin, kulutukseen. Se ei ole ainoastaan tavaramarkkinoiden toteutuminen, vaan myös nuorison ehdotonta alistumista hallitsevaan tavaramuotoon ja kulutusideologiaan. Mutta ehkäpä pop-kulttuuri on ennen muuta sitä, että pääoma monopolisoi mielikuvituksen. "Kulttuuri, joka muuttaa kaiken objekteiksi ja tavaroiksi", kirjoittaa ranskalainen sosiologi Edgar Morin, "lisää väistämättä niiden subjektiivisuutta, jotka käyttävät, omaksuvat tai kuluttavat noita objekteja". Mitä selvemmin maailmasta tulee objekti ja tavara, sitä subjektiivisemmaksi käy ihminen. Parittamalla Eroksen ja Psyken kulttuuri rohkaisee vieraantuneen yksilön subjektiivisuutta. Pop-kulttuuri tunkeutuu ihmisen yksityiselämään ja valtaa sen, se elättää itsensä porvarillisen idealismin jätteillä, joka on juuri tavararun vapautta. Paradoksaalista ja kauhistuttavaa pop-kulttuurissa on se, että se mystifioi ja samaistaa tavaramarkkinat ja ihmisen.

Nykyisyys ehdottomana viitekehyksenä

Pop-kulttuurissa kohtavat tavaroiksi muuttunut kulttuuri, radikaali subjektiivismi ja anti-intellektualismi. Tavara ja subjektiivisuus muodostavat ehkäisevän synteisin, jolla on ainutlaatuinen kyky hämärtää yhteiskunta ja yhteiskunnassa ilmenevät vastakohtaisuudet. Pop-kulttuurin käsityksessä välittömästä, atomisoitusta elämästä, jolla ei ole tekemistä yhteiskunnan todellisten ongelmien, historian kanssa, on tiettyä lapsenomaisuuteen palautumista. Pop-kulttuurilta puuttuu menneisyys ja tulevaisuus, se vajaa historian tuolle puolen ikuisen välipitämättömyyteen, jossa hetki pysähtyy ja kehittyi vaakatasossa, tapahtumien pinnassa. "Sii t tulee rakenteeton jono hetkiä", huomauttaa Morin. "Pop-kulttuuri edesauttaa uutta sopeutumista, joka tekee nykyisyydestä absoluuttisen viitekehyksen. Se atomisoi sekä ajan että yksilön. Suuret tuonpuoleiset arvot on murskattu kauan sitten ja niitä seuraavat tämän hetken kulutukseen perustuvat arvot. Nykyisyydessä pysyttelevästä, epähistoriallisesta, suunnattomasta harhasta on tullut olennaista todellisuutta." Pop-kulttuuri on radikaalin epähistoriallista. Se on amerikkalaisen sosiologin Pitirim Sorokinin sanojen mukaan kulttuurimuoto, josta terve järki on puhdistettu pois.

Pop-kulttuuri ideologiana

Pop-kulttuuria voidaan monelta kanalta pitää amerikkalaistuneena, kaupallistuneena ja maallistettuna saksalaisen elämänfilosofian muotona. Suurpainos elämänfilosofiaa coca-cola-purkeissa, diskoiteekissa tarjoiltuna. Nietschen dionyyssinen hurmio latistettuna tanssikouristuksiksi diskon lattialla. Yhteläisyyksiä saksalaiseen, taantumukselliseen elämänfilo-

sofiaan löytyy myös musiikin merkityksen korostamisessa. Musiikin kieli on ainoa, jonka pop-kulttuuri tunnustaa omakseen. Monille nuorille ihmisille erityisesti 50-luvulla, musiikista tuli rituaali, jopa uskonto. Kuten ei Kafkan herra K. pääse linnastaan, eivät nekään nuoret, jotka ovat joutuneet tämän uskonnon valtaan ja sosiaalistaneet sen, koskaan voi päästä siitä.

Yksi pop-kulttuurin myyteistä on se, että pop-musiikki toteuttaa Schillerin unelman aistien taiteesta — halujen vapauttavasta leikistä — sekä Wagnerin spekulatiot sävelin hahmotetusta taidelajien synteisistä. Saksalaisen romantiikan teoreettisen perinnön tunnistaa monilta pop-kulttuurin teoreetikoilta. Susan Sonntag pitää pop-kulttuuria uuden hermistymisen muotona. Lähtökohtanaan vulgaari-freudilaiset spekulatiot hän näkee pop-kulttuurissa "vaistojen kapinan", joka enteilee aitoa seksuaalista vallankumousta vastakohtana vieraantuneelle poliittiselle vallankumoukselle: uusi herkkyyden yleislääke maailman kaikkiin epäoikeudenmukaisuuksiin.

Myytti uudesta herkkyydestä

Paradoksaalista uudessa herkkyydessä on se, että se peittää ja mystifioi uuden yksilöottoisuuden, jonka kautta irrationalismi ja tavaramarkkinat tunkeutuvat kulttuuriin. Ns. biologisen tilan laajentaminen tapahtuu kulttuurin ja historian murentamisen kustannuksella. Pop-kulttuurin ideologia muistuttaa toisessa suhteessa Wagnerin taideteorioita, joille on tunnusomaista radikaali solipsismi historiallisen todellisuuden ulkopuolella. Pop-kulttuuri on epäkonkreettista, se ei nojaudu sosiaaliseen todellisuuteen, sillä se poistaa tehokkaasti nuorten tietoisuudesta konkreettisen, poliittisen ja historiallisen todellisuuden ja korvaa sen pseudiherkkyden mytologial-

la. Se protesti, jota pop-kulttuurin sanotaan edustavan, on abstraktia; 60-luvulla päätyivät esim. pop-taiteilijat ja huume-kauppiat samaan kapinaterminologiaan. Ja yhtäläisyyksiä oli: molemmat tuottivat olemuksettomia ja sisällyksettömiä aistimuksia. Huumeiden sanottiin voivan laajentaa biologista tilaa, vaikuttaa teknologiaa ja vieraantumista vastustavasti, luoda uuden herkkyyden neljännen ulottuvuuden. Mutta, kuten amerikkalainen psykologi Thomas Szasz ironisesti huomauttaa, ei ole olemassa huumetta, joka voi lisätä tietoisuutta — ainoa mitä huume voi lisätä on valmistajien ja myyjien ansiot.

Pop-kulttuurin erottis-estettisellä radikaalisuudella ja pop-musiikilla on läheinen yhteys. Pop-musiikki on tyypillistä orgastista musiikkia, kirjoittavat K. A. Olson ja S. Gustafsson. "Monotonisella rytmillään, jatkuvasta toistuvilla yksinkertaisilla teemoillaan ja korkean volyymin avulla se pyrkii kiihottamaan kuulijansa ekstaasiin. Läheisessä yhteydessä ekstaasiin on myös musiikin usein mainittu eroottinen lounne. Musiikki on luotu rohkaisemaan yksilökohtaisia ja seksuaalisia elämyksiä. Se on porvarillisen nautinto-filosofian musiikkia." Pop-musiikki on yksinkertaisesti anti-intellektualismin ja irrationalismin väline, joka pyrkii ainoastaan fysiologiseen vaikutukseen ja sen tähden ei voi olla olemassa edistyksettä pop-musiikkia. Pop-kulttuurin ideologia perustettiin kuuluvuuden sukupolven välisen raja-aitojen rakentaminen; pop-kulttuuri näkee sosiaalisten kuilujen sijasta sukupolvien välisiä kuiluja. Siten se heikentää poliittista tietoisuutta ja solidarisuutta yhteiskunnassa.

Pop-kulttuuri ja USA

Bernard Shaw kirjoitti kerran, että USA kulki barbariasta rappioon kulttuurin ohittaen. Hän ilmaisee groteskissa

muodossa ajatuksen, että kulttuuri ei ole koskaan ehtinyt juurtua USA:han. A. Goldman, sosiologian professori Columbian yliopistosta kirjoittaa, että "suuret pop-kuplat alkavat nousta USA:ssa yhteiskunnan pintaan jostain sivilisaation syvyyksistä. Turmeltujen ja tyhjen ihmisten päähän syntyivät rockin sävelet ja pop-taiteen groteskit ja pelottavat muodot. Alkuun se oli kuin tartuntaa. USA:n suuri unelma ottaa Euroopan rooli kulttuurin luoja ja säilyttäjänä hiihtui hieken sekoittuneena diskoiden painajaiseen." Diskoteekkien myötä pulpahti esiin oikea mentaliteetti — kuplamentaliteetti — sarjakuvalehtien puhekuplatasolla tapahtuva älyllinen kehitys, ts. kyky ajatella ainoastaan yksitavuisin repliikein ja huudahduksin. Marcusen yksiulotteinen ihminen löysi oikean kulttuuritason ja älyllisen kehityksen pop-kulttuurin kuplamentaliteetista.

Uusi Candide

Vuonna 1964 ilmestyi USA:ssa T. Szernin ja M. Hoffenberin romaani "Candy". Kirjailijat pakottavat sankaritaren, Candy-tyttösen (=Namu) — jonka nimessä arvostelijat näkivät vastaavuuksia Candideen — jakamaan sänkyänsä ja ruumiinsa jokaisen häntä haluavan kanssa. Mutta kirjailijat eivät ole kiinnostuneita ainoastaan kaksimielisyyksistä. Candyn partnereina on kaikenkarsaisia idealisteja, erilaisten ideologisten ja uskonnollisten suuntausten edustajia, jotka pursuavat teorioita, tieteellisiä ja uskonnollisia käsityksiä sekä poliittista julistusta. Kirjailijat heittävät heidät nopeasti yhden toisensa perään sänkyyn Candyn kanssa. Sängystä tulee jonkinlainen yhteinen nimittäjä kaikille hänen partnereilleen.

Kirja ei ole ainoastaan jatkoa perinteiselle amerikkalaiselle unelma-tytölle,

jatkoa joka itse asiassa on romanttisen rakkauden halveksimista ja parodiaa. Kirja on ennen kaikkea pop-kulttuurin tyyppiesimerkki. Seksi ja sensuaalisuus on kirjassa ideologioitten yhteinen nimittäjä; seksi hävittää ideologiat. Ideologiat kuolevat sängyssä: sänky on ihmisen ja yhteiskunnan todellinen olemus. Kirjan pääsisältö on seuraava: ei ole olemassa ideologioita, ei ole konkreettisia historiallisia konflikteja — on ikuisia vietejä. Kaikki tämä sekoitettuna naturalistiseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihmistä ohjaa nälkä, seksuaalisuus merkitsee sitä, että historia latistetaan ontologiaksi ja järki irrationalistiseksi vieteiksi.

Tavaran kuunteleminen

Teoksissaan "Philosophie der neuen Musik" ja "Über den Fetischcharakter in der Musik und die Regression des Horens" saksalainen filosofi Theodor Adorno kirjoittaa musiikin muuttumisesta tavaraksi ja sen epähumanisoitumisesta yhteiskunnassa, jota hallitsee tavarafetisismi. Tavarafetisismi johtaa kuulokyvyn taantumiseen: syntyy tavaran kuunteleminen, jonka tärkein tuntomerkki on kyvyttömyys ymmärtää sisällyksestä vakavaa musiikkia.

Tavaran kuuntelemisen tärkein ilmentymä on pop-musiikki. Arvokategoriat "hyvä" ja "huono" eivät sovellu pop-musiikkiin: se on musiikillisesti tavara, jonka menestys erilaisten hammastahnojen ja kiosikirjallisuuden tapaan mitataan myyntiluvulta; tunnetun ja parhaiten markkinoitu kappale on myös "paras". Pop-musiikki painottaa vakavan musiikin ja viihdemusiikin välistä kulkua. Kapitalismin nousun kaudella vakava musiikki oli myös viihdettä. Kapitalismin laskun kaudella vakavan ja viihdeellisen musiikin välillä tapahtuu polarisointia; jälkimmäisestä tulee hallit-

seva kulttuurimuoto. Tämä on osa sitä ilmiötä, jota Jose Ortega y-Gasset kutsuu kulttuurin epähumanisoitumiseksi ja todellisuuden semanttisen arvon katoamiseksi.

Kulttuurin dialektiikka

Yksi pop-kulttuurin sitkeähenkisimmistä myyteistä on, että se on protestoivan nuorison pesäero porvarilliseen kulttuuriin. On totta, että pop-kulttuuri kieltää perinteisen kulttuurin, ts. sen kulttuurin, joka syntyi kapitalismin historiallisen nousun aikana. Mutta samalla pop-kulttuuri ilmaisee porvarillisen kulttuurin tuhon tendenssejä ja kriisin koetelemaa porvarillista tietoisuutta kapitalismin tuhoutuessa ja muuttuessa korporatismiksi. Se kulttuuri, jonka porvaristo loi esiintyessään historian areenalla edistykseellisenä voimana, oli humanistista kulttuuria. Kapitalismin tuhon kaudella kulttuuri kadottaa humanistisen luonteensa. 60-luvulla yksilö epähumanisoitui valtavin, teollisin mitoin. Adornon kulttuuriteollisuus, puettuna pop-musiikin rytmeihin, sekoitettuna huumeisiin ja sopivaan määrään absurdia, radikaalia fraseologiaa, hiipi nuorison tietoisuuteen ja tuli sen perustavaksi osaksi. Myöhäiskapitalistisessa yhteiskunnassa on Osviencimin mukaan (Adornon sanoja mukaillakseni) sekä runouden että myös humanistisen kulttuurin luominen yleensä mahdotonta: humanismin anakronismi näkyy selvästi Marcel Duchampin piissoarissa tai tanskalaisissa masurkkafilmeissä, mutta myös "sofistikoituneemissa" ilmiöissä kuten Erica Jongin lentämisen pelossa (ts. tunnetuksi tulemisen pelossa) tai Dusan Makavejevin politisoivassa pissi-ja-kakka-tapahtumassa "Organismin mysteeriot".

Nikolaj-Klaus von Kreitor

'Kriittisen teorian' kritiikkiä

v. Kreitorin kirjoitus pop-kulttuurista tuntuu silmäykseltä varsin helpolta hyväksyä. Näinhän meillä on ollut tapana hyväksyä. Tämä helppous kätkee kuitenkin sisäänsä käytännöllisen umpikujan ja eräitä teoreettis-metodologisia ongelmia, jotka tulevat eteen olipa tarkastelun kohteena sitten pop-kulttuuri, kulttuuri yleensä tai jopa historiallisyhteiskunnallinen tilanne.

v. Kreitor lainaa artikkelissaan usein Theodore Adornoa. Adorno kuului ennen sotaa vaikuttajaksi nousseeseen Frankfurtin sosiologikoulukuntaan, johon hänen lisäksi lasketaan mukaan mm. Max Horkheimer, Herbert Marcuse, Erich Fromm, Wilhelm Reich ja tietysti väljässä mielessä myös Georg Lukács. Heidän 'kriittinen teoriasa' oli marxah-tavaa kapitalismin — tai paremmin teollisen yhteiskunnan kritiikkiä, joka pureutui ennenkaikkea joukkotiedotuksen joukkoja yhdenmukaistavan vaikutuksen tutkimukseen. Adorno ja Horkheimer loivat 'kulttuuriteollisuuden' käsitteen.

'Hulluna vuonna' 1968 putkahti heistä esille Herbert Marcuse, josta tuli opiskelijakapinallisten esikuvateoreetikko varsinkin 'Yksiuotteinen ihminen' -teoksensa kautta. Kapinoinnin laannuttua ja kanavoiduttua eri suuntiin on frankfurtilainen perinne vaikuttanut epäsuorasti silti voimakkaasti lähes kaikissa länsi-Euroopan maissa. 'Kriittisen teorian' ajatuskulkuja on havaittavissa meillä koko 70-luvun velloneessa ylikansallista 'roskakulttuuria' arvostelevassa keskustelussa. Frankfurtilaisten tapa läimäyttää yksioikoisesti yhteen kapitalismi ja sosialismi 'byrokratia' -nimikkeen alle näkyy Bahron-Björklundin politikoinnissa ja Marcusen, Frommin ja Reichin psyko-

analyttisen teorian vaikutus piilee myös selvästi Pete Q -porukoiden hurjasteluisissa.

'Kriittisen teorian' ongelmallisuus on juuri sen kaikenkattavassa helppoudessa, mikä näkyy selvästi v. Kreitorinkin kirjoituksessa. Analyysi on kyllä luonteeltaan usein varsin jylhää ja vaikuttavaa, voimakkaan antikapitalistisen päätöksen leimaamaa, mutta se ei pureudu asioiden olemukseen. Marcusen komeat termit 'suuri kieltäminen' ja 'yksilotteisuus' ovat tässä mielessä varsin kuvaavia. Suoraviivaisuudessaan ne saattavat jopa johtaa käyttäjänsä outoon seuraan eli yhteen feodaalis-taantumuksellisen seuran kanssa paheksumaan kapitalismin ilmiöitä. Tällainen arkkitaantumuksellinen, 'hyytävä intellektuelli' oli juuri v. Kreitorin mainitsema Jose Ortega y Gasset, joka omisti elämänsä 'massakulttuurin' kauhisteluun ja romanttiseen eliittikulttuurin kaipuun. Hyvä äskeisesimerkki tällaisesta laveasta rintamamuodostuksesta on tosi ripeästi toteutettu Sex Pistols -yhtyeen esiintymiskielto, johon yhtyi riemurinnoin ihmisiä laidasta laitaan. Voidaankin ehkä jo asettaa vakavasti kyseenalaiseksi koko 70-lukuumme suvereenisesti hallinnut moralisoiva tunnus 'roskakulttuuri' vs. 'tosi kulttuuri'. Se on viime kädessä yhtä riittämätön kuin usein sen rinnalle nostettu vaatimus 'kansallisesta kulttuurista'.

'Kriittisen' lähestymistavan pahin heikkous moralismin ohella on se, ettei se itse asiassa ole lähestymistapa lainkaan, sillä se erkanee alituisesti kohteestaan ja päättyy lopulta kohteettomaksi, ylihistorialliseksi marmatukseksi. Sillä onhan niin, että jos kaikkea kulttuuria vaivaa vain tavaroituminen, niin onhan turhaa tutkia sitä. Jos taideteoksen päälle laskeutunut tavaravaippa on niin totaalinen ja ikuinen, vain kapitalismin (ja ehkä joillekin myös sosialismin) 'yleensä' aiheuttama, niin ei kulttuurissa ole eikä

voi tapahtua mitään muutosta. 60-luvun Dylan on se sama kuin 70-luvun Dylan eikä Hectorin ja Boney ämmän välillä ole mitään eroja. Korkeintaan voi tämän teorian mukaan olla olemassa joitain pieniä, 'kriittisiä' tutkijapiirejä ja 'tosi taidetta', joka pystyy voittamaan älynsä ja tinkimättömyytensä avulla vallalla olevan totalitaarisen tavaroitumisen ja byrokraatisoitumisen.

v. Kreitorin mukaan pop-kulttuurilta 'puuttuu menneisyys ja tulevaisuus, se vajoaa historian tuolle puolen ikuiseen välinpitämättömyyteen'. Paradoksaalisesti sitä arvostelevalta 'kriittisestä teoriasta' voi sanoa melkein samaa: se on historian tuolla puolella olevaa ikuista huolestuneisuutta. v. Kreitor lainaa Edgar Morinia, joka näkee pop-kulttuurin 'rakenteetomana jonona hetkiä'. Neuvostoliittolaisen Ninel Motrošilovan ja Juri Zamoškinin mukaan tällainen marcuselainen 'yksilotteinen ajattelu' tarkastelee juuri itsekkin 'ihmisen aineellisen hyvinvoinnin, virkavaltaisten ja epähumanististen organisaatiomuotojen ja nykyaikaisen tekniikan yhteyttä syy-yhteyksien yksiviivaisena ketjuna'.

'Kriittisen teorian' perusongelma ei kuitenkaan piile tutkijoiden mielenlaadun tätimäisyydessä an sich, vaan moralismi on seurausta metodologisesta riittämättömyydestä. Puhuttaessa taideteoksen tavarallisuudesta, muuttumisesta vaihtoarvoja sisältäväksi kauppatavaraksi, ollaan varmasti oikeilla jäljillä, mutta se on vain asian toinen puoli. Puhuttaessa vastaanottajien muuttumisesta kasvottomiksi kuluttajiksi ollaan myös varmasti aivan oikeassa, mutta siinäkin vasta mutkikkaan tien alussa, joka ei ole mikään 'kuninkaantie'. Lähdetessä kapitalismin ilmiöiden tarkasteluun on nimittäin Marx nieltävä karvoineen kaikkineen. Marxin mukaanhan ei tavaraan kätkeytynyt vain abstrakteja vaihtoarvoja, vaan myös konkreettisia käyttöarvoja. Työläinen ei ollut

hänelle myöskään pelkkä lisäarvoa tuottava robotti, vaan hyvin ristiriitainen kimppu määreitä, joihin kuului myös konkreettinen olemassaolo. Jotain samantyyppistä, muttei tietenkään identtisen samaa pitäisi etsiä myös joukkokulttuurin tavarasta, tuottajasta ja kuluttajasta. Pop-kulttuurin vastaanottaja ei ole vain kasvoton joukkoihinminen, vaan myös konkreettinen, tahtova ja toimiva yksilö. Pop-kulttuurin tuotteella on — täytyy olla — myös jotain konkreettisia ihmisen tarpeita tyydyttäviä ominaisuuksia, merkityksiä. Se ei ole vain rahanomainen abstrakti merkki.

Hyvä esimerkki pop-kulttuuriin pelkäänsä vaihtoarvoja sisältävänä tavarana suhtautuvasta näkemyksestä nähtiin TV-clokuvaissa 'Opetä minua rakastamaan'. Levytuottaja — sanoittaja Vexi Salmi — kirjoitti siinä laulutekstiä. Toimittaja kysyi mitä teksti sisältää, johon Salmi vastasi ettei yhtään mitään, pelkkää hölynpölyä. Kuitenkin jokainen ei-kyyninen, kriittisyyttään hillitseään kykenevä, pystyy kyllä tajuamaan, että teksti sisälsi nuoren lemmen ensi-ilmauksia eli ilmensi joitain reaaleja — vaikkakin naiiveja — tarpeita, joilla tosin spekuloidaan kaupallisesti. Sellaisena sen ottaa varmasti myös vastaan yleisö, vaikkei se heidän tajunnassaan varmasti vain sellaiseksi jää. Se että tekstin reaaliset arvot, jotka eivät ole tietenkään nekään irrallisia yhteiskunnasta ja sen tavaramarkkinoista, kietoutuvat yhteen abstraktien arvojen kanssa, ei merkitse sitä ettei niitä olisi olemassa.

Nyky-yhteiskunnan 'tosikriittisen' tutkijan metodisena mottona voisi siten olla Veijo Meren Tukikohta -romaanin sotilaiden laulama sekä dialektinen että materialistinen renkutus:

"Elämä on sitä,
elämä on tätä,
älä kysy mitä."

Markku Koski

Soihtu 3/1979

Svensk resumé

70-talet — högervridningens decennium

FKP:s viceordförande Taisto Sinisalo analyserar de politiska krafternas utveckling i Finland under 1970-talet i ljuset av riksdagsvalen i mars. Han visar att understödet för borgerskapets huvudparti har ökat med över 60 % sedan år 1966 samtidigt som kommunisternas och folkdemokraternas understöd nu är mindre än någonsin. Sinisalo anser att en kursändring förutsätter att kommunisterna omvärderar sin strategi och taktik.

Den finländska kompromissen

Tiedonantajas chefredaktör och medlemmen i FKP:s politiska kommitté Urho Jokinen kritiserar i sin artikel FKP:s generalsekreterarens Arvo Aaltos lära om den historiska kompromissen. Enligt Jokinen förbigår Aalto de grundläggande utgångspunkterna för teorin om den vetenskapliga kommunismen.

Ett nytt skede i studentradikalismen?

SOL:s ordförande Yrjö Hakanen värderar den finländska studentradikalismens nuläge, som kännetecknas av en aktiveringstendens och intressanta nya drag. Hakanen hävdar att studentorganisationerna har orsak att idka självkritik och tänka över varför en stor del av studentaktiviteten sker utanför de tidigare organisationerna. Dessutom bör man beakta att borgerskapet med sin slipade taktik strävar till att omintetgöra 70-talets demokratiska utveckling.

Förnuftets och oförnuftets filosofi

Professorn i idéhistoria vid Uleåborgs universitet Juha Manninen granskar på vilket sätt borgerskapets ideologiska kris tar sig uttryck i filosofisk förnuftsvidrighet.

Diskussion

Juhani Lehto fortsätter diskussionen om militarismen. Nikolaj-Klaus von Kreitor analyserar popkulturens väsen, vilket han anser antihumanistiskt. Markku Koski kritiserar hans ståndpunkt.

English Summary

The 1970ies — decade of a swing to the right

The Vice-President of the Communist Party of Finland Taisto Sinisalo analyzes the development of political forces in Finland in the 1970ies in the light of the parliamentary elections held in March 1979. He shows that the support enjoyed by the main party of the bourgeoisie has grown by over 60 % since 1966 at the same time as the support enjoyed by the communists and the folk democrats has sunken lower than ever before. According to Sinisalo the communists should, in order to change the direction of the development, reconsider their strategy and tactics.

A Finnish compromise

The chief editor of the newspaper Tiedonantaja and member of the political bureau of the Communist Party of Finland Urho Jokinen criticizes in his article the theory of a historic compromise put forward by the General Secretary of the Communist Party of Finland Arvo Aalto. According to Jokinen Aalto overlooks the basic concepts of the theory of scientific communism.

A new phase in the student radicalism?

The president of SOL (Socialist Student Union) Yrjö Hakaniemi evaluates the present phase of the Finnish student radicalism, which shows signs of growing activity and interesting new traits. According to Hakaniemi student organisations have reason to self-criticism because a considerable part of the student movement takes place outside the former organisations, and because the bourgeoisie with its smooth tactics strives to turn back the democratic development of the 1970ies.

The philosophy of reason and of irrationality

Professor of the history of thought at the University of Oulu, Juha Manninen studies the appearance of the ideological crisis of the bourgeoisie as a philosophical irrationality.

Discussion

Juhani Lehto continues the discussion about militarism. Nikolaj-Klaus von Kreitor studies the character of pop-culture, which he considers as antihumanistic. Markku Koski criticizes his views.

Русское резюме

70-ые годы — десятилетие роста правых сил

Заместитель председателя КПФ Тайсто Синисало анализирует в свете мартовских парламентских выборов развитие политических сил Финляндии. Он указывает, что поддержка главной буржуазной партии росла с 1966 года на 60 % и даже больше когда в то же время поддержка коммунистов и народных демократов снизилась больше чем когда-либо. Согласно Синисало для изменения направления развития коммунисты должны обязательно пересмотреть и уточнить свою стратегию и тактику.

Финский компромисс

Главный редактор газеты «Тиедонантая», член политбюро ЦК КПФ урхо Йокинен критикует в своей статье учение генерального секретаря ЦК КПФ Арво Аалто об историческом компромиссе. Йокинен указывает, что Аалто не учитывает в своем учении исходные принципы теории научного коммунизма.

Новая фаза радикализма учащихся

Председатель Социалистического Союза Учащихся Ирвё Хаканен оценивает нынешний этап радикализма учащихся, в котором заметны активизация и новые интересные явления. Согласно Хаканен организации учащихся должны заняться самокритикой, ибо большая часть движения учащихся чуждается прежние организации, а буржуазия стремится своей отточенной тактикой повернуть вспять демократическое развитие 70-их годов.

Рациональная и иррациональная философия

Профессор истории идей в Университете Оулу Юха Маннинен рассматривает мировоззренческий кризис буржуазии как явление иррациональной философии.

Дискуссии

Юхани Ленто продолжает дискуссию о милитаризме. Николай-Кlaus фон Крайтор рассматривает сущность «поп-культуры» считая её антигуманной. Маркку Коски критикует его взгляды.